

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

$\frac{77}{4/19}$

XXV. ročník

*Toto číslo Revue církevního práva bylo financováno dárci
z řad členů Společnosti pro církevní právo,
Konferencí katolických biskupů Spojených států amerických,
Ministerstvem kultury České republiky,
z členských příspěvků členů Společnosti pro církevní právo
a z předplatného.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by donors from members of the Church Law Society,
by the United States Conference of Catholic Bishops,
by the Ministry of Culture of the Czech Republic,
by membership fees of members of the Church Law Society
and by subscription.*

Členské příspěvky, předplatné a dary
Společnosti pro církevní právo směřujte laskavě

z ČR na účet č. **1939518309/0800**

a ze zahraničí na účet vedený v eurech (pro SEPA platby)

IBAN: **CZ62 2010 0000 0025 0114 3973**

BIC/SWIFT: **FIOBCZPPXXX**

Please be so kind and send your
membership fees, subscriptions and gifts

from the Czech Republic to account no. **1939518309/0800**

and from abroad to the account in EUR (for SEPA transfers)

IBAN: **CZ62 2010 0000 0025 0114 3973**

BIC/SWIFT: **FIOBCZPPXXX**

OBSAH

EDITORIAL: Ve znamení 30 let svobody (Z. Horák)	7
--	---

ČLÁNKY

S. Příbyl: Petrovo prvenství	15
A. Csukás: Právní flexibilita – princip křesťanského práva	31
V. Vladár: Historický vývoj kanonizačního práva – od staroveku po reformy pápeže Urbana VIII.	45
M. Šmíd: Diplomatické vztahy Sovětů a Svatého stolce ve 20. a 30. letech dvacátého století	63
M. Weis: Smrt českobudějovického biskupa Josefa Hloucha (1972)	81

POZNÁMKY

J. Kotous: K nálezů ostatků blahoslaveného Jindřicha Libraria z 30. ledna 2019 v Českých Budějovicích	95
A. Csukás: Zemřel Lóránd Boleratzky	97
J. I. Laňka: K pokynu policejního prezidenta o poskytování duchovních služeb ze 7. června 2019	103

DOKUMENTY

Pokyn policejního prezidenta ze dne 7. června 2019, o poskytování duchovních služeb č. 121/2019	105
Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví z 11. července 2019	107

RECENZE A ANOTACE

Michal Tomášek: Právní systémy Dálného východu II (J. R. Tretera)	117
Ignác Antonín Hrdina: P. Vladimír Matějka, kněz královéhradecké diecéze (J. Nagy)	125

INFORMACE

VIII. celopolská vědecká konference <i>Kodex kanonického práva v bádání mladých vědců</i> , Lublin, červen 2019 (M. Menke)	127
25. konference Církev a stát, na téma <i>Náboženství a ozbrojené síly</i> , Brno, září 2019 (Z. Horák)	129
Vědecká konference Společnosti polských kanonistů, Čenstochová, září 2019 (M. Menke)	131
IV. symposium kanonického práva, Vranov u Brna, září 2019 (J. Knichal)	133
Mezinárodní vědecká konference <i>Spoutané církve</i> , Olomouc, září 2019 (O. Bakaš)	137
Ze Společnosti pro církevní právo (J. R. Tretera)	141
Z NOVÉ LITERATURY (J. Beránek, Š. Tretera)	147

CONTENTS

EDITORIAL: In Sign of 30 Years of Freedom (Z. Horák, *in English*) 11

ARTICLES

S. Příbyl: Primacy of Peter 15

A. Csukás: Legal Flexibility – Principle of Christian Law 31

V. Vladár: Historical Development of Canonization Law –
from Antiquity to Reforms of Pope Urban VIII 45

M. Šmíd: Diplomatic Relations of Soviets and Holy See
in 1920s and 1930s 63

M. Weis: Death of Bishop of České Budějovice Josef Hlouch (1972) 81

NOTES

J. Kotous: On Finding of Remains of Blessed Henry Librarian
on 30th January 2019 in České Budějovice 95

A. Csukás: Lóránd Boleratzky Passed Away 97

J. I. Laňka: On Order of Police President on Provision of Spiritual Care
of 7th June 2019 103

DOCUMENTS

Order of Police President on Provision of Spiritual Care of 7th June 2019,
No. 121/2019 105

Agreement on Spiritual Care in Health Care of 11th July 2019 107

REVIEWS

Michal Tomášek: Legal Systems of Far East II (J. R. Tretera) 117

Ignác Antonín Hrdina: P. Vladimír Matějka, Priest of Diocese
of Hradec Králové (J. Nagy) 125

INFORMATION

VIII All-Polish Scientific Conference *Code of Canon Law in Research
of Young Scientists*, Lublin, June 2019 (M. Menke) 127

25th Church and State Conference on *Religion and Armed Forces*, Brno,
September 2019 (Z. Horák) 129

Scientific Conference of Society of Polish Canonists, Cześćochowa,
September 2019 (M. Menke) 131

IV Canon Law Symposium, Vranov u Brna, September 2019 (J. Knichal) 133

International Scientific Conference *Harnessed Churches*, Olomouc,
September 2019 (O. Bakeš) 137

From the Church Law Society (J. R. Tretera, *in English*) 143

FROM NEW PUBLICATIONS (J. Beránek, Š. Tretera) 147

INHALT

EDITORIAL: Im Zeichen von 30 Jahren der Freiheit (Z. Horák, *in English*) ... 11

AUFSÄTZE

S. Přibyl: Petrus' Primat	15
A. Csukás: Rechtliche Flexibilität – ein Grundsatz des christlichen Rechts	31
V. Vladár: Historische Entwicklung des Kanonisierungsrechts – vom Altertum bis zur Reform des Papsts Urban VIII.	45
M. Šmíd: Diplomatische Beziehungen zwischen den Sowjeten und dem Heiligen Stuhl in den 20er und 30er Jahren des 20. Jahrhunderts	63
M. Weis: Tod des Bischofs zu Budweis Josef Hlouch (1972)	81

BEMERKUNGEN

J. Kotous: Fund der Gebeine des seligen Heinrich Librarius in Böhmisch Budweis am 30. Januar 2019	95
A. Csukás: Lóránd Boleratzky ist gestorben	97
J. I. Laňka: Zur Instruktion des Polizeipräsidenten vom 7. Juni 2019 zur Gewährung der Seelsorge	103

DOKUMENTE

Instruktion des Polizeipräsidenten Nr. 121/2019 vom 7. Juni 2019 zur Gewährung der Seelsorge	105
Vertrag über die Seelsorge im Gesundheitswesen vom 11. Juli 2019	107

REZENSIONEN

Michal Tomášek: Die Rechtssysteme des Fernen Ostens II (J. R. Tretera)	117
Ignác Antonín Hrdina: P. Vladimír Matějka, Priester in der Diözese Königgrätz (J. Nagy)	125

INFORMATIONEN

VIII. gesamtpolnische wissenschaftliche Konferenz <i>Kodex des kanonischen Rechts in der Forschung der jungen Wissenschaftler</i> , Lublin, Juni 2019 (M. Menke)	127
25. Konferenz Kirche und Staat, zum Thema <i>Religion und Streitkräfte</i> , Brünn, September 2019 (Z. Horák)	129
Wissenschaftliche Konferenz der Gesellschaft der polnischen Kanonisten, Częstochowa, September 2019 (M. Menke)	131
IV. Symposium des kanonischen Rechts, Vranov u Brna, September 2019 (J. Knichal)	133
Internationale wissenschaftliche Konferenz <i>Die gefesselten Kirchen</i> , Olmütz, September 2019 (O. Bakaš)	137
Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht (J. R. Tretera, <i>in English</i>)	143
NEU ERSCHIENENE LITERATUR (J. Beránek, Š. Tretera)	147

INDICE

EDITORIAL: Nel segno di 30 anni della libertà (Z. Horák, *in English*) 11

ARTICOLI

S. Příbyl: Il Primato di Pietro 15

A. Csukás: La flessibilità di diritto – un principio del diritto cristiano 31

V. Vladár: Lo sviluppo storico del diritto di canonizzazione – dall’ antichità
alle riforme del papa Urbano VIII 45

M. Šmíd: Le relazioni diplomatiche tra l’Unione Sovietica e la Santa
Sede negli anni venti e trenta del ‘900 63

M. Weis: La morte del vescovo di České Budějovice Josef Hlouch (1972) 81

GLOSSE

J. Kotous: Alla scoperte di resti del beato Jindřich Librarius
il 30 gennaio 2019 à České Budějovice 95

A. Csukás: E’ morto Lóránd Boleratzky 97

J. I. Laňka: All’istruzione del presidente di polizia sui servizi spirituali
dal 7 giugno 2019 103

DOCUMENTI

L’istruzione del presidente di polizia sui servizi spirituali dal 7 giugno 2019 105

L’Accordo sulla cura spirituale nel settore sanitario dal 11 luglio 2019 107

RECENSIONI E ANNOTAZIONI

Michal Tomášek: I sistemi di diritto dell’ Estremo Oriente II (J. R. Tretera) 117

Ignác Antonín Hrdina: P. Vladimír Matějka, prete della diocesi
di Hradec Kralové (J. Nagy) 125

INFORMAZIONI

VIIIª conferenza scientifica nazionale polacca *Il Codice di Diritto Canonico
nella ricerca di scienziati giovani*, Lublino, giugno 2019 (M. Menke) 127

25ª conferenza La Chiesa e lo Stato sul tema *La religione e le forze armate*,
Brno, settembre 2019 (Z. Horák) 129

La conferenza scientifica della Società di canonisti polacchi, Częstochowa,
settembre 2019 (M. Menke) 131

4º simposio del diritto canonico, Vranov presso Brno, settembre 2019
(J. Knichal) 133

La conferenza scientifica internazionale *La Chiesa incatenata*,
settembre 2019 (O. Bakaš) 137

Dalla Società per il diritto canonico (J. R. Tretera, *in English*) 143

DALLE NOVITÀ LETTERARIE (J. Beránek, Š. Tretera) 147

Editorial

Ve znamení 30 let svobody

Čtvrté číslo XXV. ročníku Revue církevního práva vychází ve dnech, kdy si český a slovenský národ připomíná třicáté výročí brutálního zásahu komunistické policie ze 17. listopadu 1989 proti pokojnému průvodu studentů uspořádanému v Praze u příležitosti 50. výročí uzavření českých vysokých škol nacistickými okupanty, a následující *sametovou revoluci*, která vedla ke zlomení moci komunistické strany a k obnovení demokracie v Československu.

Bez sametové revoluce na konci roku 1989 by nebylo svobody v naší zemi ani výuky církevního práva ani vydávání Revue církevního práva. A proto zasvěcujeme předkládané číslo jako *poděkování všem, kdo se o vítězství demokratické revoluce v Československu zasloužili*. Byli to občanští aktivisté protikomunistické opozice, ale také a především členové církvi a náboženských společností.

Číslo uvozuje článek Stanislava Přibyla ze série jeho pojednání o právních dějinách církve prvních staletí. Tentokrát je věnován *prvenství* prvního římského biskupa svatého apoštola Petra.

Následuje článek o *právní flexibilitě jako principu křesťanského práva* ve všech církvích, který napsal náš přední odborník na evangelické církevní právo a znalec právní teorie Adam Csukás.

Slovenský právní historik a kanonista Vojtech Vladár nám poskytl dva články o historickém vývoji *kanonizačního práva*. V tomto čísle uveřejňujeme první z nich, který pojednává o době od sklonku antiky až po reformy papeže Urbana VIII. Na pokračování se může čtenář těšit v příštím čísle.

Již jednou jsme se seznámili s právněhistorickým badatelským dílem Marka Šmída, a to v čísle 1/2019, kdy tento autor pojednal o vývoji diplomatických styků mezi Německem a Apoštolským stolicem v 30. letech 20. století. Tentokrát si vzal

na mušku vztahy Apoštolského stolce a druhého, staršího totalitního režimu, který vládl v Rusku po komunistické revoluci z konce roku 1917. Zabývá se již prvními kontakty, které Apoštolský stolec vyvinul ve vztahu k sovětskému Rusku ještě před založením Sovětského svazu na konci roku 1922 v rámci humanitární pomoci hladovějícím. A pokračuje i dalším vývojem vztahů Sovětského svazu a Apoštolského stolce až do vypuknutí druhé světové války v důsledku napadení Polska v roce 1939.

Poslední článek je vrcholem nejen tohoto čísla, ale i série článků Martina Weise o životě českobudějovického biskupa Josefa Hloucha a jeho zápasu s hydrou komunistické totalitní moci. Zabývá se poslední etapou tohoto zápasu, která nastala po okupaci Československa vojsky Sovětského svazu a jeho satelitních spojenců v roce 1968, zejména po brutální obnově československé totality, kolaborující od roku 1969 s okupanty pod názvem tzv. normalizace. Soustředí se na *poslední měsíce a smrt Josefa Hloucha v roce 1972* jako nekrvavého mučedníka a dovozuje, že biskup nezahynul násilným způsobem, jak mnozí tvrdí, ale v důsledku psychického týrání ze strany komunistického dozorce nad církvemi, tzv. krajského církevního tajemníka, v Českých Budějovicích.

Mezi drobnějšími články zařazenými do rubriky Poznámky je vysoce aktuální vyprávění Jana Kotouse o *nálezu ostatků* prvního dominikánského převora v Českých Budějovicích Jindřicha Libraria, k němuž došlo v lednu letošního roku, dále podrobná vzpomínka na letos zesnulého maďarského odborníka na církevní právo *Lóránda Boleratzkého* z péra Adama Csukáse a nakonec vysvětlující glosa majora a katolického jáhna Jiřího Ignáce Laňky o novém pokynu prezidenta Policie České republiky o poskytování duchovních služeb.

V rubrice Dokumenty je nejprve otištěn citovaný pokyn policejního prezidenta ze 7. června 2019 a posléze Dohoda o duchovní péči mezi českým ministerstvem zdravotnictví, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice z 11. července 2019.

Věříme, že čtenáři budou spokojeni i s recenzí, anotací a řadou informací o různých vědeckých konferencích, které se konaly v České republice a v Polsku v posledních měsících. Zvláště pozoruhodná je informace o mezinárodní vědecké konferenci *Spoutané církve*, která se konala v Olomouci v září 2019 a při níž vystoupilo na čtyřicet kanonistů, archivářů a historiků s podrobným zmapováním utrpení církví a židovského společenství za komunistického režimu v Československu v letech 1948–1989.

V rubrice Ze Společnosti pro církevní právo je v českém i anglickém znění stručná informace o *nálezu Ústavního soudu České republiky*, kterým bylo 15. října 2019 zrušeno ustanovení zákona z dubna 2019, na jehož základě měla být do státního rozpočtu odvedena asi jedna pětina odškodnění církví za křivdy spáchané v době komunistického režimu.

Záboj Horák, zástupce šéfredaktora

Z 25. konference *Církev a stát*, Brno, 5. září 2019. Zleva doc. Martin Škop, děkan právnické fakulty v Brně, dr. Kateřina Šimáčková, soudkyně Ústavního soudu ČR, P. doc. Damián Němec OP, P. prof. Jiří Rajmund Tretera OP a doc. Zábaj Horák.

From the 25th Conference *Church and State*, Brno, 5th September 2019. From the left Assoc. Prof. Martin Škop, Dean of the Faculty of Law in Brno, Dr. Kateřina Šimáčková, judge of the Constitutional Court in Brno, P. Assoc. Prof. Damián Němec OP, P. Prof. Jiří Rajmund Tretera OP and Assoc. Prof. Zábaj Horák.

Foto Monika Menke

Editorial

In Sign of 30 Years of Freedom

Fourth issue of XXV volume of the Church Law Review is published on the days when the Czech and Slovak nations commemorate the thirtieth anniversary of brutal intervention of the Communist police on *17th November 1989* against the peaceful parade of students organized in Prague on the 50th anniversary of closure of Czech universities by the Nazi occupants, and following *Velvet Revolution* that led to breaking of the power of the Communist Party and to restoration of democracy in Czechoslovakia.

Without the Velvet Revolution at the end of 1989, there would be neither freedom in our country nor the teaching of church law nor the publication of the Church Law Review. Therefore, we dedicate the present issue as *a thank you to all who contributed to the victory of the democratic revolution in Czechoslovakia*. There were civil activists of the anti-communist opposition, but also and above all members of churches and religious societies.

The issue is introduced by an article by Stanislav Přebyl from a series of his treatises on legal history of the Church of the first centuries. This time, it is dedicated to *the primacy of the first Roman bishop Saint Apostle Peter*.

An article on *legal flexibility as a principle of Christian law* in all churches follows, written by our leading expert on evangelical church law and expert on legal theory Adam Csukás.

Slovak legal historian and canon law scholar Vojtech Vladár submitted two articles to us on historical development of *canonization law*. In this issue we publish the first one, which deals with the period from the end of antiquity to the reforms of Pope Urban VIII. The reader can look forward to continuation in the next issue.

We have already become acquainted with the legal history scientific work of Marek Šmíd in the issue 1/2019, when this author discussed development of diplomatic relations between Germany and the Apostolic See in the 1930s. This time he focuses on the relationship of the Apostolic See and the second, older totalitarian regime that ruled Russia after the Communist Revolution of late 1917. The article deals with the first contacts the Apostolic See had developed with regard to Soviet Russia before the Soviet Union was established at the end of the year 1922 as part of humanitarian aid to the hungry. It continues with the further *development of relations between the Soviet Union and the Apostolic See until the outbreak of World War II* as a result of the invasion of Poland in 1939.

The last article culminates not only in this issue, but also in a series of articles by Martin Weis on the life of bishop of České Budějovice Josef Hlouch and his struggle with the hydra of communist totalitarian power. It deals with the last stage of this struggle, which occurred after the occupation of Czechoslovakia by the Soviet Union troops and its satellite allies in 1968, especially after the brutal restoration of Czechoslovak totalitarianism, collaborating since 1969 with the occupiers under the so-called normalization. Concentrating on *the last months and death of Josef Hlouch in 1972* as a bloodless martyr, he concludes that the bishop did not die in a violent manner, as many claim, but as a result of psychological abuse by the communist church supervisor, the so-called regional church secretary in České Budějovice.

Narration about *finding of remains* of the first Dominican Prior in České Budějovice Henry Librarius in January of this year written by Jan Kotous is a highly up-to-date article that is included in the Notes section. Furthermore, the section includes a detailed memory of *Lóránd Boleratzky*, Hungarian church law expert that died this year, by Adam Csukás, and finally an explanation of the new instruction of the President of the Police of the Czech Republic on the provision of spiritual care written by major and Catholic deacon Jiří Ignác Laňka.

The Documents section contains first the mentioned instruction of the Police President of 7th June 2019 and then the Agreement on Spiritual Care between the Czech Ministry of Health, the Czech Bishops' Conference and the Ecumenical Council of Churches in the Czech Republic of 11th July 2019.

We believe that readers will also be satisfied with the reviews, annotations and information about various scientific conferences that took place in the Czech

---

Republic and Poland in recent months. The information about the international scientific conference *Harnessed Churches*, which took place in Olomouc in September 2019, is particularly noteworthy. Forty canon law scholars, archivists and historians presented their papers mapping the suffering of churches and the Jewish community under the Communist regime in Czechoslovakia in 1948–1989 in detail.

In the section From the Church Law Society, in Czech and English version, there is a brief information about the *judgment of the Constitutional Court of the Czech Republic of 15th October 2019* that annulled the provision of the act of April 2019 on the basis of which one-fifth of the churches' compensation for the injustices committed during the Communist regime was to be paid to the state budget.

Záboj Horák, Deputy Editor-in-Chief

Z 25. konference *Církev a stát*, Brno, 5. září 2019. Zleva P. doc. Damián Němec OP a plukovník generálního štábu P. Jaroslav Knichal, hlavní kaplan Armády České republiky.

From the 25th Conference *Church and State*, Brno, 5th September 2019. From the left P. Assoc. Prof. Damián Němec OP and Rev. Jaroslav Knichal, Colonel of General Staff and Chief Chaplain of the Army of the Czech Republic.

Foto Monika Menke

Petrovo prvenství

Stanislav Příbyl

1. Novozákonní svědectví

V celém novozákonním písemnictví lze nalézt pouze jedinou pasáž, na jejímž základě by bylo možno usuzovat, že před samotným Šimonem Petrem měla na úsvitu křesťanství přednost ještě jiná postava rané církve. Jedná se o popis události druhé Pavlovy návštěvy Jeruzaléma v autobiografické části listu Pavlova listu Galaťanům: „Když poznali milost, která mi byla dána – Jakub a Petr (Kéfas) a Jan, kteří byli uznáváni za sloupky církve – podali mně a Barnabášovi pravici na stvrzení naší dohody, že my půjdeme mezi pohany a oni mezi židy.“¹ Prvním ze sloupů (*styloi*) církve je zde tedy před Petrem uveden Jakub. Nejedná se nejspíše ani o jednoho ze dvou Jakubů, nacházejících se v seznamech Ježíšových dvanácti nejbližších učedníků, dvanácti „apoštolů“, nýbrž o Jakuba „bratra Páně“, nejvýznamnějšího představitele prvotního židokřesťanství. Okruh jeruzalémských věřících pocházejících ze židovství, ve kterém tento Jakub požíval své výsostné autority, byl zřejmě svébytnou skupinou v rámci tehdejšího křesťanstva, silně vázanou na instituce a tradice Staré smlouvy. Jakubův význam v jeruzalémské obci pak ještě získal na exkluzivitu za situace, kdy ostatní apoštolové v čele s Petrem Jeruzalém postupně opouštěli a vypravili se misijně působit po celém tehdejším známém světě.² Snad právě proto uvádí Pavel na prvním místě v trojčlenném seznamu „sloupů církve“ v listu Galaťanům právě Jakuba.

¹ Ga 2,9. Biblické citace jsou uváděny podle Českého ekumenického překladu.

² „Na základě všeho, co lze rekonstruovat, měl Jakub snad již od počátku, ale jistě po odchodu Petra z Jeruzaléma uznávanou funkci mezi tamními židokřesťany. [...] Jeho historická úloha závisí na tom, do jaké míry měl kruh Dvanácti (a Petr na jeho vrcholu) opravdu směrodatný vliv na utváření určité organizace. Pravděpodobně je třeba považovat Petrovy a Jakubovy následovníky za dva

Když ovšem Pavel přišel do Jeruzaléma poprvé, považoval podle téhož listu za nutné seznámit se především s Petrem, u něhož zůstal dva týdny. Byl to tedy Petr a nikoli Jakub, kdo pro jinak zcela samostatného a sebevědomého Pavla znamenal prvního a nejvýznamnějšího žijícího svědka Ježíšovy osoby i počáteční praxe církve. Také Pavlův střet s Petrem v Antiochii, líčený dále v listu Galatánům, není z Pavlovy strany projevem vlastní osobivé troufalosti, nýbrž naopak výrazem vědomí výjimečné Petrovy autority.³

Novozákonní svědectví o přednostním Petrově postavení jsou mnohočetná a tvoří rozvrstvenou a vzájemně harmonickou síť sepsaných tradic, slévajících se do přesvědčivého celku. Nejčastěji uváděné svědectví z úst pozemského Ježíše je zaznamenáno v Matoušově verzi: „A já ti pravím, že ty jsi Petr; a na té skále zbuduji svou církev (*tén ekklésian*) a brány pekla ji nepřemohou. Dám ti klíče království nebeského, a co odmítneš (svážeš) na zemi, bude odmítnuto (svázáno) v nebi, a co přijmeš (rozvážeš) na zemi, bude přijato (rozvázáno) v nebi.“⁴ Je to Ježíšova odpověď na Petrovo vyznání, pro jehož pravost a pravdivost náleží Petrovi moc svazovat a rozvazovat.⁵ V této odpovědi lze spatřovat narážku na Hospodinův výrok o majordomovi královského paláce Eljakimovi: „Na jeho rameno vložím klíč domu Davidova; když otevře, nikdo nezavře, a když zavře, nikdo neotevře.“⁶ Moc „svazování a rozvazování“ posléze Ježíš svěčtuje také ostatním učedníkům, a to jak podle Matoušova evangelia, tak po svém zmrtvýchvstání i podle evangelia

---

samostatné okruhy.“ BERGER, Klaus, *Theologieggeschichte des Urchristentums*, Tübingen–Basel, 1995, s. 179.

³ Ga 2,11–14. „Proč apoštol Pavel neřekl tato otevřená slova bratřím z Jeruzaléma, kteří se pro svou otrockou oddanost Zákonu stali podnětem k nesprávnému jednání apoštola Petra? Je to proto, že oni nebyli apoštoly na úrovni Petra, jejich názory nemohly mít autoritativní vliv na křesťany z pohanství. Petrův příklad byl něčím jiným, mohl se stát nepsaným zákonem mezi věřícími se všemi jeho negativními důsledky.“ PRUŽIŇSKÝ, Štefan, *Listy svätého apoštola Pavla – IV. List Galatánom*, Košice, 1993, s. 44–45.

⁴ Mt 16,18–19.

⁵ „Petr je především tím, kdo jako první vyznává Ježíše jako Mesiáše a Syna Božího, a proto se také stává vzorem vyznavačského učedníka. Tím je též uschopněn předávat Ježíšovo učení jako definitivní výklad Boží vůle, a tak otevírá druhým přístup k Božímu království, je tedy prototypem křesťanského učitele. Obojí nelze od sebe oddělovat.“ ROLOFF, Jürgen, *Die Kirche im Neuen Testament*, Göttingen, 1993, s. 163.

⁶ Iz 22,22.

Janova,⁷ a to v obou případech z vlastního podnětu, nikoli jako odpověď na předchozí rozhovor, jak tomu je pouze v případě Petrově.

Harmonii petrovských tradic, které znají všichni čtyři evangelisté, odpovídá již příslib změny učedníkovy jména, uvedený hned zkraje čtvrtého evangelia: „Ty jsi Šimon, syn Janův; budeš se jmenovat Kéfas (což se překládá: Petr).“⁸ Zároveň je podle Lukáše také tím, jemuž se zmrtvýchvstalý Pán ukázal jako prvním: „Pán byl opravdu vzkříšen a zjevil se Šimonovi.“ V případě tohoto svědectví se prakticky jedná o prvokřesťanskou vyznavačskou formuli, opřenou ovšem o pevný historický základ.⁹ Také Pavel potvrzuje v prvním listu Korintským, že se Kristus ukázal nejprve samotnému Petrovi a teprve potom všem Dvanácti.¹⁰ Při návštěvě Petra v Jeruzalémě se na tuto událost Pavel jistě vypytał.

Již během Ježíšova veřejného působení je to vždy Petr, kterého Mistr zvláště oslovuje, aby zjistil mínění ostatních učedníků: „I vy chcete odejít?“ Šimon Petr mu odpověděl: „Pane, ke komu bychom šli? Ty máš slova věčného života.“¹¹ Všechna čtyři kanonická evangelia ovšem také v Ježíšově pašijním příběhu nezamlčují Petrovo zapření.¹² Podle Janova evangelia je pak trojí dotaz, jímž se Vzkříšený ujistňuje o Petrově lásce, zjevnou narážkou na Petrovo trojnásobné zapření. Zvláštní Petrovo postavení mezi ostatními učedníky vyjadřuje také Ježíšův výrok, obsažený pouze v Lukášově evangeliu: „Šimone, Šimone, hle satan si vyžádal, aby vás směl tříbit jako pšenici. Já jsem však za tebe prosil, aby tvá víra neselhala; a ty, až se obrátíš, buď posilou svým bratřím.“¹³

⁷ Mt 18,18; J 20,22–23.

⁸ J 1,42b.

⁹ Lk 24,34. „Výslovným jmenováním Šimona jako svědka je poukázáno na spolehlivost a hodnověrnost velikonočního poselství. [...] Zjevení Vzkříšeného, kterého se mu dostalo, není blíže vyprávěno, nýbrž pouze oznámeno. Je třeba se domnívat, že nastalo po Petrově návštěvě prázdného hrobu (L 24,12), a to zřejmě v Jeruzalémě.“ MAREČEK, Petr, *Evangelium podle Lukáše*, Praha, 2018, s. 651.

¹⁰ Srov. 1Kor 15,5.

¹¹ J 6,67b–68.

¹² „Ne všichni evangelisté zpravují o udělení ‚prvenství‘, ale nikdo z nich neopomíná připomenout Petrovo jednání ve chvílích utrpení. Pastorační a výchovná funkce této události má širší dosah, než kterýkoli z textů, jež oslavují apoštolovu osobnost či jeho víru. Jistě se stal jedním z nejčastěji předčítaných a komentovaných úryvků při kajících obřadech.“ SPINETOLI, Ortensio da, *Luca, Il Vangelo dei poveri*, Assisi, 1994, s. 680.

¹³ L 22,31.

Neméně průkazná ohledně klíčové Petrovy role v prvotní církvi jsou četná svědectví Lukášových Skutků apoštolů. Je to osobně Petr, kdo po Kristově odchodu vystupuje s formulací požadavku nutného doplnění kruhu Ježíšových dvanácti apoštolů vyhledáním náhrady za Jidáše. Na Petrův podnět se tak uskutečňuje proces výběru, ústící do vylosování Matěje. V návaznosti na letniční událost vystupuje Petr ihned s prvním ze svých kázání, zaznamenaných v Lukášových Skutcích.¹⁴ Nelze opomenout také projevy Petrovy divotvorné, taumaturgické moci, počínající uzdravením chromého. K uzdravením mělo postačit, aby na některého nemocného „padl aspoň Petrův stín, až půjde kolem“.¹⁵

Dále bylo Petrovi dáno též profétické vytržení, v němž se mu dostalo zjevení, týkající se jednoho ze zásadních problémů prvotní církve, totiž osvobození od předpisů o pokrmech. Jeho vyřešení usnadnilo a umocnilo působnost křesťanské misie mezi pohany. Petr se stal udělovatelem křtu prvním pohanovi – setníku Kornéliovi.¹⁶ Objev převratné skutečnosti, že i pohané se stávají nositeli zaslíbení daných Izraeli, je odrazem mocného působení Ducha v církvi. To vše také utvářelo profil Petrovy osobnosti. Na rozdíl od dřívější ustrašenosti a zbrklosti, líčené s bezelstnou upřímností v evangeliích, vyniká ve Skutcích naopak Petrova rozhodnost a statečnost.

2. Petr a římská církev

Petr se také představuje jako autor dvou novozákonních epištol. První z nich v závěru obsahuje pozdrav „spoluvyvolené (církve), která je v Babylónu“,¹⁷ což je symbolické přeznačení Říma, hlavního města Impéria a tím i centra státu, z jehož iniciativy byli křesťané trestně postihováni.¹⁸ Petrovo působení a mučednická smrt v Římě se stane společně s obdobným Pavlovým osudem v témže městě základem

¹⁴ Sk 2,14–36. „Lze soudit, že Lukáš v Petrově letničním kázání podává podstatné rysy nejstarší christologie. Následně Petrovy řeči ještě doplňují takto načrtnuté líčení apoštolského zvěstování Krista.“ PESCH, Rudolf, *Die Apostelgeschichte*, Neukirchen-Vluyn, 2012, s. 128.

¹⁵ Srov. Sk 3; Sk 5,15.

¹⁶ Sk 10,9–16; 11,4–10.

¹⁷ Srov. 1Pt 5,13.

¹⁸ „Označením *Babylón* autor vyvolává negativní vzpomínky na skutečný Babylón a jeho roli v útlaku a rozptýlení židovského národa, často reflektovanému izraelskými proroky. [...] Náš autor má nepochybně na mysli Řím, podobně jako autor knihy *Zjevení*; již ve starověku o tom byl přesvědčen přinejmenším Eusebios.“ DUS, Jan A., *První list Petřův*, Praha, 2017, s. 275.

mimořádné úcty, již se dostává nejen Petrovi s Pavlem, nýbrž též celé římské církvi. Petrovo prvenství, soustředěné podle novozákonních svědectví na samotnou Petrovu osobu, tak zpočátku nabývá podoby v respektu vůči církvi v Římě.

Nejvýstižněji toto vážené postavení římské církve vyjadřuje na počátku druhého křesťanského století preskript listu mučedníka Ignáce z Antiochie: „Ignatios, jinak Theoforos, církvi, která došla slitování ve velikosti Otce nejvyššího a Ježíše Krista, jeho jediného syna. Církvi milované a osvícené z vůle toho, který chce všemu, co jest, podle lásky Ježíše Krista, Boha našeho; církvi, která stojí v čele ve středu římské krajiny, církvi hodné Boha i cti, chvály, velebení a úspěchu, posvěcené a představené láskou (*prokathéméné tés agapés*) v zákonu Kristově a ve jménu Otce.“¹⁹

Podle Ignáce tak náleží římské církvi dvojí předsednictví: geografické, totiž „v římské krajině“, a předsednictví „lásky“. Údaj o římské krajině jistě nelze vykládat extenzivně, že by snad teritoriem římské církve byla celá dnešní Itálie²⁰ nebo snad i celé římské impérium. Vášnivá touha po mučednictví přivedla syrského biskupa Ignáce skutečně až do Říma a křesťany tamní církevní obce se Ignác pokouší svým listem odradit od pokusů jej „zachránit“ před odsouzením k smrti a znemožnit mu tak „stát se potravou šelem“. Nápadné ovšem je, že zatímco všech šest ostatních dochovaných autentických listů, jež Ignác napsal, zdůrazňují úlohu biskupské služby, v jediném listu Římanům se římský ani žádný jiný biskup nezmiňuje a chybí zde též výzvy k poslušnosti vůči nositelům biskupské autority, což jinak představuje významné Ignácovo téma.

Ještě ze sklonku prvního století pak pochází *list Klementa Římského, adresovaný korintským křesťanům*, ve kterém autor řeší jménem římské církevní obce napjatou situaci církve v Korintu. Autor listu se nepředstavuje jménem, avšak jeho autorství připisují spisovatelé poapoštolské doby jednomyslně právě Klementovi. Pokud by římská církev tehdy neměla mít jediného zodpovědného biskupa a měla-li být řízena větším počtem presbyterů, pak ovšem nelze opominout, že list prozrazuje pisatelovu nezpochybnitelnou autoritu, která zjevně překračuje

¹⁹ In: VARCL, Ladislav, DRÁPAL, Dan, SOKOL, Jan (přel.), *Spisy apoštolských otců*, Praha, 2004, s. 129.

²⁰ „Poukazovalo se na skutečnost, že Ignác používá výrazy ‚církve ze Sýrie v Antiochii‘ a ‚církve v Sýrii‘, přičemž syrská církev je větší než církev v Antiochii. V té době však skutečně neexistovala žádná ‚církve v Itálii‘, ať už na Apeninském poloostrově, nebo v provinciích, přimykajících se k městu Římu.“ KLAUSNITZER, Wolfgang, *Der Primat des Bischofs von Rom. Entwicklung – Dogma – Ökumenische Zukunft*, Freiburg im Breisgau, 2004, s. 159.

postavení prvého mezi sobě rovnými (*primus inter pares*).²¹ Klementova omluva za liknavost reakce na převrat v korintské církvi, způsobenou pronásledováním v Římě, prozrazuje navíc Klementovo vědomí zvláštní odpovědnosti vůči této geograficky od Říma velmi vzdálené církvi.²²

Významnou roli pro utváření tohoto sebevědomí římské církve hraje bezesporu zakladatelské římské působení a mučednická smrt apoštolů Petra a Pavla. Klement jako první z autorů starokřesťanské literatury zmiňuje právě tyto dva apoštoly jako společnou dvojici: „Zaměříme své zraky na statečné apoštoly: na Petra, který pro nespravedlivou žárlivost podstoupil ne jedno nebo dvě, ale více trápení, a vydav tak svědectví (*martyrías*), odešel na místo slávy, jež mu přísluší. Pavel, štvaný žárlivostí a řevnivostí, ukázal, jaká je odměna za vítězství vytrvalosti; sedmkrát byl uvržen do okovů, byl vypuzen do vyhnanství, kamenován a stal se hlasatelem na východě i na západě a tak došel vzácné slávy pro svou víru; vyučil celý svět spravedlnosti, došel až na hranice západu, vydal svědectví před vladaři a pak se vzdálil ze světa a odebral se do svatých míst jako největší vzor vytrvalosti.“²³

Klement ovšem neodvozuje svou osobní autoritu ani kolektivní autoritu římské církve od Ježíšových výroků adresovaných Petrovi, spjatých s předáním pravomoci „svazovat a rozvazovat“ nebo „utvrzovat ve víře“. Aplikace těchto Ježíšových výroků na osobní autoritu biskupa římské církve je až plodem následné ekleziologické reflexe. Přesto však Klementův list představuje již v té podobě, jak je zde římská autorita koncipována, velmi rané svědectví o mimořádném postavení Říma s jeho výjimečným postavením v celosvětové církvi.²⁴ O tom svědčí ostatně i vyslání

²¹ „Není tak vyloučeno, že Klement byl *de facto* nejpřednějším, a proto i vedoucím biskupem mezi svými římskými biskupskými spolubratry, je to dokonce velmi pravděpodobné. List totiž vykazuje takový vhled, rozhled a sílu, že si lze těžko představit, že by římská církev měla tehdy tolik moudrých a energických hlav i křesťanských charakterů, a že by snad Klement musel zastupování církve s někým sdílet.“ HARNACK, Adolf von, *Einführung in die alte Kirchengeschichte. Das Schreiben der römischen Kirche an die korinthische aus der Zeit Domitians (I. Klemensbrief)*, Leipzig, 1929, s. 50.

²² „Jistěže se na žádném místě výslovně nepostuluje primaciální postavení Říma; nenachází se ovšem také žádná pasáž, která by mu odporovala.“ FISCHER, Joseph A., *Die Apostolischen Väter*, Darmstadt, 1958, s. 12.

²³ 1Klem 5,3–7. Klementův list citován podle VARCL, Ladislav, DRÁPAL, Dan, SOKOL, Jan (přel.), *Spisy apoštolských otců*, s. 65–93.

²⁴ „Pokud se vezmou v úvahu mezicírkevní vztahy, označené v nadpisu listu, ve spojení se skutečností, která se v něm líčí, totiž Klementův zásah jménem římské církve do vnitřního a disciplinárního života církve v Korintu, je zřejmé, že podle tohoto dokumentu z konce prvního století již uzrávala idea episkopátu i úlohy římské církve vůči ostatním církvím.“ MACCARRONE, Michele,

delegátů římské obce do Korintu, od nichž Klement očekává potěšující zprávy o nápravě: „Ty pak, které jsme vyslali, Claudia Efeba a Valeria Bitona i s Fortunatem, odešlete vbrzku s pokojem a radostí zpět k nám, aby nám co nejdříve přinesli zprávu o žádoucím a vytoženém pokoji a shodě, tak abychom se co možná brzy i my mohli radovati z pořádku u vás.“²⁵

Předpokladem kontinuity výsadního postavení římské církve i legitimní kontinuity všech ostatních místních církví je rovněž trvání úřadů v jejich „generační“ časové posloupnosti. Právě Klementův list je také nejranějším dokladem reflexe pověřování nástupců apoštolů církevními úřady: „Apoštolům byla pro nás zvěstována radostná zvěst od Pána Ježíše Krista, Ježíš Kristus byl vyslán od Boha. Kristus tedy od Boha a apoštolové od Krista: i stalo se obojí podle řádu a z vůle Boží. Když tedy přijali příkázání a zmrtvýchvstání Pána Ježíše Krista a byli naplněni jistotou a utvrzeni ve víře ve slovo Boží, vyšli v pevné jistotě Ducha svatého, aby kázali radostnou zvěst, že má přijít Boží království. A jak kázali po vsích a městech, ustanovovali prvotiny z nich, když je zkusili v Duchu, za správce (*episkopoi*) a služebníky (*diakonoí*) těch, kteří měli uvěřit.“²⁶

Dokladem spojení Petra i Pavla s Římem a z této skutečnosti pak plynoucího mimořádného postavení římské církve je protignostický spis Irenea z Lyonu *Adversus haereses*, datovatelný do posledních desetiletí druhého století: „Avšak proto, že by bylo příliš rozvláčné vypočítávat posloupnosti (biskupů) všech církví, jako příklad tradice pocházející od apoštolů a víry hláсанé lidem uvádím obzvlášť velikou a obzvlášť starodávnou a po celém světě známou církev v Římě, založenou a vedenou oběma proslavenými apoštolý, Petrem a Pavlem, [...] neboť s touto církví musí pro její vyšší původ (*propter potentiorem principalitatem*) souhlasit každá jiná církev, to znamená věřící všude. V ní se věřícím neustále zachovává tradice, která dosahuje k apoštolům.“²⁷

Apostolicità, episcopato e primato di Pietro. Ricerche e testimonianze dal II al V secolo, Roma, 1976, s. 4.

²⁵ 1Klem 65,1.

²⁶ 1Klem 42,1–4. „Klement opírá právo nositelů úřadů poprvé o myšlenku, že úřad se zpětně vztahuje k apoštolům, a proto je třeba jej respektovat. Bůh poslal Krista, Kristus apoštolý, a apoštolové ustanovili biskupy a starší. V souladu s vůlí Boží se tak ustavilo ladné a harmonické nástupnictví v rámci daného řádu, nepřerušitelná kontinuita v ustanovování úřadu a s tím spojená posloupnost.“ CAMPENHAUSEN, Hans von, *Kirchliches Amt und geistliche Vollmacht in den ersten drei Jahrhunderten*, Tübingen, 1953, s. 171.

²⁷ *Adversus haereses* 3,3,2, in: *Patrologia Graeca* 7, s. 848–849.

Problémem při posuzování hodnoty Ireneova svědectví je absence řeckého originálu spisu, proto nastávají obtíže, jak zpětně přeložit klíčová latinská slova o výjimečném postavení římské církve. Znalost řeckého originálu by významně napomohla přesnějšímu pochopení Ireneovy výpovědi.²⁸ V každém případě Ireneus zdůrazňuje skutečnost, že pro rozhodující význam římské církve je určující přítomnost, působení a mučednická smrt nejen Petrova, nýbrž také Pavlova.

Úcta k oběma apoštolům zůstává dodnes zakotvena v kanonické povinnosti biskupů tzv. návštěvy *ad limina apostolorum*: „Diecézní biskup přijede v tom roce, v němž má podat zprávu, do Říma, aby uctil hroby apoštolů Petra a Pavla a dostavil se k papeži, pokud Apoštolský stolec nestanovil jinak.“²⁹

Tradičně též papežské výnosy obsahovaly klauzuli pohružky „svoláním hněvu Boha všemohoucího a svatých apoštolů Petra a Pavla“ (*ira Dei omnipotentis ac sanctorum apostolorum Petri et Pauli*) vůči těm, kdo se odmítnou jimi řídit.

3. Vývoj papežství

V následném historickém vývoji došlo ke splývání vedoucího postavení římské církve a chápání Kristových příslibů Petrovi jako prerogativ určených biskupům Říma, Petrovým legitimním nástupcům. Lev Veliký (440–461) uvažuje o vzájemném poměru mezi osobním privilegiem svazovat a rozvazovat pro samotného Petra a následným sdílením této moci také ostatními učeníky, jak to odpovídá podání Matoušova evangelia.

Ve prospěch Petrova zvláštního postavení mezi všemi pastýři církve Lev uvádí: „Právě proto svatému Petru (Pán) říká: ‚Tobě dám klíče od nebeského království; co svážeš na zemi, bude svázáno na nebi, co rozvážeš na zemi, bude rozvázáno na nebi.‘ Plnost této moci přešla zajisté i na ostatní apoštoly a tímto ustanovením se jí dále dostalo také všem představeným církve. Ne nadarmo však se to, co je svěřováno všem, odevzdává jedinému. Právě Petrovi se to obzvláštním způsobem propůjčuje, neboť Petr je dán jako vzor všech, kdo spravují církvev (*cunctis Ecclesiae*

²⁸ „Řecký originál je zachován pouze útržkovitě, nejčastěji v citacích pozdějších církevních spisovatelů. V celku se dochoval pouze velmi doslovný (a proto mnohdy ne snadno srozumitelný) překlad v latině, který pochází nejspíše ze 4. století.“ KLAUSNITZER, Wolfgang, *Der Primat des Bischofs von Rom...*, s. 161.

²⁹ CIC/1983, kán. 400 § 1.

rectoribus Petri forma praeponitur).³⁰ Lev svou vlastní praxí i po věroučné stránce významně přispěl k prohloubení reflexe petrovského prvenství.³¹ Sám zákonodárce dnes platného Kodexu kanonického práva (1983, dále jen CIC/1983) vytyčil programovou teologickou normu v podobě harmonizace papežské a biskupské moci ve smyslu Lvova náhledu: „Podle ustanovení Pána vytvořil Petr s ostatními apoštoly jeden sbor (*unum Collegium*) a stejně tak jsou vzájemně spojeni papež, nástupce Petrův, a biskupové, nástupci apoštolů.“³²

Další ideový a faktický posun představuje bezesporu *Dictatus papae* (1075) Řehoře VII., manifest po tomto papeži označované gregoriánské reformy církve, jejímž cílem byla zejména emancipace církve a papežství z područí světských panovníků. Prvé dva body tohoto programového dokumentu zdůrazňují specifické postavení římské církve a její petrovský úřad do té míry, že je až vyčleňují z kontextu ostatních struktur církve: „Pouze římskou církev založil sám Pán. Pouze římský biskup se oprávněně nazývá ‚všeobecným‘ (*iure dicatur universalis*).“³³ Takováto „sakralizace“ vedla až k myšlence přímého božského původu papežského úřadu, bezprostředně sdíleného jeho osobními nositeli.

Mezi vrcholná vyjádření výlučnosti papežské supremacie patří bezesporu inauaurační projev Inocence III. (1198–1216), v němž tento pontifik výslovně uvádí, že papež je „méně než Bůh, ale více než člověk“.³⁴ Papežství se tak chápalo jako úřad přímo svěřený Bohem, jehož nositel je zodpovědný pouze Bohu, nikoli již primárně jako úřad římského biskupa, který právě proto, že je biskupem Říma, přijímá zároveň odpovědnost za celou univerzální církev – tedy nejen za samotnou římskou diecézi.

³⁰ *Sermo 4 de Natali ipsius*, in: *Patrologia latina* 54, s. 150–151.

³¹ „Na Petrovi, který byl s Kristem mimořádně úzkým způsobem spojen, Kristus postavil svou církev, jeho prostřednictvím dal ostatním apoštolům misijní pověření, jemu předal pastýřský úřad a úkol, aby své bratry posiloval ve víře (srov. Mt 16,13–19; Lk 22,32; J 21,15–19). Na tomto mimořádném poslání a zplnomocnění Petra mají podíl nástupci na jeho stolci. Všem biskupům náleží stejná čest (*honor*) jako apoštolům, nikoli však tatáž pravomoc (*potestas*), nýbrž hierarchie církve spíše tvoří pyramidu s biskupem Říma na vrcholu.“ DROBNER, Hubertus R., *Lehrbuch der Patrologie*, Frankfurt am Main, 2011, s. 443.

³² CIC/1983, kán. 330.

³³ In: KLAUSNITZER, Wolfgang, *Der Primat des Bischofs von Rom...*, s. 199.

³⁴ „Některým teoretikům papežství se papež čím dál více jevil jako spojnice mezi božským a lidským. Inocenc III. jej nahlíží uprostřed Bohem a člověkem, *citra Deum sed ultra hominem, minor Deo sed maior homine*.“ KLAUSNITZER, Wolfgang, *Der Primat des Bischofs von Rom...*, s. 219.

Oproti tomu by bylo případně budoucí začlenění úřadu papeže do kontextu patriarchálního zřízení církvi křesťanského Východu projevem dalekosáhlé decentralizace. Papež se sice v ročence *Annuario pontificio* přestal od roku 2008 označovat titulem „patriarcha Západu“, avšak již dnes platné právo určené katolickým východním církvím přesto naznačuje možnosti koexistence primaciálního papežství a patriarchálního zřízení. Kodex kánonů východních církví (1990) například nepožaduje, aby papež potvrdil nebo schválil volbu jejich patriarchy, nýbrž stačí, aby si synodem nově zvolený patriarcha „vyžádal vlastnoručně podepsaným listem od římského velekněze stvrzení o církevním společenství“.³⁵ Jedním z nástrojů udržování církevní jednoty bývaly ve staré církvi právě takové *litterae communionis*.

4. Postavení papeže a prvokřesťanská hodnotící kritéria

Papeže nemůže soudit žádná instance v církvi ani jakákoli světská autorita. Výkon jeho služby není začleněn do systému, jenž by mohl vést k vyvození konkrétní osobní odpovědnosti v případě selhání při plnění tak náročného úkolu. Ani takto vyhraněné pojetí suverénní duchovní moci však není cizí přesvědčivému svědectví ze samotných počátků církve: „Člověk obdařený Duchem je schopen posoudit všecko, ale sám nemůže být nikým správně posouzen.“³⁶ Je zřejmé, že od počátku se vyhrazovala některým charismatům obdařeným osobám pozice nepodléhající proměnlivosti lidského úsudku. To je patrné také z prvokřesťanského spisu Didaché, který obzvláště vyzdvihuje skupiny charismatických proroků: „Žádného proroka mluvícího v Duchu (*en pneumatí*) nebudete pokoušet ani kritizovat, neboť každý hřích bude odpuštěn, onen hřích však odpuštěn nebude.“³⁷

³⁵ Srov. kán. 76 § 2 CCEO/1990. „V oblasti ekumenismu se nabízí otázka, zda by využití možnosti patriarchálního zřízení nebylo vhodnou formou, jak by po dosažení věroučné jednoty bylo možné řešit soužití křesťanů vycházejících z různých tradic, protože nebude možné, aby tu nastala nějaká uniformita – a zároveň je dnes již zřejmé, že by tato uniformita nebyla vskutku žádoucí. Jasným důsledkem by tu byla faktická koexistence více ritů na témž území, to však i současná praxe církve jednoznačně připouští. Z povahy patriarchálního zřízení však vyplývá, že nutným předpokladem použití právě tohoto nástroje je silné episkopální zřízení.“ NĚMEC, Damián, *Papež jako patriarcha křesťanského Západu*, in: Revue církevního práva č. 16–2/2000, Praha, s. 116–117.

³⁶ 1Kor 2,15.

³⁷ Did 11,7. „S prorokováním je spjato zkoumání Ducha Božího, což nelze brát na lehkou váhu vzhledem k tomu, že nejzazším důsledkem pro církevní shromáždění by bylo chybné rozhodnutí. Bylo by zhoubné, rozsoudit falešného proroka jako pravého, a obdobně scestné, rozsoudit pravého jako falešného.“ JEFFORD, Clayton N., *Prophecy and Prophetism in the Apostolic Fathers*,

V církvi nemůže panovat libovůle či zvůle. Nutnou komponentou života církve je totiž respekt vůči těm, kteří disponují autoritou Ducha. V kanonické transpozici se tato skutečnost, vztažená na procedury v církvi, vyjadřuje normativní procesní zásadou: „Papeže nemůže nikdo soudit (*Prima Sedes a nemine iudicatur*).“³⁸

Petrova služba, přetrvávající v církvi skrze službu římských biskupů, má nejen disciplinární, nýbrž také doktrinární rozměr. Z polemiky prvního Janova listu jako by však vyvstávala nepotřebnost vnější garance víry ze strany církevní autority: „Ale zasvěcení (*chrisma*), které jste vy od něho přijali, zůstává ve vás, takže nepotřebujete, aby vás někdo učil; jeho zasvěcení vás učí všemu, a je pravé, není to žádná lež; jak vás vyučil, tak zůstávejte v něm.“³⁹ Autor listu se zde ovšem obrací vůči šířitelům herezí, které dramaticky rozštěpily tehdejší církevní obce. Jejich nová učení nebyla v souladu s naukovým základem, který církve dosud vyznávaly. Ten je ovšem apoštolský, jak o tom svědčí také list Judův, který vyzývá své adresáty, aby „zápasili o víru, jednou provždy odevzdanou Božímu lidu.“⁴⁰

První vatikánský koncil vyjádřil roku 1870 naukovou autenticitu petrovského úřadu silným až kontroverzním výrazem „neomylnost“ (*infallibilitas*) a v této podobě se také transponuje do základní, dnes platné kanonickoprávní normy: „Papeži přísluší při výkonu jeho učitelského úřadu neomylnost, jestliže jako nejvyšší pastýř a učitel všech křesťanů, jehož úkolem je utvrzovat své bratry ve víře, s konečnou platností jako závaznou vyhláší nauku v oblasti víry nebo mravů.“⁴¹

Nelze ještě opominout způsob výkonu jakéhokoli předního postavení v církvi, jak jej požaduje samotný Ježíš: „Kdo chce být první, buď ze všech poslední a služebník všech.“⁴² Tuto podmínku lze jistě vztáhnout konkrétně na každého nositele Petrova úřadu, avšak v církvi se její pravdivost od počátku projevovala v mnoha rozmanitých souvislostech, jak o tom svědčí například třetí Janův list: „Něco jsem již o tom psal; ale Diotrefés, který si osobuje právo být mezi nimi

---

in: VERHEYDEN, Joseph, ZAMFIR, Korinna, NICKLAS, Tobias, *Prophets and Prophecy in Jewish and Early Christian Literature*, Tübingen, 2010, s. 300.

³⁸ CIC/1983, kán. 1404.

³⁹ 1J 2,27. „Duch pravdy, daný křesťanskému společenství, jej vede – obdobně jako Utěšitel ve čtvrtém evangeliu – k poznání pravdy. Této znalosti nezůstává nic zatajeno, včetně rozpoznání škodlivé nauky.“ STRECKER, Georg, *The Johannine Letters*, Minneapolis, 1996, s. 76.

⁴⁰ Srov. Ju 3b.

⁴¹ CIC/1983, kán. 749 § 1.

⁴² Mk 9,35b.

první (*filoproteuón*), nás neuznává. Proto až přijdu, ukážu na jeho jednání, jak nás zlomyslně pomlouvá; a na tom nemá dost – ani bratry nepřijímá, a těm, kdo je chtějí přijmout, v tom brání a vylučuje je z církve.“⁴³

Představa, že se zde snad jedná o projev konfliktu putujících misionářů s představitelem episkopátu, by jistě vedla k nepředloženým závěrům, že se snad samotný biskupský úřad mohl postupně etablovat samozvanou nadvládou některých členů místních církví vůči všem ostatním věřícím. Zde však jsme spíše svědky odsudku zcela konkrétního člověka, jehož hřích spočívá v tom, že se nad všechny ostatní vyvyšuje a vyhání je ze společenství církve. Tím se jeho jednání také povážlivě blíží praxi synagogy, která v téže době vyznavače Krista také exkomunikovala. Střet je navíc líčen jako osobní a není zde nikterak zřejmé, že by se mělo jednat o obecnější systémový konflikt mezi církevními úřady a charismaty.⁴⁴

5. Závěrem

Ve čtvrtém evangeliu přikazuje Vzkříšený Petrovi: „Pas mé beránky! [...] Pas mé ovce!“⁴⁵ Novozákonní a další raně křesťanská svědectví o Petrově výjimečném a výsadním postavení v Kristově rodící se církvi jsou přesvědčivá a nepochybnitelná. V dvoutisíciletém dějinném oblouku se postupně upevňovalo vědomí mimořádného postavení římské církve i jejího biskupa, jemuž jedinému osobně náleží vykonávat to, co Pán svěřil samotnému Petrovi. Stupňující se sebevědomí papežského stolce výstižně vyjadřuje bula *Unam sanctam* (1302) Bonifáce VIII., která označuje poslušnost papeži za nezbytnou podmínku spásy: „Posléze tedy prohlašujeme, pravíme, stanovíme a oznamujeme, že ke spasení je veškerému lidskému stvoření nutně potřebná podřízenost římskému veleknězi.“⁴⁶

Snad nejvýstižnější komplexní kanonické vyjádření tohoto jedinečného fenoménu podal první Kodex kanonického práva z roku 1917 (CIC/1917): „Římský Velekněz, nástupce svatého Petra v prvenství, má nejen čestné prvenství, nýbrž

⁴³ 3J 9–10.

⁴⁴ „To nemusí znamenat, že by si Diotrefés chtěl uzurpovat nový úřad, spíše zůstávají otevřené veškeré možnosti, ať již šlo o přisvojení úřadu nebo jeho zneužití nebo o snahu o panování či samovládu, o ctižádost, ješitnost nebo nadutost.“ SCHNACKENBURG, Rudolf, *Die Johannes-briefe*, Leipzig, 1963, s. 327.

⁴⁵ Srov. J 21,15–17.

⁴⁶ In: HRDINA, Ignác Antonín, *Texty ke studiu konfesního práva I. – Evropa a USA*, Praha, 2006, s. 78.

i nejvyšší a plnou pravomoc nad veškerou Církví jak ve věcech, jež se týkají víry a mravů, tak i v těch, jež se týkají kázně a řízení Církve rozšířené na celém světě.“⁴⁷

I když se proměňují podmínky výkonu Petrova prvenství, nelze ustoupit od toho, co utváří samotnou jeho identitu. K tomu se výstižně vyjádřil již Jan Pavel II.: „Jsem přesvědčen o tom, že mám v této oblasti zvláštní zodpovědnost spočívající především v uznávání ekumenických snah většiny křesťanských společenství a v pozornosti vůči požadavku, abych našel způsob, jak vykonávat primát; způsob, který by nezpochybnil to, co je pro toto poslání zásadní, byl by však otevřen nové situaci.“⁴⁸

Resumé

Článek nejprve rozebírá novozákonní svědectví o postavení apoštola Petra v prvotní církvi a na základě analýzy řady biblických textů dochází k předběžnému závěru, že Petrovo výjimečné a přednostní postavení je v Novém zákoně nezpochybnitelné. Pozoruhodným fenoménem je rovněž mimořádné postavení církve v Římě od počátku její existence, které není dáno pouze tím, že Řím byl centrem tehdejšího impéria, nýbrž bylo významně posíleno rovněž přítomností a mučednickou smrtí apoštolů Petra a Pavla. Syntézou výsadního postavení Říma a aplikací výroků Písma o Petrovi dochází postupně k rozvoji instituce papežství. Některé základní výpovědi, obsažené v programových teologických normách kanonického práva o papeži, nacházejí své opodstatnění v prvokřesťanských dokumentech i praxi církve prvních staletí.

Summary

Primacy of Peter

First, the article discusses the New Testament evidence of position of the Apostle Peter in the early Church and, on the basis of analysis of a number of biblical texts, concludes preliminarily that Peter's exceptional and preferential position is unquestionable in the New Testament. Also, the extraordinary position of the Church in Rome since its foundation, which is not only due to the fact that Rome was the centre of the Empire at that time, but was also significantly strengthened by the presence and martyrdom of the Apostles Peter and Paul, may be considered a remarkable phenomenon. Synthesis of the privileged position of Rome and application of statements in the Scriptures about Peter gradually leads to the development of the institution of the papacy. Some basic testimonies contained in program

⁴⁷ CIC/1917, kán. 218 § 1.

⁴⁸ *Ut unum sint. Encyklika Jana Pavla II. o ekumenickém úsilí*, 95.

theological norms of canon law on the Pope find their foundation in the early Christian documents and the practice of the Church of the first centuries.

Zusammenfassung

Petrus' Primat

Artikel befasst sich mit der neutestamentlichen Begründung der Stellung des Apostels Petrus in der frühen Kirche und anhand der Analyse mehrerer biblischen Texte kommt zur vorläufigen Schlussfolgerung, dass Petrus' außerordentliche und vornehmste Stellung im Neuen Testament unbezweifelbar sei. Ein bemerkenswertes Phänomen stellt auch die außerordentliche Stellung der Kirche in Rom seit ihrem Ursprung dar. Diese ergab sich nicht nur aus der Tatsache, dass Rom das Zentrum des damaligen Imperiums war, sondern wurde auch durch die Anwesenheit der Apostel Petrus und Paulus und ihren Märtyrertod gestärkt. Durch die Synthese der privilegierten Lage Roms und der Anwendung der biblischen Aussagen über Petrus erfolgt allmählich die Entwicklung der Institution des Papsttums. Einige grundlegende Aussagen über den Papst, die die theologischen Programmnormen des kanonischen Rechts beinhalten, finden ihre Begründung in den frühkirchlichen Dokumenten als auch in der Praxis der Kirche der ersten Jahrhunderten.

Riassunto

Il Primato di Pietro

L'articolo comincia analizzando le testimonianze neotestamentarie sulla posizione dell'apostolo Pietro nella Chiesa primitiva dalle quali giunge alla conclusione preliminare che la posizione esclusiva di precedenza di Pietro inconfutabile nel Nuovo testamento. Un fenomeno degno di attenzione è anche la posizione particolare della Chiesa a Roma all'inizio della sua esistenza, data non solo dal fatto che Roma era la capitale dell'Impero ma piuttosto dalla presenza e dal martirio degli apostoli Pietro e Paolo. Con la sintesi della posizione d'eccellenza di Roma e dell'applicazione dei detti passi biblici su Pietro si evolve l'istituzione del Papato. Alcune testimonianze basali contenute nelle norme programmatico-teologiche del diritto canonico sul Papa sono giustificate dai documenti protocristiani e dalla prassi della Chiesa di primi secoli.

Klíčová slova: Nový zákon, apoštolové, prvenství, církev, evangelium, mučednictví, autorita, církevní právo, papežství, patriarcha, neomylnost

Keywords: New Testament, apostles, primacy, Church, gospel, martyrdom, authority, church law, papacy, patriarch, infallibility

Autor

*Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., je knězem katolické Arcidiecéze pražské. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a Fakultu kanonického práva na Institutu obojího práva při Papežské Lateránské univerzitě v Římě. Na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě se habilitoval prací *Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989*. Je soudcem a ochráncem spravedlnosti Metropolitního církevního soudu v Praze, vyučujícím církevního a světského práva na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, vědeckým pracovníkem Ústavu pro právní otázky náboženské svobody na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě a duchovním správcem kostela Nanebevzetí Panny Marie a Karla Velikého v Praze na Karlově.*

*Associate Professor JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., is a priest from the Catholic Archdiocese of Prague. He studied at the Faculty of Law of Charles University in Prague and the Faculty of Canon Law of the Institutum Utriusque Iuris of the Pontifical Lateran University in Rome. He received the degree of Associate Professor following a successful defence of his dissertation, *Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (Czech Religion Law after 1989)*, from the Faculty of Law of University in Trnava (Slovakia). He is a judge and a promoter of justice at the Metropolitan Tribunal in Prague, teaches church and secular law at the Faculty of Theology of University of South Bohemia in České Budějovice, and is a scientific co-worker at the Institute for Legal Aspects of Religious Freedom of University in Trnava and serves as a spiritual administrator of the St. Mary of the Assumption and Charlemagne Church in Prague-Karlov.*

*Univ.-Doz. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., wirkt als Priester in Prager Erzdiözese. Er absolvierte Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag und die Fakultät des kanonischen Rechts des Iuris-Utriusque-Instituts der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom. Er habilitierte sich an der Juristischen Fakultät der Universität in Trnava (Slowakei) mit der Arbeit *Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (in der deutschen Sprache)* als Universitätsdozent. Er ist Richter und Kirchenanwalt des kirchlichen Metropolitangerichts in Prag und lehrt Kirchenrecht und weltliches Recht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis. Er wirkt auch als wissenschaftlicher Mitarbeiter des Instituts für rechtliche Fragen der Religionsfreiheit an der Juristischen Fakultät der Universität in Trnava. Er ist auch als Seelsorger der Kirche St. Mariä Himmelfahrt und Kaiser Karl der Große in Prag-Karlov tätig.*

Professore JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., sacerdote cattolico della Arcidiocesi di Praga, laureato in diritto alla Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina

a Praga ed alla Facoltà di Diritto Canonico dell'Istituto Utriusque Iuris presso la Università Pontificia Lateranense a Roma. Si è abilitato alla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Trnava (Slovacchia) con la tesi Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (Diritto Ecclesiastico Ceco dopo il 1989). È giudice e promotore di giustizia del Tribunale metropolitano a Praga, insegnante del diritto canonico e secolare alla Facoltà di Teologia della Università di Boemia Meridionale a České Budějovice, scienziato dell'Istituto degli aspetti giuridici della libertà religiosa presso la Facoltà di Giurisprudenza della Università di Trnava ed rettore della chiesa di Santa Maria Assunta e di San Carlo Magno a Praga-Karlovy.

---

doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.

Krymská 23

101 00 Praha 10

e-mail: standa.pribyl@volny.cz

Právní flexibilita – princip křesťanského práva

Adam Csukás

Tento článek byl zpracován na základě plné finanční podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy v rámci projektu GA UK č. 270218 *Právní řád Českobratrské církve evangelické – dějiny a současnost*.

Nedávno jsem četl knihu, která mě zaujala – práci *Christian Law – Contemporary Principles* neboli *Křesťanské právo – Současné principy*, kterou napsal velšský anglikán Norman Doe z Právnické fakulty Univerzity v Cardiffu, věhlasný odborník na srovnávací církevní a konfesní právo vpravdě mezinárodního formátu.¹ Základní myšlenkou knihy je teze, že právní řády všech církví se zakládají na principech, které jsou církvím společné a které dohromady tvoří *křesťanské právo*.²

Po podrobném prostudování knihy, v níž autor pečlivě srovnává právní řády stovek církví z celého světa, jsem mu dal rád za pravdu.

Místy je to téměř monotónní čtení – a myslím to v dobrém: je až s podivem, jak vysokou míru podobnosti vykazují napříč církevními tradicemi např. právní úprava týkající se přechodových rituálů, a to bez ohledu na to, zda jde v dané církvi o svátost, či nikoliv.³ (Konfesně neutrální terminologii, kterou Norman Doe soustavně používá a v některých případech dokonce nově zavádí, by bylo nadto záhodno zavést do tuzemských konfesněprávních předpisů.)

Proč se máme konec konců ve srovnávacím církevním právu zabývat na prvním místě rozdíly? Neprospělo by zejména v našem sekularizovaném světě, kdybychom

¹ DOE, Norman, *Christian Law, Contemporary Principles*, Cambridge, 2013, 434 s.

² Tamtéž, s. 1. Pro úplnost lze uvést, že s obdobnými názory vystoupili někteří němečtí odborníci na evangelické církevní právo, zejména Hans Dombos a Erik Wolf, již v 60. letech 20. století.

³ Srov. tamtéž, s. 233–273.

především na právnických fakultách místo vyzdvihování rozdílů (a různých) důkladněji dosvědčovali, že navzdory stávajícímu rozdělení Kristovy církve do různých denominací jsou si právní řády jednotlivých církví a církvíček podobné, ba dokonce, že se – díky Bohu – neustále sbližují? Nemusíme se přece bát srovnání zdánlivě nesrovnatelného.

Nemusíme se bát srovnání např. katolické *epíkie*, pravoslavné *oikonomie*, presbyterního *nobile officium*. Právo, jak známo, nemůže bezvýjimečně postihnout nezměrnou pestrost života. V každé církvi se čas od času vyskytne případ, v němž by použití obecně závazného pravidla bylo v rozporu s jeho účelem: jedni říkají, že účelem církevního práva je spása duší (*salus animarum*),⁴ druzí praví, že *raison d'être* církevního práva je, aby se všechno dělo slušně a spořádaně (1K 14, 40).⁵ Dvě strany téže mince. Za určitých okolností se proto uplatní vlastnost, která je církevnímu i křesťanskému právu bytostně vlastní: *právní flexibilita* neboli *pružnost práva*.⁶

Je to víc než pouhé zmírňování tvrdostí práva, je to víc než prostá výjimka. Právní flexibilita umožňuje ve vybraných případech uvolnit konkrétní pravidlo, aniž by tím byla poznamenána koherence právního řádu, jehož je součástí. Pokud se právní flexibilita uplatňuje rozumně, nepřilíš často, pouze v době odůvodněných případech, zpravidla to není projevem selhání církevní autority při tvorbě nebo realizaci práva: výjimka skutečně může za určitých okolností pravidlo potvrdit.

Kanonisté v průběhu staletí, při vědomí nedokonalosti právních předpisů, které vytvářeli, jemným broušením jazyka církevního práva vytvořili právní nástroje, které při racionálním používání dodávají církevnímu právu jeho pružnost. Podívejme se nyní, zda toto požehnané „slovičkaření“ zobecnělo natolik, že ho kromě

⁴ Viz např. BEAL, John P., CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J. (eds.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York, 2000, s. 79; KROCZEK, Piotr, *The Art of Legislation, The Principles of Lawgiving in the Church*, Kraków, 2012, s. 38–41.

⁵ Viz např. VAN DELLEN, Idzerd, MONSMA, Martin, *The Church Order Commentary*, Grand Rapids, MI, 1954, s. 13; DeMOOR, Henry, *Christian Reformed Church Order Commentary*, Grand Rapids, MI, 2010, s. 12–13.

⁶ Norman Doe píše o uvolňování norem (*relaxation of norms*). Viz DOE, Norman, *Christian Law*, s. 39–41. Pojem *právní flexibilita* však soustavně používá další anglický autor, Will Adam, jenž na toto téma napsal samostatnou monografii, a to velice přínosnou. Viz ADAM, Will, *Legal Flexibility and the Mission of the Church*, Dispensation and Economy in Ecclesiastical Law, London, 2011, 243 s.

katolického církevního práva nalezneme i v právním řádu na první pohled nepřilíš sesterské Českobratrské církve evangelické.

Nástroje právní flexibility

Nástroji flexibility v právu katolické církve se zabýval především Joseph J. Koury SJ z Teologické fakulty Bostonské koleje ve státě Massachusetts ve Spojených státech amerických, jenž na přelomu 80. a 90. let publikoval přinejmenším čtyři rozsáhle studie, v nichž se zabýval nástroji pružnosti práva v Kodexu kanonického práva z roku 1983 (CIC/1983) ve srovnání s jeho předchůdcem z roku 1917 (CIC/1917).⁷

Tyto nástroje lze podle mého soudu rozdělit na – řekněme – jednodušší, které jsou přirozenou součástí právního jazyka i vně církve, a na složitější právní instituty a pružný přístup k realizaci práva, které jsou v prezentované šíři charakteristické spíše pro církevní právo, zejména pro katolické právo kanonické, které je zajisté církevním právem *par excellence*. Toto rozdělení je však pouze pracovní, v případě některých nástrojů pokulhává, a nelze mu proto přikládat přílišný význam.⁸

Důsledkem použití těchto nástrojů, ať už ve fázi tvorby, nebo realizace práva, je bez ohledu na jejich složitost pokaždé uvolnění, tj. přizpůsobení či zrušení prvního pravidla, příp. jeho nahrazení pravidlem druhým (*first rule–second rule dynamic*).⁹ A pokud bereme vážně zjištění, s nímž přichází Norman Doe, podle něhož je právní flexibilita vlastní všem církvím,¹⁰ měli bychom dospět k závěru, že i složitější nástroje pružnosti práva by se měly pravidelně vyskytovat v právních předpisech církve napříč konfesním spektrem. Jak to tedy je v Českobratrské církvi evangelické?

⁷ Viz KOURY, Joseph J., *Necessity, Utility, Scarcity*, Clues to the Origins of Laws and the Process of Lawmaking, in: *The Jurist* sv. 49/1989, Washington, D. C., s. 95–111; KOURY, Joseph J., *Hard and Soft Canons*, Canonical Vocabulary for Legal Flexibility and Accommodation, in: *The Jurist* sv. 50/1990, Washington, D. C., s. 459–487; KOURY, Joseph J., *From Prohibited to Permitted*, Transition in the Code of Canon Law, in: *Studia Canonica* sv. 24/1990, Ottawa, s. 147–182; KOURY, Joseph J., *Hard and Soft Canons Continued*, Canonical Institutes for Legal Flexibility and Accommodation, in: *Studia Canonica* sv. 25/1991, Ottawa, s. 335–364.

⁸ Při rozdělení nástrojů právní flexibility jsem se inspiroval výše uvedenými články Josepha J. Kouryho, byť dosti volně. Srov. zejména KOURY, Joseph J., *Hard and Soft Canons*, s. 459–487; KOURY, Joseph J., *Hard and Soft Canons Continued*, s. 335–364.

⁹ KOURY, Joseph J., *Hard and Soft Canons*, s. 459.

¹⁰ DOE, Norman, *Christian Law*, s. 39–41.

1. Flexibilní slovní zásoba

Zákonodárce často již v procesu tvorby práva pamatuje na situace, v nichž nebude možné, nebo spíše vhodné použít základní (první) pravidlo, a proto v právním předpisu zakotví též záložní (druhé) pravidlo, které nastoupí v případě, že se základní pravidlo neuplatní. Právní flexibilita se za těchto okolností uplatní zpravidla bez zásahu církevní autority, protože se projevuje již v rámci prostého dodržování povinností a výkonu práv, jakož i při vytváření právním předpisem předpokládaných právních vztahů.

Právní flexibilita bývá v těchto případech dosažena používáním určitých slov nebo slovních spojení. Joseph J. Koury z CIC/1983 i CIC/1917 vybírá následující typické a spíše častěji se vyskytující klauzule:

- *nisi* (leč, pokud),
- *dummodo* (v případě, jen když),
- *exceptio* (výjimka),
- *imprimis* (především),¹¹
- *ordinarie* (zpravidla),¹²
- *praesertim* (zejména, zvláště),¹³
- *aut* (anebo, nebo),¹⁴ resp. *autem* (však),
- *periculum* (nebezpečí).

Dále popisuje několik atypických a spíše ojedinělých klauzulí:

- *pro regula... attamen* (budiž považováno za pravidlo... leč),¹⁵
- *omnia sunt parata* (když je vše připraveno),¹⁶
- *Ecclesia supplet* (doplňuje církev),¹⁷

¹¹ Srov. např. kán. 368 CIC/1983, kán. 1149 CIC/1917.

¹² Srov. např. kán. 856 CIC/1983, 1294 § 1 CIC/1983, kán. 2223 § 3, § 2224 § 1, 2225 CIC/1917.

¹³ Tuto klauzuli Joseph J. Koury ve svém výčtu neuvádí.

¹⁴ Srov. např. kán. 925, 928, 930 § 2 CIC/1983.

¹⁵ Srov. kán. 372 § 1 a 2, 448 § 1 a 2 CIC/1983, kán. 1097 § 2 CIC/1917.

¹⁶ Srov. kán. 1080 § 1 CIC/1983, kán. 1045 § 1 CIC/1917.

¹⁷ Srov. kán. 144 § 1 CIC/1983, kán. 209 CIC/1917. V tomto případě jde zároveň o zásadu.

- *sanatio in radice* (náprava, zplátnění v základu),¹⁸
- *commendatur* (doporučuje se).¹⁹

Některé z těchto nástrojů se v CIC/1983 i CIC/1917 používají hojně (*nisi, dummodo, exceptio, autem, praesertim, periculum*), některé se sice používají častěji, avšak ve flexibilním významu pouze vzácně (*imprimis*),²⁰ některé se vyskytují pouze na jednom místě (*omnia sunt parata*). Velkou část z nich nalézáme i v církevním zřízení a řádech Českobratrské církve evangelické, ať už platných, nebo historických:

<i>nisi</i>	§ 18 odst. 3 církevního zřízení z roku 1954 Každý člen církve náleží ke sboru, v jehož obvodu má trvalé bydliště, leč by byl z vážných důvodů na svou žádost propuštěn do jiného sboru a tam za člena přijat.
<i>dummodo</i>	§ 25 odst. 3 církevního zřízení z roku 1984 Seniorátní výbor zasedá podle potřeby, zpravidla jednou za dva měsíce, může však též jednat a usnášet se písemně. Náhradníci mají platný hlas, jen když zastupují nepřítomného řádného člena.
<i>exceptio</i>	čl. 4 písm. a) řádu vizitace sborů v platném znění Termín vizitace [s výjimkou neohlášených vizitací dle čl. 2 písm. d)] bude včas dojednána se správním orgánem vizitovaného sboru, aby se sbor mohl na vizitaci řádně připravit.
<i>imprimis</i>	§ 29 církevního zřízení z roku 1892 Farář jest duchovním předloženým [představeným] sboru a v smyslu občanských zákonů příslušným duchovním správcem pro všechny příslušníky svého obvodu. Jako předložený <i>především</i> [...] k tomu hleděti má, aby církevní pořádek jakož i pokoj ve sboru a práva sboru hájil [...].
<i>ordinarie</i>	čl. 6 odst. 1 jednacího a volebního řádu v platném znění Sborové shromáždění se <i>zpravidla</i> koná v rámci hlavních nedělních bohoslužeb.

¹⁸ Srov. kán. 1161 až 1165 CIC/1983, kán. 1138 až 1141 CIC/1917. V tomto případě jde zároveň o právní institut.

¹⁹ Srov. např. kán. 1176 § 3 CIC/1983. Přehled flexibilní slovní zásoby jsem sestavil podle článku KOURY, Joseph J., *Hard and Soft Canons*, s. 459–487, v němž autor uvádí i odkazy na příslušná ustanovení CIC/1983 a CIC/1917.

²⁰ KOURY, Joseph J., *Hard and Soft Canons*, s. 475.

<i>praesertim</i>	čl. 2 odst. 1 řádu pro studenty bohosloví v platném znění Synodní rada zve kandidáty služby v církvi nejméně dvakrát ročně k rozhovorům, <i>zejména</i> proto, aby s nimi promýšlela konkrétní podobu jejich budoucí služby v církvi.
<i>aut</i>	§ 44 odst. 2 církevního zřízení z roku 1892 Rejdem volebním jest každé jednání, kterým volič vzhledem k určité nastávající volbě v příčině osoby volitelného uchazeče <i>neb</i> jeho vlastností, <i>neb</i> vlastností členů jeho rodiny v ohledu pro volbu závažným oklamán bývá, <i>anebo</i> voliči neb dotyčnému sboru něčím zlým se vyhrožuje.
<i>autem</i>	§ 25 církevního zřízení z roku 1866 Každý farář může se v některých pracech a jednáních úředních v té neb oné případnosti skrze osoby k tomu způsobné dáti zastupovati, jest <i>však</i> vždy práv a odpovědný z řádného vykonání prací takových.
<i>periculum</i>	§ 28 odst. 2 disciplinárního řádu z roku 1887 Byla-li by zastavením výživa suspendovaného a jeho rodiny v <i>nebezpečí</i> uvedena, budiž témuž poukázáno výživné nejvyšším obnosem dvou třetin jeho úředních příjmů.

Jak zřetelně vyplývá z výše uvedených ukázek, přinejmenším základ flexibilitní slovní zásoby je společný jak kanonickému právu katolickému, tak právnímu řádu Českobratrské církve evangelické.

2. Flexibilní právní instituty

V některých případech zákonodárce vyhradí uplatnění právní flexibility uvážení příslušné církevní autority, bez jejíhož zásahu nedojde k uvolnění prvního pravidla, a druhé pravidlo proto nenastoupí. K použití tohoto druhu právní flexibility dochází při aplikaci práva, jakož i při jeho tvorbě, protože v církevním prostředí často v legislativním procesu dochází ke vzniku zcela individuálních právních norem. Joseph J. Koury vyjmenovává následující právní instituty vyskytující se v CIC/1983 i CIC/1917, jejichž účelem je dosažení určitého stupně pružnosti práva:

- *favor*, příp. *gratia* (přízeň, prospěch; milost),²¹
- *exemptio* (exempce, vynětí),²²
- *privilegium* (výsada),²³

²¹ Srov. např. kán. 1161 § 2 CIC/1983.

²² Srov. např. kán. 357 § 2 CIC/1983.

²³ Srov. především kán. 76 až 84 CIC/1983 a kán. 63 až 79 CIC/1917.

- *dispensatio* (dispens),²⁴
- *permissio*, příp. *licentia* (oprávnění, dovolení, povolení; svolení, souhlas).²⁵

Podívejme se nyní na příklady uplatňování těchto flexibilních právních institutů v historických i platných právních předpisech Českobratrské církve evangelické:

<i>favor</i>	§ 26 odst. 3 disciplinárního řádu z roku 1887
	Při lehkých přečinech <i>může dle uznání disciplinárního úřadu od řádného zavedení vyšetřování býti upuštěno</i> a ihned po ústním neb písemném výslechu obviněného ku vynešení nálezu přikročeno.
	čl. 16 odst. 1 řádu pastýřské služby v platném znění
	Jestliže se po uplynutí poloviny lhůty stanovené v uloženém opatření ve věci kázně ukáže, že opatření splnilo svůj účel, <i>může</i> na základě žádosti oblastní pastýřská rada, která rozhodovala v řízení v prvním stupni, <i>upustit od vymáhání uloženého opatření ve zbývajících lhůt.</i>
<i>exemptio</i>	usnesení 1. zasedání 30. synodu č. 24 odst. 4 z roku 1999
	Ochranovský seniorát a sbory, které jej tvoří, <i>se ve své vnitřní správě řídí pracovním textem Ústavy Ochranovské Jednoty bratrské v 5. verzi ze dne 28. 5. 1999.</i> Ve vztazích k ostatním sborům ČCE a ke správním orgánům ČCE se řídí církevním zřízením a řády ČCE.
<i>privilegium</i>	usnesení 8. synodu č. 79 odst. 2 z roku 1939
	Synod se usnáší, aby tohoto odznaku <i>synodní senior užíval při veřejném slavnostním zastupování v církvi i na veřejnosti.</i> [V synodním tisku, na nějž citované usnesení navazuje, čteme: „Po mnohých debatách bylo rozhodnuto a synodní radou schváleno, že odznakem tím má býti medaile na řetězu po vzoru odznaků rektorů vysokých škol. Na jedné straně medaile má býti relief bible s kalichem se slovy »Pravda Páně vítězí«, na druhé relief znázorňující beránka s korouhvičkou podle vzoru z Blahoslavova Nového zákona z r. 1658 s nápisem »Českobratrská církev evangel.«. Průměr medaile má býti 8 cm.“]
	usnesení 1. zasedání 30. synodu č. 24 odst. 1 a 2 z roku 1999
	<i>Sbory Jednoty bratrské</i> v Jablonci nad Nisou, Koberovech, Praze, Rovensku pod Troskami, Tanvaldu, Ujkovicích a Železném Brodě a části sborů v Potštejně a Turnově <i>se na základě svého svobodného rozhodnutí přičleňují k ČCE.</i> [...] <i>Členům přičleněných sborů propůjčuje synod členství v ČCE.</i> Jmenovitý seznam členů, jimž bylo propůjčeno členství, je přílohou tohoto usnesení.

²⁴ Srov. především kán. 85 až 93 CIC/1983 a kán. 80 až 86 CIC/1917.

²⁵ Srov. např. kán. 1118 CIC/1983. Přehled flexibilních právních institutů jsem sestavil podle článku KOURY, Joseph J., *Hard and Soft Canons Continued*, s. 335–364, v němž autor uvádí i odkazy na příslušná ustanovení CIC/1983 a CIC/1917.

<i>dispensatio</i>	§ 101 odst. 1 písm. c) církevního zřízení z roku 1892
	Jmenovitě náleží k jeho právům a povinnostem [tj. superintendenta]: [...] <i>promíjjeti léta konfirmandům (katechumenům), jakož i církevní dispens pro sňatky v adventním a postrním čase uděleti</i> [...].
	§ 14 odst. 2 církevního zřízení z roku 1954
	Funkce kazatele farního sboru je neslučitelná s funkcí celocírkevního kazatele [...]. Učitelům fakulty převážně praktických disciplín <i>může synodní rada udělit dispens</i> . Tito kazatelé nemohou však býti voleni za členy seniorátního výboru, synodní rady nebo synodu.
	čl. 4 odst. 14 řádu pro kazatele v platném znění
Po dobu, na niž je farář nebo jáhen povolán ke službě v určitém sboru, nemůže být zvolen či dočasně povolán ke službě v jiném sboru. <i>Dispens uděluje synodní rada</i> na žádost kazatele po projednání se správním orgánem příslušného sboru a po souhlasném vyjádření příslušného vyššího správního orgánu.	
<i>permissio, příp. licentia</i>	čl. 3 odst. 1 řádu pro kazatele v platném znění
	O zvolení v některém církevním sboru se může farář nebo jáhen ucházet pouze s platným osvědčením o způsobilosti k ordinované službě faráře nebo jáhna. <i>Osvědčení o způsobilosti k ordinované službě faráře nebo jáhna uděluje a odnímá synodní rada.</i>
	čl. 3 odst. 6 řádu sborového života v platném znění
	Svatebními bohoslužbami <i>je možno posloužit</i> i těm, kdo nejsou členy církve, <i>pokud je u nich rozpoznatelná upřímná touha po Božím požehnání.</i>
	čl. 16 odst. 10 řádu hospodaření církve v platném znění
<i>Synodní rada je oprávněna udělit</i> jednotlivým farním či seniorátním sborům <i>výjimku ze zákazu zatěžovat nezcizitelné nemovitosti věcnými břemeny či zástavními právy.</i> Ve vztahu k nezcizitelným nemovitostem ve vlastnictví povšechného sboru <i>je o takové výjimce oprávněn rozhodnout synod.</i>	

Z výše uvedeného přehledu několika příkladů použití flexibilních právních institutů typických pro katolické právo kanonické v právním řádu Českobratrské církve evangelické lze jednoznačně potvrdit, že nejenom flexibilní slovní zásoba, ale i flexibilní právní instituty jsou oběma církvím společné.

3. Flexibilní přístup k realizaci práva

V praxi se však vyskytují i případy, kdy církevní zákonodárce z dobrých důvodů v právním předpise nepoužije flexibilní slovní zásobu a neumožňuje použití žádného z flexibilních právních institutů. Sleduje tím zpravidla ujednání a upevnění

disciplíny v těch oblastech církevního života, v nichž je podle církevního učení nezbytná. Přesto se však vyskytují vzácné případy, v nichž je uvolnění jinak důsledně vymáhaného pravidla žádoucí, aniž by však bylo záhodno pravidlo změnit. Uplatní se flexibilní přístup k realizaci práva, který se v katolické právní tradici nazývá *epikii*, v pravoslavné tradici *oikonomii*.²⁶

Německý odborník na evangelické církevní právo Martin Honecker z Evangelické teologické fakulty Univerzity v Bonnu poznamenal, že „právní institut odpovídající kanonické umírněnosti a epikii v katolickém a pravoslavném církevním právu dosud evangelické církevní právo nevytvořilo.“²⁷ Ale proč by mělo? Proč vymýšlet vymyšlené? Troufám si říci, že téměř každá církevní autorita v kterékoliv z evangelických církví již alespoň jednou čelila situaci, v níž právní předpis záměrně a rozumně aplikovala zcela v rozporu s jeho doslovným zněním.²⁸

Není důvodu, proč by se epikie neboli oikonomie nemohla uplatnit v evangelické církvi za stejných podmínek jako např. v církvi katolické. Spíše než v případě odpadnutí účelu zákona, kolize norem a absolutní nemožnosti se však v prostředí evangelických církví bude uplatňovat zejména v případech morální nemožnosti, „tj. tehdy, pokud by zachování normy bylo spojeno se zjevně nepřiměřenými obtížemi pro jejího recipienta, ovšem za předpokladu, že nejde o jednání, které je zákonem zakázáno pro vnitřní špatnost nebo které směřuje ke škodě duše.“²⁹

V Českobratrské církvi evangelické byla epikie naposledy na pořadu dne během 1. zasedání 35. synodu v polovině května 2019. Synod měl projednat dva návrhy týkající se prodloužení podpory kazatelských míst; konkrétně šlo o prodloužení podpory kazatelského místa ve farním sboru ve Šternberku a místa seniorátního kazatele Ústeckého seniorátu. Podpora kazatelských míst je prostředkem solidarity v církvi: za kazatelské místo, jemuž byla udělena podpora, nemusí příslušný církevní sbor platit odvod do Personálního fondu, z něhož jsou kazatelům vypláceny mzdy. Ušlý příjem se nahradí zčásti z celocírkevní sbírky solidarity, zčásti z jiných prostředků. Zmíněné návrhy byly podány v rozporu s příslušnými pravidly, což

²⁶ V některých skotských presbyterních církvích se výjimečně uplatňuje *nobile officium*, zvláštní pravomoc obecného shromáždění (*General Assembly*) v odůvodněném případě své pravidlo obejít nebo porušit. Viz DOE, Norman, *Christian Law*, s. 40–41.

²⁷ HONECKER, Martin, *Recht in der Kirche des Evangeliums*, Tübingen, 2008, s. 185.

²⁸ Tak epikii charakterizují TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, Praha, 2016, s. 81.

²⁹ HRDINA, Antonín Ignác, *Kanonické právo*, Plzeň, 2011, s. 99.

mohlo mít za následek, že synod pokračování podpory těchto kazatelských míst neschválí.

Byl však vznesen poukaz na epíkii, „staříčkový institut církevního práva“.³⁰ Zazněl citát z Ottova slovníku naučného, podle něhož je epíkie na místě, „když by zachovati zákon bylo buď škodno nebo kruto“.³¹ Právní komise proto navrhla synodu pokračující podporu oběma sborům přiznat, s čímž plénium nakonec vyslovalo souhlas. Přísnost práva ustoupila vyššímu dobru, jímž bylo v tomto případě povzbuzení kazatelské práce v ohrožených regionech. K oběma usnesením byl však přijat dovětek, v němž synod oba sbory důrazně upozornil, že při podání svých žádostí porušily pravidla, čímž chtěl dát najevo, že udělená milost nezakládá precedens.³²

Je nabíledni, že rovněž epíkii nalezneme současně v praxi katolické církve i Českobratrské církve evangelické.

***

Věřím, že toto drobné srovnání prokazuje, že právní flexibilita představuje vskutku komplexní bohatství církevněprávní tradice, jež je v ekumenickém společenství sdíleno. Pružnost práva přitom tvoří pouze jeden z 50 principů křesťanského práva, které ve svém průkopnickém díle načrtl Norman Doe. Nadále je rozvíjí se svými spolupracovníky, za což jim všem patří dík.³³ Každý z těchto principů si podle mého soudu zaslouží svou místní reinterpretaci, která může odhalit nevědění podobnosti právních řádů církví, v nichž jsme zvyklí hledat spíše rozdíly, což rozdělenému křesťanství zajisté nebude na škodu.

³⁰ Cituji z paměti slova zpravodaje právní komise Jana Keřkovského pronesená v plénu synodu.

³¹ *Ottův slovník naučný VIII*, Praha, 1894, s. 663. Na synodu byla k dispozici pouze jeho elektronická verze.

³² Will Adam uvádí, že udělení dispense v individuálním případě neznamená, že táž dispens bude udělena v jiném, podobném případě, čímž se dispens v anglikánském církevním právu liší od ekvity v anglickém světském právu. Viz ADAM, Will, *Legal Flexibility and the Mission of the Church*, s. 194.

³³ Srov. DOE, Norman, *Christian Law Panel of Experts*, in: *Ecclesiastical Law Journal* č. 20–3/2018, Cambridge, s. 342–344.

Resumé

Autor se zabývá právní flexibilitou jako jedním z principů křesťanského práva. Poukazuje na uplatňování nástrojů pružnosti práva typických jak pro kanonické právo katolické církve, tak pro právní řád Českobratrské církve evangelické. Všechny nástroje právní flexibility mají týž účinek: uvolňují základní (první) pravidlo, místo něhož může příp. nastoupit pravidlo záložní (druhé), aby byla v individuálním případě zmírněna, příp. odstraněna tvrdost nebo přísnost církevního práva a bylo tak dosaženo jeho účelu. Autor vyjadřuje své přesvědčení, že myšlenka křesťanského práva, s níž přichází Norman Doe z Cardiffu se svými spolupracovníky, si zaslouží pozornost i místní reinterpretaci, a to nejenom v České republice.

Summary

Legal Flexibility – Principle of Christian Law

The author deals with legal flexibility as one of the principles of Christian law. He refers to application of legal flexibility instruments typical for both the canon law of the Catholic Church and the legal order of the Evangelical Church of Czech Brethren. All instruments of legal flexibility have the same effect: they loosen the basic (first) rule, instead of which the backup (second) rule can be applied where appropriate, in order to mitigate or eliminate harshness or strictness of canon law in an individual case and to achieve its purpose. The author expresses his conviction that the idea of Christian law, brought up by Norman Doe from Cardiff with his colleagues, deserves attention and local reinterpretation, not only in the Czech Republic.

Zusammenfassung

Rechtliche Flexibilität – ein Grundsatz des christlichen Rechts

Autor stellt die rechtliche Flexibilität als einen Grundsatz des christlichen Rechts dar. Er weist auf die Anwendung der Instrumente der rechtlichen Flexibilität hin, die typisch für kanonisches Recht der katholischen Kirche als auch für die Rechtsordnung der Evangelischen Kirche der Böhmisches Brüder ist. Alle Instrumente der rechtlichen Flexibilität haben die gleiche Auswirkung: die (erste) Grundregel wird freigemacht, um die (zweite) Ersatzregel in Anspruch zu nehmen, wodurch im Einzelfall die Härte des Kirchenrechts gemildert oder beseitigt wird, was auch ihrem Zweck dient. Autor äußert seine Meinung, dass die Idee des christlichen Rechts, so wie sie von Norman Doe und seinen Mitarbeitern aus Cardiff präsentiert wird, Aufmerksamkeit und lokale Auslegung nicht nur in der Tschechischen Republik verdient.

Riassunto

La flessibilità di diritto – un principio del diritto cristiano

L'autore concepisce la flessibilità di diritto come uno dei principi del diritto cristiano. Fa accenno all'applicazione dei mezzi di flessibilità del diritto tipici sia per il diritto canonico della Chiesa cattolica, sia per l'ordinamento giuridico della Chiesa evangelica di fratelli boemi. Tutti i mezzi di flessibilità del diritto hanno lo stesso effetto: sciolgono regole di base (primarie) che possono eventualmente essere sostituite dalle regole di riserva (secondarie) per mitigare in un caso individuale una durezza o rigidità del diritto canonico raggiungendo così il suo fine. L'autore esprime la sua convinzione che il pensiero del diritto cristiano, portato da Norman Doe da Cardiff e i suoi collaboratori, merita un'attenzione e una reinterpretazione locale non solo nella Repubblica Ceca.

Klíčová slova: křesťanské právo, právní flexibilita, katolická církev, Českobratrská církev evangelická, dispens, epikie, Norman Doe, Joseph J. Koury

Keywords: Christian law, legal flexibility, Catholic Church, Evangelical Church of Czech Brethren, dispensation, epikeia, Norman Doe, Joseph J. Koury

Autor

JUDr. Adam Csukás, narozen v roce 1994, je interním doktorandem na Katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Působí jako právník v Ústřední církevní kanceláři Českobratrské církve evangelické.

JUDr. Adam Csukás, born in 1994, is an internal doctoral student at the Department of Legal History of the Faculty of Law of Charles University in Prague. He works as a lawyer at the Central Church Office of the Evangelical Church of Czech Brethren.

JUDr. Adam Csukás, geboren in 1994, ist interner Doktorand am Lehrstuhl für Rechtsgeschichte an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Er ist auch als Jurist im Zentralen Kirchenamt der Evangelischen Kirche der Böhmischen Brüder tätig.

JUDr. Adam Csukás, nato nel 1994, è regolarmente iscritto al dottorato di ricerca alla Cattedra della Storia di diritto presso la Facoltà di Giurisprudenza dell'Università Carolina a Praga. È impiegato come avvocato presso l'Ufficio Centrale della Chiesa Evangelica dei Fratelli Cechi.

JUDr. Adam Csukás

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Katedra právních dějin

nám. Curieových 901/7

116 40 Praha 1

e-mail: adam.csukas@gmail.com

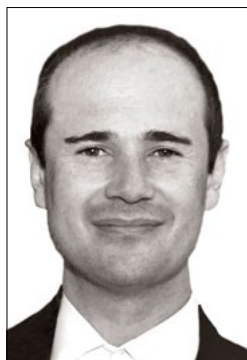
Z 25. konference *Církev a stát*, Brno, 5. září 2019. Zleva dr. Adam Csukás, doc. Zábój Horák a doc. Pavel Molek.

From the 25th Conference *Church and State*, Brno, 5th September 2019. From the left Dr Adam Csukás, Assoc. Prof. Zábój Horák and Assoc. Prof. Pavel Molek.

Foto Monika Menke

Historický vývoj kanonizačného práva – od staroveku po reformy pápeža Urbana VIII.

Vojtech Vladár

Zrejme žiadne odvetvie kánonického práva nie je tak úzko prepojené s teológiou a metafyzickým rozmerom právneho systému Katolíckej cirkvi ako právo kanonizačné (*ius canonizationis*). Jeho hlavnou úlohou i konečným cieľom je totiž vyhlásenie služobníka Božieho (*servus Dei*) za svätého (*sanctus*) a deklarovanie jeho prijatia do počtu svätých. Veriaci sú mu potom povinní vzdávať verejný cirkevný kult (*cultus duliae*), pričom uvedený úkon môže zároveň viesť k vloženiu jeho mena do liturgického kalendára všeobecnej lebo i partikulárnej Cirkvi. Naznačené skutočnosti sú zrejme najmä z potreby procesného preukázania stanoveného počtu zázrakov, ktoré sú kvalifikované pre úspešnosť kanonizačného procesu ako *condiciones sine quibus non*. Kanonizovaného svätého možno pritom definovať ako člena Cirkvi, ktorý odpovedal na Božiu výzvu a žil v úzkom spojení s Kristom praktizovaním kresťanských cností, prípadne položil život pre vieru v Neho. Na základe potvrdených zázrakov bol potom povýšený ako osobitý člen jeho mystického Tela prihovárajúci sa u Boha za živých. Príklad života svätých je zároveň považovaný za najjasnejší ideál k nasledovaniu výzvy skutočného kresťanského života (*sequela Christi*). Aj keď sa teda má za to, že svätosť ako taká patrí jedine Bohu, veriacim môže náležať na základe analógie vo vzťahu k Nemu, ako vzoru svätosti. Hlavná úloha kánonického práva spočíva vo vymedzení svätosti ako teologickej skutočnosti a stanovení pevných hraníc, v rámci ktorých ju možno vnímať prostredníctvom ľudských náhľadov. Aj keď uvedené závery boli v katolíckej teológii v zásade akceptované od starovekých čias, k inštitucionalizácii konkrétnych noriem upravujúcich procesy beatifikácie a kanonizácie dochádzalo až pozvoľne, na čo poukážeme v rámci nasledujúceho výkladu.

1. Starovek

Ako je viac-menej známe, prvé kanonizácie sa realizovali v období kultu kresťanských mučeníkov (*cultus martyrum*).¹ Tak ako viacero iných teologických či právnických inštitútov, aj tento kult má svoje základy v antických reáliách, v tomto prípade v starovekom kulte mŕtvych, keďže i pohanovia si ctíli nielen svojich mŕtvych príbuzných, ale tiež významné osobnosti verejného života.² V tomto prípade je však presnejšie hovoriť skôr o povznesení kultu mŕtvych, ktoré bolo inšpirované kresťanmi uznávanou vznešenosťou mučeníctva.³ Celkom prirodzene, kvôli trestným postihom zo strany rímskeho štátu zostával kult kresťanských mučeníkov dlhodobo skôr uzavretý.⁴ Cirkevná komunita preto prevzala na spôsob utajeného rodinného spoločenstva starostlivosť o hroby svojich mučeníkov, každoročne verne sláviac výročie ich smrti (*dies natalis per caelum*) spôsobom principiálne odlišným od pohanskej praxe.⁵ Jeden z rozdielov spočíval napríklad

¹ Slovo „mučeník“, latinsky *martyr* je odvodené z gréckeho slova *μάρτυς* znamenajúceho „svedok“. Ježiš Kristus totiž nazval svojich apoštolov svedkami svojho Zmŕtvychvstania (Lk 24,48) a prikázal im hlásanie Evanjelia celému svetu (Sk 1,8). Porovnaj tiež Sk 1,22; 2,32; 10,39 a 41; 26,41 a 1Kor 14,15. Bližšie k tejto problematike pozri MISZTAL, Henryk, *Kanonizační právo podle zákonodárství Jana Pavla II.* Inštituce materiálního kanonizačního práva. Nástin dějin kanonizační procedury. Postup v diecézi a v kongregaci. Vzory písemností a formuláře, Olomouc, 2002, s. 35.

² S určitosťou však nemožno hovoriť o tom, že by boli kresťanskí mučeníci predmetom apoteózy (*apotheosis*) ako k tomu dochádzalo v prípade najvýznamnejších osobností antického sveta, najmä cisárov. Eusebius Emisenus, Serm. de S. Rom; Aurelius Augustinus, De civ. Dei 22,10; Cyrillus Alexandrinus, Cont. Iul. 6; Cyprianus, De exhort. marty. a Conc. Nic. sec. 3.

³ BEAUDOIN, Yves, *Brief History of Canonizations*, in: WOESTMAN, William H. (ed.), *Canonization*. Theology, History, Process, Ottawa, 2002, s. 20.

⁴ K dispozícii nemáme žiadne pramene, ktoré by nasvedčovali, že pred konštantínovským obratom (r. 313) existovali *martyria*, teda kaplnky alebo kostoly postavené nad hrobmi mučeníkov. Až po tejto udalosti sa začali hroby mučeníkov zdobiť rôznymi ornamentmi a sochami a pristupovalo sa tiež k budovaniu kaplniek či bazilik (*basilicae*). Bežne sa tiež stávalo, že malé oratórium postavené priamo nad hrobom mučeníka bolo neskôr nahradené bazilikou. Najznámejším príkladom toho sú baziliky sv. Petra a sv. Pavla v Ríme. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad ANDRESEN, Carl, *Einführung in die Christliche Archäologie*, Göttingen, 1971; BOWERSOCK, G. W., BROWN, Peter, GRABAR, Oleg (eds.), *Late Antiquity: A Guide to the Postclassical World*, London, 1999 a KRAUTHEIMER, Richard, *Early Christian and Byzantine Architectures*, London, 1986.

⁵ Eusebius Pamphilus, Hist. Eccl. 4,23. Kresťania podľa príkladu Ježiša Krista a v súlade so židovskou tradíciou, ktorej bola kremácia cudzia, uprednostňovali pohreb. Keďže museli rešpektovať normy rímskeho práva zakazujúce pochovávanie mŕtvych v rámci hradieb mesta, snažili sa o získanie miest určených pre posledný odpočinok vlastných spoluveriacich. Tu napokon nachádzame aj pôvod kresťanských katakomb. Bližšie k tejto problematike pozri STEVENSON, James, *The Catacombs: Rediscovered Monuments of Early Christianity*, London, 1978; idem, *The Catacombs: Life and Death in Early Christianity*, Nashville, 1985; SCOTT, Benjamin, *The Contents and Teachings*

v skutočnosti, že zatiaľ čo v pohanských rodinách kult mŕtveho pretrval maximálne jednu alebo dve generácie, cirkevná komunita priznala kultu mučeníkov prvok večnosti.⁶ V zásade sa má pritom za to, že základnými prvkami kultu mučeníkov boli v prvotnej Cirkvi (*Ecclesia primitivae formae*): 1) pohreb, ktorý sa považoval za začiatok kultu; 2) zhromaždenie ľudu pri hrobe mučeníka, kde sa s radosťou z oslavy jeho prítomnosti v nebi konala pohrebná pobožnosť; 3) účasť biskupa, ktorý stál na čele zhromaždenia a bol tak úradným svedkom kultu; 4) každoročné slávenie výročia smrti slávnostným spôsobom, pričom tento deň sa zároveň stával sviatkom mučeníka.⁷

Je teda zrejmé, že úcta vzdávaná mučeníkovi sa opierala o verejne známe mučeníctvo spojené s miestom umučenia alebo hrobu a dátumom smrti. Z procesnoprávneho hľadiska nedochádzalo zo strany cirkevných autorít k žiadnemu dôkladnejšiemu vyšetrovaniu alebo procesu smerujúcemu k oficiálnemu schváleniu verejného kultu, keďže k jeho vzdávaniu dochádzalo za účasti biskupa ako riadneho predstaviteľa cirkevnej obce.⁸

Od polovice 3. storočia bol kult mučeníkov v Cirkvi všeobecne uznávaný, čo dosvedčujú viaceré pramene.⁹ K jeho rozšíreniu a ďalšiemu rozvoju napomáhala najmä spisovanie príbehov mučeníkov, z ktorých vznikali tzv. *passiones* (*acta martyrum*), zostavované z oslavných rečí prednášaných pri pohrebe alebo iných slávnostných príležitostiach (*πανηγυρικά*).¹⁰ Popri nich sa zbierali opisy jednotlivých zázrakov (najmä liečivých), z ktorých vznikali osobité zbierky označované ako *raccoltae miraculorum*.¹¹ Tie boli veľmi obľúbené na kresťanskom Východe i Západe a bežne sa z nich čítalo aj počas Svätých Omší. Rozvoj teológie v tejto

---

of the Catacombs at Rome, London, 1873 a WEBB, Matilda, *The Churches and Catacombs of Early Christian Rome: A Comprehensive Guide*, Brighton, 2001.

⁶ Neskôr sa však vonkajšie znaky kultu mučeníkov a kultu mŕtvych natoľko priblížili, že na začiatku 5. storočia musel cirkevný otec Augustín († 430) napomenúť veriacich, aby si ich nezamieňali. Conf. 6,2.

⁷ PIACENTINI, Ernesto, *Il martirio nelle cause dei santi*, Vaticano, 1979, s. 30 a nasl.

⁸ MISZTAL, Henryk, *Prawnonakoniczne pojęcie kanonizacji w Kościele Zachodnim*, in: Roczniki nauk prawnych vol. 6/1996, Lublin, s. 89.

⁹ Porovnaj napríklad Cyprianus, Ep. 12,2,1.

¹⁰ PANCZOVÁ, Helena, Úvod, in: PANCZOVÁ, Helena, SUKOPOVÁ, Terézia, ŠESTÁK, Cyril, ŠKOVIERA, Daniel, *Slávne svedectvo mučeníkov. Výber z najstaršej mučenickej literatúry*, Bratislava, 2009, s. 7 a nasl.

¹¹ RUINART, P. Theodoricus, *Acta martyrum*, Ratisbona, 1869, s. 19.

oblasti sa prejavil najmä v myšlienke, že mučeníci sa prihovárajú u Boha za živých a predstavujú tak prostredníkov medzi Bohom a veriacimi.¹² Samotné mučeníctvo bolo pritom od ranokresťanských čias chápané ako krst krvi, ktorý účinkami ešte prevyšoval krst vodou, keďže mučeníkovi zaistoval bezprostrednú oslavu v Nebi po vzdaní sa pozemského života. Jediným kritériom kanonizácie bola len istá smrť pre Krista a vyznanie viery v Neho.¹³ Biskupi od toho času buď samostatne alebo spoločne na cirkevných synodách povoľovali nové miestne kulty mučeníkov, ktoré ojedinele zahajovalo prenesenie telesných ostatkov (*translatio*) z cintorína do kostola alebo na iné dôstojné miesto, prípadne vyzdvihnutie (*elevatio*) telesných ostatkov nad úroveň zeme.¹⁴ Aj tieto spôsoby sa totiž objavovali spolu s prvotnými formami kanonizácie preukázateľne už v období staroveku.¹⁵

Slovo *martyr* však bolo v starovekom kresťanstve používané nielen na označenie tých čo umreli pre vieru, ale tiež tých, ktorí zahynuli vo vyhnanstve alebo tých, čo sa vrátili z vyhnanstva domov a tu pokojne umreli, prípadne znášali mučenie alebo vypočúvanie pred pohanskými súdmi, aj keď neboli usmrtení.¹⁶

Na základe uvedeného sa začalo najneskôr od prvej polovice 4. storočia formálne rozlišovať medzi dvomi druhmi mučeníctva: zjavné, teda mučeníctvo tela, a skryté, spočívajúce v živote podľa Evanjelia, praktizovaní heroických cností,

¹² Aurelius Augustinus, Quaesit. in Hept. 2,94 a Cont. Faust. 20,21. Bližšie k tejto problematike pozri MOLINARI, Paolo, *I santi e il loro culto*, Roma, 1962, s. 25–26.

¹³ AMORE, Agostino, *Culto e canonizzazione dei santi nell'antichità cristiana*, in: *Antonianum* vol. 52 (1977), Roma, s. 41–42. Podľa dodnes akceptovanej definície skonštruovanej slávnym kánonom Prosperom Lorenzom Lambertinim, ktorý sa neskôr stal pápežom Benediktom XIV. (1740–1758), predstavuje mučeníctvo dobrovoľné prijatie smrti pre vieru v Ježiša Krista alebo akúkoľvek cnosť, ktorá sa vzťahuje k Bohu. Benedictus XIV., *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione* 3,2,1. Dielo je dostupné vo verzii z roku 1743 na internetovej stránke: https://books.google.sk/books/about/De_servorum_Dei_beatificatione_et_beatorum.html?id=Vj2vQEACAAJ&redir_esc=y. Vo vulgátnej verzii z roku 1840 ho možno nájsť na internetovej stránke: https://archive.org/details/bub_gb_MoYPAAAAQAAJ/page/n6.

¹⁴ Zaujímavosťou zostáva, že rímskoprávny *Codex Theodosianus* z roku 438 takéto praktiky výslovné zakazoval slovami: *Nemo martyrem distrahat*. Cod. Theod. 9,17,7.

¹⁵ Bližšie k tejto problematike pozri KEMP, Eric W., *Canonization and Authority in the Western Church*, Oxford, 1948, s. 97 a nasl.

¹⁶ Konkrétne sa rozlišovali vyznávači, ktorí prijali rozsudok smrti (*martyres professores*); vyznajúci vieru pred tribunálom bez potrestania smrťou (*martyres confessores*); odsúdení, nad ktorými nebol vykonaný rozsudok smrti (*martyres designati*); zomreli následkom rán utŕžených pre vieru (*martyres coronati*); alebo tí, ktorých mučeníctvo bolo overené cirkevným procesom (*martyres vindicati*). MISZTAL, Henryk, *Kanonizační právo podle zákonodárství Jana Pavla II.*, s. 47.

mimoriadnych skutkoch kajúcnosti a umŕtvovaní tela.¹⁷ I keď totiž napríklad biskupi 4. a 5. storočia chrániaci vieru proti heréze arianizmu neboli mučeníkmi v pravom zmysle slova, malo sa za to, že je spravodlivé priznať im titul vyznávača (*confessor*), teda nekrvavého mučeníka (*sine cruore martyrium*).¹⁸ Samotné úkony kultu vyznávačov boli pritom rovnaké ako tie rezervované pre mučeníkov tela. Z toho dôvodu sa tiež slávil výročie ich smrti pri hrobe v prítomnosti ľudu a biskupa, dochádzalo k preneseniu tela, rozdeľovali sa relikvie (*reliquae*), recitovali panegyriky a vyzývali sa k príhovoru na prospech živých u Boha. Hroby vyznávačov sa zároveň stávali pre veriacich miestom pútí, ľud nad nimi staval kostoly a ich meno sa zapisovalo do martyrológií. Pokiaľ ide o samotný kanonizačný proces, k dispozícii máme len málo záznamov. Zatiaľ čo u mučeníkov totiž stačilo vpísanie mena do kalendára obce a liturgické slávenie ich narodenín pre Nebo, u vyznávačov bola situácia o niečo zložitejšia.¹⁹

V prvom rade sa malo za to, že kým u mučeníkov stačil samotný fakt mučeníctva, pri vyznávačoch bolo nevyhnutné vziať do úvahy celý ich život, a to najmä v hodnote jeho nasledovania a potenciálneho kultu. Okrem toho, zatiaľ čo o vpísaní mena mučeníka do zoznamu obce rozhodoval biskup, u vyznávačov mal oveľa väčšie slovo ľud, pričom biskup len potvrdzoval všeobecne uznávanú povesť svätosti. Viacerí autori sa totiž zhodujú v závere, že prvé kanonizácie vyznávačov sa uskutočňovali akklamáciou ľudu, o čom vypovedajú viaceré pramene pochádzajúce z kresťanského Východu i Západu.²⁰ Hlavný rozdiel však spočíval v tom, že

¹⁷ DUCHESNE, Louis, *Origines du culte chrétien: étude sur la liturgie latine avant Charlemagne*, Paris, 1889, s. 284.

¹⁸ Takýmto spôsobom sa napríklad hovorilo o Martinovi z Tours († 317), ktorý síce nemal príležitosť na mučeníctvo, ale mučeníka z neho urobilo jeho pokánie. Sulpicius Severus, Ep. 2,8–13. Bližšie k tejto problematike pozri Giovanni Bona, Rer. lit. 2,12,3 a WHITELOCK, Dorothy, McKITTERICK, Rosamund, DUMVILLE, David N. (eds.), *Ireland in Early Medieval Europe: Studies in Memory of Kathleen Hughes*, Cambridge, 1982, s. 31–32.

¹⁹ BEAUDOIN, Yves, *Brief History of Canonizations*, s. 26.

²⁰ Ku kanonizácii vyznávača sa pristupovalo bezprostredne po jeho smrti, pričom bežne k tomu dochádzalo aj u osôb úplne neznámych. Ojedinele sa totiž stávalo, že ku kanonizácii postačoval epitaf. Proti takýmto praktikám a zneužívaniu kultu svätých bojovali biskupi na viacerých partikulárnych synodách (*synodoi, concilia*), ktoré sa schádzali už od druhej polovice 2. storočia. Keďže najčastejšie sa ich zúčastňovali zástupcovia okolitých cirkevných obcí v rámci politických hraníc rímskej provincie (eparchie), tieto zhromaždenia boli označované ako „provinciálne synody“ (*concilia provincialia*). Reprezentatívnosť týchto koncilov závisela najmä od geografického zoskupenia Cirkvi v danej oblasti a od počtu zastúpených cirkevných obcí. Bližšie som sa touto problematikou zaoberal VLADÁR, Vojtech, *Dejiny cirkevného práva*, Praha, 2017, s. 50.

na Západe sa oproti Východu dával oveľa väčší dôraz na biskupskú asistenciu. Kanonizáciu prostredníctvom preukazovania verejného kultu ale v skutočnosti uskutočňoval samotný ľud, ktorý obdivoval cnosti vyznávača a vykonalé zázraky, za výslovného alebo aspoň konkludentného súhlasu kompetentnej cirkevnej autority.²¹

Podobne ako pri kulte mučeníkov, aj kult vyznávačov sprevádzal rozvoj hagiografickej literatúry, predovšetkým zbierky zázrakov. Keďže do úvahy neprichádzali *passiones*, v prvom rade sa spisovali životy vyznávačov (*vitae*), ich životopisy (*biographiae*) alebo tiež tzv. histórie (*historiae*).²² I keď sa kult mučeníkov i vyznávačov spočiatku spájal len s určitým miestom, postupom času sa zaužívalo, že právom rozšíriť ho na ďalšie partikulárne cirkvi disponuje prímas alebo patriarcha.²³

2. Stredovek

2.1 Biskupské kanonizácie

V období 4. až 10. storočia zaznamenal na koncepcné vymedzenie svätosti značný vplyv gnosticizmus, ktorý bol pod vplyvom platonizmu a stoicizmu. Keďže uvedené smery zdôrazňovali rozdiel medzi duchom a telom, Bohom a svetom, podstata svätosti začala byť vnímaná prioritne v prísnejšom praktizovaní pokánia a zázrakoch.²⁴ Pribúdajúce nové kulty pritom nie raz preberali rôzne pohanské praktiky a bežne sa tiež stávalo, že aj heretickí mučeníci boli prezentovaní ako katolícki. Dôvody možno nachádzať najmä v snahe každého regiónu disponovať vlastným svätým. Biskupi preto začali preverovať nové ľudové kulty a vydávať dekréty deklarujúce bezpečnosť a náležitosť ich vyznávania.

Najneskôr od 6. storočia možno pritom konštatovať, že kanonizácia biskupom bola oficiálne uznávaná ako riadna a legitímna forma, pričom táto situácia pretrvala

²¹ AMORE, Agostino, *Culto e canonizzazione dei santi nell'antichità cristiana*, s. 68–77.

²² Bližšie k tejto problematike pozri KITZLER, Petr, *Příběhy raně křesťanských mučedníků. Výbor z nejstarší latinské a řecké martyrologické literatury*, Praha, 2009, s. 41 a nasl.

²³ Aurelius Augustinus, Brev. coll. cum Don. 13,25.

²⁴ Bližšie k tejto problematike pozri napríklad BAUER, Walter, *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity*, Philadelphia, 1979; BRAKKE, David, *The Gnostics: Myth, Ritual, and Diversity in Early Christianity*, Cambridge, 2010; BROEK, Roelof van de, *Gnostic Religion in Antiquity*, Cambridge, 2013; FILORAMO, Giovanni, *A History of Gnosticism*, Oxford, 1990 a WALKER, Benjamin, *Gnosticism: Its History and Influence*, San Francisco, 1990.

až do 12. storočia.²⁵ Po starokresťanských vzoroch sa od obdobia raného stredoveku zároveň zaužívalo, že kanonizácia sa uskutočňovala prenesením telesných ostatkov alebo ich vyzdvihnutím nad úroveň zeme.²⁶ V tomto prípade možno vlastne hovoriť o obnovených pohrebných obradoch, keď bolo telo slávnostne vyňaté z hrobu a umiestnené na miesto vhodné pre slúženie Svätej Omše (*depositio, canonizatio corporis*). Vždy keď to bolo možné, prenesenie sa uskutočňovalo na výročie úmrtia služobníka Božieho, ktoré sa potom slávalo ako jeden sviatok.²⁷ Dotyčnému bol poväčšine zasvätený jeden z oltárov, pričom len výnimočne sa stávalo, aby bol svätec uložený pod oltárom iného svätca. Popri biskupských kanonizáciách sa už v tejto dobe zároveň objavujú aj prvé kanonizácie pápežským dekrétom.²⁸

Celkom prirodzene, tým, kto za kanonizáciu zodpovedal bol v prvom rade miestne príslušný biskup, avšak bežne sa tiež stávalo, že týchto úkonov sa zúčastňovali aj biskupi susedných diecéz. Tieto závery potvrdil aj koncil vedený vo Frankfurte v roku 794, ktorý prikázal dôsledné prešetrovanie života a zázrakov biskupom, a to na synode vydávajúcej dekrét dovoľujúci *elevatio et translatio*.²⁹ Samotný dekrét bol pritom ponímaný ako právny akt, zatiaľ čo oba uvedené úkony boli kvalifikované v zmysle liturgického aktu. Z hrobu vyňaté telo bolo pritom poväčšine umiestnené do dôstojnejšej hrobky alebo priamo do kaplnky či kostola postaveného nad hrobom. V dekréte sa zároveň ustanovovalo miesto kultu, čas i spôsob liturgického slávenia a dovoľovalo sa tiež konanie púť. Keďže tie prinášali jednotlivým regiónom ekonomickú prosperitu, do cirkevných úkonov kanonizácie začali zasahovať i césaropapisticky vládnucci predstavitelia svetskej moci.³⁰ V roku 813 tak napríklad synoda v Mohuči zakázala kanonizovať kohokoľvek bez súhlasu panovníka a dovolenia biskupov, respektíve synod.

Prax biskupských kanonizácií napokon pretrvala až do roku 1234, keď prvá úradná a autentická zbierka *Liber extra* vydaná pápežom Gregorom IX.

²⁵ LIS, Artur, *Prawo kanonizacyjne w rozwoju historycznym*, in: Przegląd prawnno-ekonomiczny nr. 31/2015, Lublin, s. 39.

²⁶ MISZTAL, Henryk, *Prawnokanoniczne pojęcie kanonizacji w Kościele Zachodnim*, s. 90.

²⁷ HERTLING, Ludwig, *Materiali per la storia del processo di canonizzazione*, in: Gregorianum, vol. 16/1935, Roma, s. 172–174.

²⁸ MISZTAL, Henryk, *Kanonizační právo podle zákonodárství Jana Pavla II.*, s. 117.

²⁹ BREDERO, Adriaan H., *Christendom and Christianity in the Middle Ages*, Michigan, 1994, s. 162.

³⁰ KEMP, Eric W., *Pope Alexander III and the Canonization of Saints. The Alexander Prize Essay*, in: Transactions of the Royal Historical Society vol. 27/1945, Cambridge, s. 13 a nasl.

(1227–1241) takéto konanie výslovne zavrhol. Viaceré zachované pramene však dosvedčujú, že miestni ordinári v skutočnosti tolerovali nové ľudové kulty svätých až do roku 1634.

Z hľadiska štatistík sa väčšina bádateľov zhodne v závere, že v období od 6. do 10. storočia bolo kanonizovaných 750 svätcov a od roku 1000 do roku 1234 ich bolo približne 600.³¹

2.2 Pápežské kanonizácie

Ako sme už naznačili, od čias raného stredoveku pristupovali popri biskupoch jedinele ku kanonizáciám i pápeži. Keďže obe formy spolu existovali dlhý čas, nedá sa presne určiť, odkedy začalo vo väčšom počte dochádzať k prenášaniam relikvií na základe pápežského dekrétu. Podľa zachovaných prameňov bol prvým pápežom, ktorý autorizoval kult mimo mesta Rím, Inocent I. (401–417). Pápež Geláz I. (492–496) mal potom na konci 5. storočia dovoliť *translatio* ostatkov misionára Severina z Norika († 482).³² Pápežské intervencie v tejto oblasti sa stávali čoraz bežnejšími najmä od 6. storočia.

Jedným z dodnes najznámejších a najlepšie zdokumentovaných prípadov bola kanonizácia augsburského biskupa Oldricha († 973), ktorú vykonal pápež Ján XV. (985–996) 31. januára 993 na synode slávenej v Lateránskej bazilike. Zachované záznamy dosvedčujú, že procesu predchádzala spontánna úcta ľudu požadujúceho *elevatio*. V nadväznosti na to bol spísaný životopis kandidáta oltára (*Libellus de vita et miraculis*), ktorý vtedajší augsburský biskup prečítal priamo na synode, po tom čo predložil kauzu pápežovi.³³ Ďalším krokom bolo vypočúvanie svedkov ohľadom údajných zázrakov, ktoré sa mali stať na Oldrichov príhovor. Synoda na čele s pápežom mala napokon kult schváliť, v nadväznosti na čo vydal Ján XV. osobitný kanonizačný dekrét s právnymi účinkami, adresovaný všetkým biskupom Západofranskej i Východofranskej ríše. Samotnú *elevatio* napokon vykonal v zmysle liturgického aktu biskupi.³⁴

Viacerí bádatelia majú, zrejme na pozadí kanonizácie biskupa Oldricha, za to, že už od 10., najneskôr 11. storočia panovala v Cirkvi mienka, že jediným, kto má

³¹ BEAUDOIN, Yves, *Brief History of Canonizations*, s. 28–29.

³² MISZTAL, Henryk, *Kanonizační právo podle zákonodárství Jana Pavla II.*, s. 118.

³³ LIS, Artur, *Pravo kanonizacyjne w rozwoju historycznym*, s. 39.

³⁴ MISZTAL, Henryk, *Prawnokanoniczne pojęcie kanonizacji w Kościele Zachodnim*, s. 91.

právo kanonizovať, je pápež. Počas nasledujúceho storočia Svätá Stolica skutočne prevzala viaceré iniciatívy pri vyhľadávaní informácií týkajúcich sa kandidátov oltára a zázrakov, ktoré sa mali udiat' na ich príhovor.³⁵ Až po upevnení pápežského primátu v dôsledku úspešne presadenej gregoriánskej reformy (*reforma gregoriana*), ktorá, okrem iného, sledovala aj centralizáciu riadenia v Cirkvi, však rozhodol pápež Alexander III. (1159–1181) v dekretálii *Audivimus* z roku 1171, že nikoho nie je dovolené verejne uctievať ako svätého bez pápežského súhlasu.³⁶

O tom, že jedným z dôvodov jej vydania boli rôzne priestupky pri kanonizáciách zo strany biskupov vypovedá aj pápežské pokarhanie Švédov pre vzdávanie verejného kultu človeku, ktorý mal umrieť pod vplyvom alkoholu. Od toho času tak boli všetky kanonizácie s účinkami pre celú Cirkev rezervované len pápežovi, čo bolo zdôraznené prevzatím uvedenej dekretálie do už spomenutej prvej úradnej a exkluzívnej zbierky *Liber extra*. Vo vrcholnom stredoveku sa zároveň definitívne presadil záver, že samotná *elevatio* nemá charakter kanonizácie a predstavuje len jej liturgickú etapu.³⁷

Ako sme už naznačili, aj napriek tomuto nariadeniu jednotliví diecézni biskupi naďalej pokračovali v zaužívanej praxi biskupských kanonizácií prenesením ostatkov zo svojej autority, bez toho, aby sa obrátili na Apoštolskú Stolicu.³⁸

Zo všeobecného hľadiska sa má za to, že v období od 11. do 15. storočia sa vyprofilovali požiadavky na svätosť takým spôsobom, že askéza, mystika, zázraky, cnosti a verejný kult boli postavené takmer na tú istú úroveň.³⁹ Po vznesení požiadavky na exkluzivitu kanonizácie prostredníctvom pápežského dekrétu však zároveň došlo k zvýšeniu nárokov na kandidáta oltára. Napríklad pápež

³⁵ V tomto období sa tak napríklad snažili obmedziť biskupskú autoritu v kanonizačných záležitostiach pápeži Urban II. (1088–1099), Kalixt II. (1119–1124) a Eugen III. (1145–1153). ROBINSON, Ian Stuart, *The Papacy, 1073–1198: Continuity and Innovation*, Cambridge (1990), s. 111 a nasl.

³⁶ V dekretálii boli konkrétne použité slová: ... *non licet vobis pro sancto absque auctoritate Romanae Ecclesiae, eum publice venerari*. X 3,45,1. Porovnaj 1999 § 1 CIC 1917. Bližšie k tejto problematike pozri SARNO, Robert J., *Theological Reflection on Canonization*, in: WOESTMAN, William H. (ed.), *Canonization. Theology, History, Process*, Ottawa, 2002, s. 9.

³⁷ Pokiaľ ide o liturgiu, v 16. storočí ustanovil pápežský majster slávností Paris de Grassis († 1528), pôsobiaci v Ríme za pápeža Leva X. (1513–1521), slávnostnú procedúru na záver kanonizačných procesov, ktorá sa používala od kanonizácie Františka z Paoly († 1507) a s istými modifikáciami sa udržala až do Druhého vatikánskeho koncilu (1962–1965). Bližšie k tejto problematike pozri BEAUDOIN, Yves, *Brief History of Canonizations*, s. 31 a 33.

³⁸ HERTLING, Ludwig, *Materiali per la storia del processo di canonizzazione*, s. 174–179.

³⁹ MISZTAL, Henryk, *Kanonizační právo podle zákonodárství Jana Pavla II.*, s. 37.

Honorius III. (1216–1227) tak uviedol v bule vydanéj pri kanonizácii Viliama z Bourges († 1209), že pre kanonizáciu je absolútne nevyhnutné dokázať svätosť života a zázraky, ktoré sa stali po smrti na príhovor služobníka Božieho.⁴⁰

I keď niektorí autori uvádzajú, že až do 14. storočia sa vyšetrovanie týkalo v prvom rade zázrakov a mimoriadnych milostí a až potom cností a samotného života svätého, v kanonizačnom procese s Bonaventurom z Bagnoregia († 1274) vedenom v roku 1482 sa pozornosť upriamovala v prvom rade na jeho cnosti.⁴¹

Z kánonickoprávneho hľadiska dochádzalo zase k stále dôkladnejšiemu rozpracovaniu procesných smerníc, ktoré sa stávali náročnejšími a celý kanonizačný proces značne predlžovali. Bežne sa tak objavujú pápežské pokyny k zostaveniu komisie poverenej vedením procesu, ktorá mala zhromaždiť všetky dôkazy a potom predložiť kauzu na rozhodnutie Svätej Stolicy. V inom z procesov sa objavili aj tzv. procesné artikuly obsahujúce vopred pripravené otázky pre svedkov.

Najrozsiahlejší rozvoj procesného práva bol zaznamenaný za čias avignonského pápežstva, keď začali byť všetky procesné úkony písomne dokumentované a viacerými prípravnými úlohami boli poverovaní audítori Rímskej Roty.⁴² Vo všeobecnosti sa tak má za to, že najneskôr v 14. storočí už môžeme hovoriť o rozvinutej kanonizačnoprávnej normatíve.⁴³

V období stredoveku sa sporadicky začali objavovať tiež úkony, ktoré neboli vo vzťahu k svätosti niektorých služobníkov Božích špecifikované ako konečné a definitívne.⁴⁴ Tie bolo možné nájsť predovšetkým v niektorých biskupských, respektíve synodálnych výrokoch. Od 14. storočia však začali aj rímski veľkňazi vo väčšom počte povoľovať kult obmedzený na určité miesta a kandidátov oltára,

⁴⁰ ANCILLI, Ermanno (ed.), *Santità cristiana. Dono di Dio e impegno dell'uomo*, Roma, 1980, s. 411–427.

⁴¹ V tomto procese sa často pri vyšetrovaní cností odkazovalo na dielo *Summa theologiae* jeho súčasníka Tomáša Akvinského († 1274). *Sum. theol.* I–II, q. 36–66 a II–II, q. 51, n. 1.

⁴² Pri procese s pápežom Urbanom V. (1362–1370) bolo napríklad vypočutých 268 svedkov. Bližšie k tejto problematike pozri BEAUDOIN, Yves, *Brief History of Canonizations*, s. 32.

⁴³ Z najdôležitejších diel tých čias, ktoré obsahujú popis kanonizačnej procedúry, možno vyzdvihnúť *Summa aurea* od Hostiensa († 1271), *In decretales commentaria* od Johanna Andreu († 1348) a *Ordo Romanus* od Jacoba Gaetana. Bližšie k tejto problematike pozri BRUNDAGE, James A., *Medieval Canon Law*, London, 1995, s. 206 a nasl.

⁴⁴ Benedictus XIV., *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione* 1,39,14.

ktorých proces ešte nebol zahájený alebo ukončený.⁴⁵ Práve tieto úkony stoja na začiatku beatifikačných procesov, ktoré mali predchádzať budúcej kanonizácii.

Služobníci Boží s dovoľeným obmedzeným kultom začali byť od roku 1483 vďaka pápežovi Sixtovi IV. (1471–1484) nazývaní „blahoslavenými“ (*beati*), na základe čoho sa definitívne ustálil právny rozdiel medzi týmto titulom a titulom „svätý“ (*sanctus*), ktoré boli v stredoveku používané bez rozlíšenia. Prvý z nich bol totiž v povedomí veriacich chápaný v prvom rade v zmysle dosiahnutia nebeskej slávy zomrelým, ktorý prežil svoj život v povesti svätosti.⁴⁶ Z formálneho hľadiska pápeži v beatifikačných dekrétach najčastejšie používali slovné spojenie ... *ut possit pro beato venerari*.⁴⁷ Definitívnym spôsobom vyhradil beatifikačné procesy Apoštolskej Stolicy až pápež Lev X., keď v dekréte z roku 1515 schvaľujúcim kult Konráda z Piacenzy († 1351) konštatoval ... *cum nulli liceat quemquam pro beato absque auctoritatis Sedis Apostolicae venerari*.⁴⁸ V období raného novoveku sa stalo dôležitým pre etablovanie tohto inštitútu v celej Cirkvi najmä povoľovanie obmedzeného kultu (*Missa et Officium*) v očakávaní kanonizácie potridentskými pápežmi.

3. Novovek

3.1 Od Tridentského koncilu po pontifikát Urbana VIII.

V súvislosti s protestantskou reformáciou a stratou viacerých pôvodne katolíckych území v prospech protestantizmu pristúpili potridentskí pápeži k viacerým reformám, ktoré sa dotkli taktiež fungovania pápežského administratívneho aparátu. Samotné dekréty Tridentského koncilu (1545–1563) sa ku kanonizačným záležitostiam nevyjadřili takmer vôbec, keďže pápežstvo nad nimi vykonávalo kontrolu už predtým.⁴⁹ Pápež Sixtus V. (1585–1590), ktorý sa pričínil o dôslednú reorganizáciu Rímskej kúrie (*curia Romana*), napokon v roku 1588 pri zakladaní

⁴⁵ MISZTAL, Henryk, *Kanonizační právo podle zákonodárství Jana Pavla II.*, s. 86–87.

⁴⁶ SARNO, Robert J., *Theological Reflection on Canonization*, s. 10.

⁴⁷ LIS, Artur, *Prawo kanonizacyjne w rozwoju historycznym*, s. 40.

⁴⁸ Blížšie k tejto problematike pozri VERAJA, Fabijan, *Le cause di canonizzazione dei Santi*, Vaticano, 1992, s. 18–19, 28–33 a 38.

⁴⁹ Ses. 25, Decretum de invocatione, veneratione, reliquiis sanctorum et sacris imaginibus. Ku kvalitnému prekladu jeho uznesení bližšie pozri HRDINA, Ignác Antonín, *Dokumenty Tridentského koncilu*, Praha, 2015.

rímskych kongregácií zriadil taktiež Posvätnú kongregáciu obradov (*Sacra congregatio rituum*). Práve tej bolo, okrem iného, zverené tiež vedenie kanonizačných záležitostí (*causarum canonizationis instructio*). Pokiaľ ide o samotné procesy beatifikácie a kanonizácie, prakticky nič sa nezmenilo a výraznejšie zásahy do ich úpravy sa uskutočnili až v druhej polovici 17. storočia.⁵⁰ S určitosťou však došlo minimálne k prehĺbeniu profesionalizácie ich vedenia, keďže od toho času boli nimi poverovaní najlepší odborníci na teológiu i kánonické právo.⁵¹ V reakcii na protestantskú reformáciu určite neprekvapuje, že kanonizácie začali byť v 16. až 18. storočí obklopené predovšetkým atmosférou zázrakov a nadprirodzenosti.⁵² Ako sme už naznačili, aj napriek výhradnej právomoci disponovania kanonizačnými procesmi Apoštolskou Stolicou, naďalej v nich pokračovali aj niektorí diecézni biskupi. Dôkazom toho je približne 600 ľudových kultov tolerovaných biskupmi v rozmedzí rokov 1234 až 1634. Pokiaľ ide o celkovú štatistiku pápežských kanonizácií, v rozmedzí rokov 993 až 1234 to bolo 73 svätých a medzi rokmi 1235 až 1588 svätých 38.⁵³

3.2 Reformy Urbana VIII.

Ako sme už naznačili, pápeži boli aj po roku 1234 často konfrontovaní s prípadmi miestnych verejných kultov, ktoré boli rozšírené v jednotlivých regiónoch alebo ich okolí. Bežne sa tiež stávalo, že biskupi nevideli rozdiel medzi partikulárnym kultom, aj keď dovoleným pápežom, a kanonizáciou. Pretrvávajúce nejasnosti v rozlišovaní medzi beatifikovanými a kanonizovanými sa v tejto dobe napokon prejavovali aj v cirkevnom umení.⁵⁴ I keď už pápeži Klement VIII.

⁵⁰ FITZPATRICK, James M., *Glossary of Terms*, in: WOESTMAN, William H. (ed.), *Canonization. Theology, History, Process*, Ottawa, 2002, s. 140.

⁵¹ WOESTMAN, William H., *Codification of the Norms for Beatification and Canonization and Changes Prior to 1983*, in: WOESTMAN, William H. (ed.), *Canonization. Theology, History, Process*, Ottawa, 2002, s. 34–35.

⁵² MISZTAL, Henryk, *Kanonizační právo podle zákonodárství Jana Pavla II.*, s. 38.

⁵³ Z nich pochádzalo 28 % z Itálie, 23 % z dnešného Francúzska, 18 % z Nemecka, 10 % zo súčasného Španielska a 3 % z Poľska. Oveľa viac kanonizovaných bolo mužov ako žien, pričom podobný pomer bol zachovaný aj medzi klerikmi a laikmi. BEAUDOIN, Yves, *Brief History of Canonizations*, s. 29 a 33.

⁵⁴ Maliari, respektíve sochári tak napríklad častokrát zobrazovali aj blahoslavených s aureolou, pričom podobný nedostatok rozlišovania sa prejavoval aj u básnikov a spisovateľov. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad DIDRON, Adolphe Napoléon, *Christian Iconography; or The History of Christian Art in the Middle Ages. Vol. 1*, London, 1886, s. 107 a nasl.

(1592–1605) a Pavol V. (1605–1621) vydali v záujme odstránenia nezrovnalostí viaceré dekréty, úspešný bol až pápež Urban VIII. (1623–1644), ktorý reformoval kanonizačný spôsob historicky najdôležitejším spôsobom.⁵⁵ Urobil tak konkrétne prostredníctvom troch prameňov: dekrétu inkvizicnej kongregácie (*Sacra congregatio Romanae et universalis inquisitionis seu Sancti officii*) z 13. marca 1625; encykliky patriarchom, arcibiskupom a biskupom *De processibus rite conficiendis* z 12. marca 1631; a apoštolskej konštitúcie *Caelestis Hierusalem cives* z 5. júla 1634.⁵⁶

Prvý prameň výslovne zakázal umiestňovanie obrazov kandidátov oltára v kostoloch a kaplnkách, a to až do času, kým Apoštolská Stolica nevykoná beatifikáciu alebo kanonizáciu, s tým, že ak znaky verejného kultu existujú, musia byť odstránené. Pre vývoj procesného kanonizačného práva mala najväčší význam uvedená encyklika, v ktorej pápež vymedzil presné kontúry jednotlivých fáz diecézneho procesu, v rámci ktorého sa mala posúdiť povesť svätosti života kandidáta oltára, teda cnosti v heroickom stupni, a potvrdzujúce zázraky. Okrem toho sa malo procesne preukázať, že služobníkovi Božiemu nie je vzdávaný biskupom tolerovaný verejný kult (*processus de non cultu*).⁵⁷ Normy oboch prameňov potom Urban VIII. obnovil a rozšíril v poslednej spomenutej apoštolskej konštitúcii, nepripúšťajúc pri ich aplikácii žiadne výnimky ani širokú interpretáciu.⁵⁸

Z uvedeného vyplýva, že zatiaľ čo do toho času bola ako riadna kvalifikovaná cesta kultu (*via cultus*) a mimoriadna nedostatku kultu (*via non cultus*), situácia sa vďaka reformám Urbana VIII. zmenila.⁵⁹ Riadne procesy (*via ordinaria*) mali od

⁵⁵ LIS, Artur, *Prawo kanonizacyjne w rozwoju historycznym*, s. 41.

⁵⁶ Všetky reformné dokumenty možno nájsť v dobových zbierkach spojených s komentárom ako napríklad CASTELINI, Luca, *Elucidarium theologicum de certitudine gloriae sanctorum*, Roma, 1628 a CONTEGORUS, Felix, *Tractatus et praxis de canonizatione sanctorum*, Lugdunum, 1634. Obe diela sú dostupné na týchto stránkach:

https://books.google.sk/books/about/Elucidarium_theologicum_de_certitudine_g.html?id=Q0JLbMMnwu4C&redir_esc=y a https://archive.org/details/bub_gb_7dnHO2fdzGcC/page/n4.

⁵⁷ Tento prameň zároveň zakázal zahájenie procesu na území diecézy skôr než po uplynutí 40 rokov od úmrtia služobníka Božieho a procesu na Apoštolskej Stolici pred uplynutím 50 rokov. WOESTMAN, William H., *Codification of the Norms for Beatification and Canonization and Changes Prior to 1983*, s. 34.

⁵⁸ Z toho dôvodu muselo byť viacero obrazov služobníkov Božích, ktorí neboli beatifikovaní alebo kanonizovaní, odstránené aj z rímskych kostolov. BROSCHE, Joseph, *Heiligsprechungsprozess per viam cultus*, Roma, 1938, s. 12 a nasl.

⁵⁹ Can. 2000 CIC/1917. Bližšie k tejto problematike pozri MISZTAL, Henryk, *Prawnokanoniczne pojęcie kanonizacji w Kościele Zachodnim*, s. 95.

toho času prebiehať najskôr na území diecézy o povesti svätosti života a heroických cnostiach; potom o zachovávaní nariadení ohľadom neexistencie verejného kultu; a nakoniec apoštolský proces o heroickosti cností a zázrakov na základe delegácie od Apoštolskej Stolice.⁶⁰

V mimoriadnej forme (*via extraordinaria, via cultus*) prichádzal do úvahy tzv. vyňatý prípad (*casus exceptus a decretis Urbani VIII*), ktorý umožňoval beatifikáciu alebo kanonizáciu aj v prípade existujúceho verejného kultu.⁶¹ Vtedy však museli byť splnené nasledovné podmienky: existencia kultu od nepamäti (*per immemorabilem temporis cursum*) alebo na základe všeobecného súhlasu Cirkvi (*per communem Ecclesiae consensum*); zachované záznamy o ňom v spisoch cirkevných Otcov a spisovateľov (*per Patrum virorumque Sanctorum scripta*); uctievanie s vedomím a toleranciou Apoštolskej Stolice ako aj ordinára (*scientia et tolerantia Sedis Apostolicae vel ordinarii*).⁶² Za týchto okolností teda postačovalo potvrdenie starého legálneho kultu Apoštolskou Stolicou (*confirmatio cultus*), pričom tento úkon mal hodnotu riadnej beatifikácie. Najmä z toho dôvodu sa takáto beatifikácia neskôr nazývala ako „rovnocenná“ (*beatificatio aequipollens*).⁶³ Pokiaľ ide o výraz „od nepamäti“ (*ab immorabili tempore*), Urban VIII. vyžadoval prinajmenšom 100 rokov verejného kultu (*causa antiqua*). Z toho vyplývalo, že

⁶⁰ SARNO, Robert J., *Canonical Procedure for Canonization*, in: WOESTMAN, William H. (ed.), *Canonization. Theology, History, Process*, Ottawa, 2002, s. 119.

⁶¹ Vynikajúcim spôsobom túto materiu spracoval vo svojom diele aj už spomenutý Prospero Lambertini. Benedictus XIV., *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione* 2,17,1.

⁶² LIS, Artur, *Prawo kanonizacyjne w rozwoju historycznym*, s. 42.

⁶³ Neskôr sa začalo rozlišovať medzi dvoma druhmi rovnocennej beatifikácie: rovnocenná beatifikácia starou formou bez schválenia cností, teda bez riadneho potvrdenia kultu, a rovnocenná beatifikácia novou formou, ktorej predchádzalo riadne potvrdenie kultu a schválenie heroických cností služobníka Božieho. MISZTAL, Henryk, *Kanonizační právo podle zákonodárství Jana Pavla II.*, s. 52–53. Z dnešného hľadiska prichádza do úvahy jedine beatifikácia novou formou, avšak dochádza k nej len veľmi zriedka. Hlavný rozdiel medzi riadnou (*beatificatio formalis*) a rovnocennou beatifikáciou potom spočíva v tom, že zatiaľ čo úkonom formálnej beatifikácie dochádza k zavedeniu nového verejného kultu, ktorý doteraz neexistoval, pri úkone rovnocennej beatifikácie sa len potvrdzuje kult existujúci oddávna, a to deklaratórnym spôsobom. WOESTMAN, William H., *Codification of the Norms for Beatification and Canonization and Changes Prior to 1983*, s. 36–37. Viacerí bádatelia však argumentujú, že pápež Urban VIII. v skutočnosti žiadal realizovanie riadneho procesu o povesti svätosti, cnostiach v heroickom stupni a zázrakoch aj pri kultoch od nepamäti. Pri existujúcich kultoch sa však od neho od začiatku upúšťalo, pričom požadovalo sa len potvrdenie ich legálnosti pápežským dekrétom. Až pri kanonizačnom procese s takto blahoslavenými sa mali posielať *litterae remissoriales* k vykonaniu apoštolského procesu o cnostiach. Bližšie k tejto problematike pozri BROSCHE, Joseph, *Heiligsprechungsprozess per viam cultus*, s. 89–90.

kult vzdávaný po pápežskej rezervácii kanonizačných úkonov (t.j. od roku 1171) do roku 1534 (100 rokov pred vydaním konštitúcie *Caelestic Hierusalem cives*) bol dovolený a na pokračovanie v ňom postačovalo jedine pápežské potvrdenie.⁶⁴

4. Záver

Ako bolo zrejmé z predchádzajúceho výkladu, najneskôr od čias vrcholného stredoveku sa malo za to, že svätosť sa zakladá na kritériách, ktoré sa dajú dokázať kanonizačným procesom, teda dôkazom o mučeníctve, heroických cnostiach, zázrakoch a zvláštnych milostiach. Jeho pôvod však nenachádzame v cirkevnej náuke alebo rozvinutej teológii, ale v starovekej spontánosti veriacich zhromažďujúcich sa okolo hrobu svätca (najčastejšie mučeníka), ktorý sa stával miestom kultu, kde komunita veriacich slávila výročia jeho smrti. Keďže sa nevyžadovalo vedenie žiadneho osobitného procesu, v skutočnosti bolo možné hovoriť o ľudovej kanonizácii vo forme aklamácie vyplývajúcej zo spontánne a všeobecne uznávanej povesti svätosti služobníka Božieho.

V období stredoveku sa zase uznávalo, že cnosť svätosti ako aj zázraky svätca sú konaním Boha, čiže Božími dielami (*gesta Dei*). I samotná biskupská intervencia vo forme vyšetrovania autenticity cností a zázrakov nebola vnímaná ako istý druh ľudskej kontroly nad tým, čo vykonal Boh, ale skôr ako posvätné vzdávanie vďaka za jeho dobrotivé činy skrze jeho služobníkov.

Až postupom času sa tak prešlo od spontánosti k určitej formalizácii a došlo tiež k ustáleniu kánonickoprávnej procedúry. S ohľadom na platné právo možno konštatovať, že detailné kontúry procesov beatifikácie a kanonizácie stanovil až pápež Urban VIII., ktorého normy pretrvali stáročia a po určitých úpravách a zdokonaleniach prešli aj do prvého Kódexu kánonického práva z roku 1917.⁶⁵

Na záver možno konštatovať, že samotný vývoj kanonizačného práva reflektuje taktiež históriu kánonického práva ako celku. Väčšina jeho noriem totiž nachádza základ v spontánnej normotvorbe raných kresťanských spoločenstiev, pokračujúcej cez heteronómnu tvorbu práva prostredníctvom úkonov jednotlivých biskupov, až po pápežské zákonodarstvo dominujúce v Cirkvi dodnes.

⁶⁴ MISZTAL, Henryk, *Prawnokanoniczne pojecie kanonizacji w Kościele Zachodnim*, s. 96.

⁶⁵ FITZPATRICK, James M., *Glossary of Terms*, s. 140.

Resumé

Podobne ako ostatné kánonickoprávne odvetvia, aj kanonizačné právo disponuje vlastnou osobitnou históriou, ktorej začiatky nachádzame v staroveku, v tomto prípade starovekom kulte raných kresťanských mučeníkov. Od toho času sa postupne formovala nielen teológia, ale pozvoľne i normy partikulárneho práva, ktoré v tejto oblasti dominovali do vrcholného stredoveku. Až v tomto období totiž pápež Alexander III. rezervoval pre rímskych biskupov aj právomoc kanonizácie svätých, ktorá dovtedy náležala diecéznym biskupom. Jeho normy sa však v praxi presadzovali len postupne, pričom o všeobecnom akceptovaní dozorných právomocí Apoštolskej Stolice možno pri procesoch beatifikácie a kanonizácie hovoriť až po úspešných reformách pápeža Urbana VIII. Hlavným cieľom tejto štúdie je poukázať na históriu a najdôležitejšie impulzy vývoja kanonizačného práva od starovekých čias až do uvedených reforiem Urbana VIII., ktoré vo viacerých ohľadoch predurčili ďalší rozvoj tohto právneho odvetvia.

Summary

Historical Development of Canonization Law – from Antiquity to Reforms of Pope Urban VIII

Like other canon law branches, canonization law has its own special history too, the beginnings of which can be found in antiquity, in this case in ancient cult of early Christian martyrs. Since then, not only theology, but also norms of particular law, which dominated the area to the High Middle Ages, have gradually formed. Only in this period, Pope Alexander III reserved the power of canonization of saints for the Bishops of Rome, as the power belonged to diocesan bishops until that time. However, his regulation was enforced only gradually in practice. Supervisory powers of the Apostolic See in processes of beatification and canonization can be considered generally accepted only after successful reforms of Pope Urban VIII. The main aim of this study is to point out the history and the most important impulses of development of canonization law from ancient times until the above-mentioned reforms of Urban VIII that in many respects predetermined further development of this branch of law.

Zusammenfassung

Historische Entwicklung des Kanonisierungsrechts – vom Altertum bis zur Reform des Papsts Urban VIII.

Ähnlich wie andere Gebiete des kanonischen Rechts verfügt Kanonisierungsrecht über eigenartige Geschichte, die im Altertum, in diesem Falle im Zusammenhang mit der

Verehrung der frühkirchlichen Märtyrer, beginnt. Seitdem hat sich allmählich nicht nur die Theologie, sondern auch die Normen des Partikularrechts entwickelt, die in diesem Bereich bis zum Hochmittelalter dominant waren. Erst in jener Zeit hat der Papst Alexander III die Kompetenz der Heiligsprechung, die früher den Diözesanbischöfen oblag, für römische Bischöfe vorbehalten. Seine Normen haben sich in der Praxis nur allmählich durchgesetzt; die allgemeine Annahme der Aufsichtskompetenzen des Heiligen Stuhles im Verfahren der Selig- und Heiligsprechung erfolgte erst nach den erfolgreichen Reformen des Papsts Urban VIII. Hauptziel dieser Studie ist, auf die Geschichte und wichtigste Impulse der Entwicklung des Kanonisierungsrechts vom Altertum bis zu den erwähnten Reformen des Papsts Urban VIII hinzuweisen, die in vielen Hinsichten die weitere Entwicklung dieses Rechtsbereichs vorbestimmten.

Riassunto

Lo sviluppo storico del diritto di canonizzazione – dall’ antichità alle riforme del papa Urbano VIII

Come altri branchi del diritto canonico anche il diritto di canonizzazione dispone con una propria storia le cui inizi troviamo nell’ antichità, in questo caso nel culto antico di proto-martiri cristiani. Da quei tempi si formava passo per passo non solo la teologia ma anche le norme del diritto particolare che in quest’ area erano dominanti fino all’ alto medioevo. Solo in quel periodo il papa Alessandro III riservò per i vescovi di Roma la facoltà di canonizzare santi che fino ad allora spettava ai vescovi diocesani. Le sue norme si facevano valere solo gradualmente e su un’ accettazione universale delle prerogative di sorveglianza della Santa Sede delle cause di beatificazione e canonizzazione, si può parlare solo dopo le riforme effettuate del papa Urbano VIII. Lo scopo dell’ articolo è quello di far vedere la storia e impulsi più importanti dello sviluppo del diritto canonico dall’ antichità fino alle suddette riforme di Urbano VIII che in parecchi aspetti hanno predeterminato lo sviluppo successivo di questo branco di diritto.

Kľúčové slová: kanonizačné právo, história, starovek, mučeníci, vyznávači, kanonizácia, stredovek, Alexander III., beatifikácia, novovek, reformy, Urban VIII.

Keywords: canonization law, history, antiquity, martyrs, confessors, canonization, Middle Ages, Alexander III, beatification, modern times, reforms, Urban VIII

Autor

Doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD. pôsobí na Katedre rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave i na Katedre pastorálnej teológie, liturgiky a kánonického práva na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave. Odborne sa venuje cirkevnému kánonickému právu, dejinám cirkevného práva, konfesnému právu, rímskemu právu a klasickej filológii.

Assoc. Prof. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD., works at the Department of Roman Law, Canon Law and Church Law of the Faculty of Law of Comenius University in Bratislava and the Department of Pastoral Theology, Liturgics and Canon Law of the Theological Faculty of Trnava University in Trnava (Slovakia). He specializes in canon law, history of church law, religion law, Roman law and classical philology.

Univ.-Doz. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD. ist am Lehrstuhl für Römisches Recht, kanonisches Rechts und Kirchenrecht an der Juristischen Fakultät der Komenský-Universität in Bratislava (Pressburg) als auch am Lehrstuhl für Pastoraltheologie, Liturgie und kanonisches Recht an der Theologischen Fakultät der Tyrnauer Universität tätig. Er widmet sich wissenschaftlich dem Kirchenrecht, der Kirchenrechtsgeschichte, dem Staatskirchenrecht, dem Römischen Recht und der klassischen Philologie.

Doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD., membro della cattedra del diritto romano, canonico ed ecclesiastico della Facoltà di Giurisprudenza della Università Komenský a Bratislava e della cattedra di teologia pastorale, della liturgica e del diritto canonico della Facoltà di teologia della Università a Trnava. Si specializza al diritto canonico, alla storia del diritto canonico, al diritto confessionale, diritto romano ed alla filologia classica.

---

doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva

Šafárikovo nám. č. 6

P. O. Box 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

e-mail: vojtech.vladar@flaw.uniba.sk

Diplomatické vztahy Sovětů a Svatého stolce ve 20. a 30. letech dvacátého století

Marek Šmíd

Článek se zabývá diplomatickými styky sovětského Ruska od jeho počátku v listopadu 1917 a Sovětského svazu od jeho založení v prosinci 1922 na jedné straně a Apoštolského stolce (Svatého stolce) na straně druhé, až do vypuknutí druhé světové války napadením Polska Německem 1. září 1939, jehož se zúčastnil od 17. září 1939 i Sovětský svaz. Nezabývá se mezidobím let 1939–1941, kdy platil sovětsko-německý pakt Molotov–Ribbentrop a čilá vzájemná hospodářská podpora těchto dvou zemí, až do napadení Sovětského svazu

Německem 22. června 1941 a počátku sovětské Velké vlastenecké války.

Hlavní pozornost článek věnuje jednání 20. let, likvidaci katolické církve ve 30. letech a papežskému listu (encyklice) *Divini Redemptoris* (O bezbožeckém komunismu) z roku 1937.* Vychází jak z rozsáhlých materiálů Historického archivu Státního sekretariátu Apoštolského stolce (Svatého stolce), tak i ze zahraniční literatury, především anglické, italské a německé provenience.

---

* Encyklika byla několikrát přeložena do češtiny. Překlad ThDr. Bedřicha Vaška, poprvé vydaný v Olomouci roku 1937, jsme přetiskli v *Revue církevního práva* č. 35–3/2006 na s. 2016 a následně. Další překlady viz ROZEHNAL, Alois, *PIUS XI., Divini Redemptoris. Tentokrát ješitě naléhavěji do vlastních řad*, Olomouc, 1993; HRDINA, Ignác Antonín, *Texty ke studiu konfesního práva I*, Evropa a USA, Praha, 2006, s. 192 a následně; POSPÍŠIL, Ctirad Václav, *Pius XI. Antitotalitní encykliky*, Praha, 2011. Pozn. redakce.

Nástup ruských bolševiků k moci

Diplomatické styky Svatého stolce a ruské monarchie před únorovou revolucí z roku 1917 nebyly příliš dobré, protože panující dynastie dávala až příliš sluchu protikatolickým výpadům ruského pravoslaví, z něhož si činila svého spojence, aniž by reflektovala, že na území ruského impéria žily dvě třetiny polského národa (především v ruském záboru Polska) a Litevci, dvě etnika takřka výlučně katolická.

Tím spíše nemohl být poměr Svatého stolce kladný ani k ostře protinábožensky orientovanému státu založenému komunisty v listopadu 1917. Katolická církev považovala komunismus, který si vytvořil v Rusku ideologický monopol, za ideu falešného vykoupení, lživý ideál spravedlnosti, rovnosti a bratrství ve hmotě a práci. Vytýkala mu i klamný mysticismus, který svým přímočarým materialismem, bezbožností, popíráním lidské svobody, odmítáním individuality a negací mravního řádu ustanoveného Bohem znevažuje základní autority přirozeného práva, soukromý majetek, rodinu a manželství. O této kritice pojednáme dále v části článku věnované protikomunistické encyklice *Divini redemptoris* z roku 1937.

Po revolučních zvratech z roku 1917 Rusko přišlo o vládu nad řadou převážně katolických území, jako jsou Polsko, Litva, částečně i Lotyšsko, západní Bělorusko, Besarábie. Nedošlo ani k připojení řeckokatolické lvovské Haliče k Rusku, neboť toto území přešlo z Rakouska pod vládu Polska. Přesto však na území sovětského Ruska, sovětské Ukrajiny, sovětského Běloruska, Sibíře a severního Kazachstánu zůstaly rozptýlené menšiny katolíků, které tam byly již carskou vládou přesídleny v předcházejících staletích.

Po 7. listopadu 1917, kdy ruští bolševici uskutečnili převrat v Petrohradu a v Moskvě, přijal jejich režim řadu legislativních opatření, jež předznamenala pokus o likvidaci veškerého náboženského života na sověty ovládaných územích. Dne 11. listopadu 1917 Rada lidových komisařů zakázala výuku náboženství ve školách a zestátnila všechny vzdělávací instituce církví. O měsíc později prohlásila za jedinou platnou formu manželství občanský sňatek.

V lednu 1918 vydala dekret o odluce církve od státu a školy od církve. Byla vedena kampaň za zestátnění majetku církví.¹ Veškerá půda na sověty ovládaných územích byla prohlášena za státní vlastnictví.

¹ BECKER, Winfried, *Sowjetische Religionspolitik und Vatikanische Hungerhilfe für Russland. Deutsche Aussenpolitik zwischen Moskau und Rom 1920–1929*, in: VALENTE, Massimiliano (ed.), *Santa Sede e Russia da Leone XIII a Pio XI. Atti del secondo Simposio organizzato dal*

Smutnou každodenností revolučního života v Rusku v následujících měsících a letech bylo napadání kostelů a klášterů všech církví, procesí, zesměšňování a hanobícím způsobem prováděné ničení ostatků svatých. Houfy opilých a ideologicky rozjařených revolucionářů plnily kostely a kláštery. Docházelo k vraždám mnoha duchovních, mnichů a mnišek.

V červenci 1918 byli duchovní a mniši zbaveni volebního práva.² V očích komunistů představovala všechna náboženství, zejména křesťanství a z toho nejvíce katolická církev hlavní překážku šíření komunistických myšlenek.³ Proticírkevní teror bolševického režimu zahájil svůj nástup v únoru 1918, kdy se otevřeně rozpoutal boj jak proti pravoslavné hierarchii, tak proti katolické hierarchii, kterou označil za reprezentanta nadnárodní duchovní velmoci.

První diplomatické kontakty mezi bolševickou vládou a Svatým stolicem se uskutečnily teprve na počátku roku 1919, kdy papež Benedikt XV. prostřednictvím apoštolského nuncia ve Varšavě Achille Rattiho kontaktoval dne 3. února předsedu Rady lidových komisařů Vladimíra Iljiče Lenina. Požadavky nejvyššího představitele katolické církve byly poměrně skromné: požadoval *pouze* propuštění internovaného mohilevského biskupa Eduarda Michaela von der Roppa, přičemž nevolal ani po zmírnění náboženského pronásledování, ani se nevyslovil proti perzekuci pravoslavné církve. Po intenzivních jednáních byl v listopadu téhož roku zmíněný katolický ordinář propuštěn a vykázan do Polska.⁴

Diplomatická jednání 20. let

V letech 1921–1922 zasáhl Rusko obrovský hlad, který záhy přerostl v hladomor. Jeho příčinou byla souhra několika negativních faktorů, jako byly důsledky první světové války, občanské války, velkého sucha, špatné správy a slabé sklizně. V patnácti guberniích bylo napočítáno, že z dvaceti milionů osob hladoví téměř

Pontificio Comitato di Scienze Storiche e dall'Istituto di Storia Universale dell'Accademia Russa delle Scienze, Vaticano, 2006, s. 186.

² ZUBOV, Andrej, *Dějiny Ruska 20. století*, I. (1894–1939), Praha, 2014, s. 510–511.

³ RICCARDI, Andrea, *Století mučedníků*, Kostelní Vydří, 2014, s. 47–48; DUNN, Dennis J., *The Catholic Church and Soviet Russia, 1917–1939*, New York, 2017, s. 73.

⁴ STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, Athens, 1981, s. 20–21; BARBERINI, Giovanni, *Ostpolitik della Santa Sede. Un dialogo lungo e faticoso*, Bologna, 2007, s. 15; BESIER, Gerhard, *Svatý stolec a Hitlerovo Německo*, s. 70.

80 %.⁵ Tento žalostný stav přiměl papeže Benedikta XV., aby se angažoval ve prospěch hladovějících v Rusku, neboť láska je více než politika. Začal organizovat pro hladovějící obyvatele Ruska finanční pomoc na celém světě. Charitativní pomocná mise představovala ovšem možnost přispět k duchovní obnově. Nový papež Pius XI. vyzval ke sbírkám ve prospěch hladovějících v červenci 1922 a sám věnoval Rusku 3,5 milionů italských lir, což v té době znamenalo téměř 300 000 dolarů.⁶

V souvislosti s finanční pomocí se dostala na území sovětů třináctičlenná mise, kterou tvořilo pět jezuitů, tři salesiáni, tři verbisté⁷ a dva klaretáni.⁸ Národnostně se jednalo o tři Italy, tři Němce, dva Američany, dva Španěly, jednoho Řeka, jednoho Čechoslováka a jednoho Slovince; Československo zastupoval Josef Bělokostelský. Papež je požádal, aby se v Rusku vzdali veškeré politické a náboženské činnosti, neboť věřil, že charitativní činnost, kterou Rusko ocení, bude začátkem pozdější náboženské činnosti. V čele papežské mise, jež oficiálně začala v červenci 1922, stanul americký jezuita Edmund Aloysius Walsh, který přicestoval do Moskvy dne 29. srpna 1922.⁹

Papež Pius XI. agitoval za hladovějící Rusko rovněž na mezinárodním fóru, kde požádal mnohé státy světa o rychlou a účinnou pomoc. Již v březnu 1922 dokonce podepsal s bolševickým režimem tajnou třináctibodovou tzv. dohodu Pizzardo–Vorovskij,¹⁰ která se týkala činnosti humanitární mise Svatého stolce v Rusku, například přítomnosti zástupců Svatého stolce v zemi. Jejím cílem byl jasný: poskytovat ruskému obyvatelstvu charitativní pomoc a následně stabilizovat diplomatické styky se sovětským státem.

⁵ BECKER, Winfried, *Diplomats and Missionaries. The Role Played by the German Embassies in Moscow and Rome in the Relations between Russia and the Vatican from 1921 to 1929*, in: *The Catholic Historical Review* č. 1–92/2006, s. 33.

⁶ GRIBBLE, Richard, *Cooperation and Conflict Between Church and State. The Russian Famine of 1921–1923*, in: *Journal of Church and State* č. 4–51/2009, s. 654; STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, s. 43; KRLÍN, Josef, *Papežská politika v posledních dvou stoletích*, Praha, 1946, s. 75.

⁷ Misionáři Společnosti Božího slova.

⁸ Kongregace misionářů synů Neposkvrněného srdce blahoslavené Panny Marie.

⁹ BECKER, Winfried, *Diplomats and Missionaries*, s. 33–34.

¹⁰ Václav Václavovič Vorovskij byl sovětský diplomat, který vedl obchodní misi v Itálii. V květnu 1923 byl zavražděn v Lausanne.

Vaclav Vaclavovič Vorovskij, ostatně sám bývalý katolík, který při podpisu smlouvy zastupoval sovětskou stranu, okamžitě rozpoznal výhody této dohody pro komunistický režim – prostřednictvím charitativního díla se mohli bolševici zmocnit značných finančních prostředků.¹¹ Z právního a mezinárodního pohledu znamenala ratifikace smlouvy Pizzardo–Vorovskij uznání bolševického režimu ze strany Svatého stolce *de facto*, i když se zástupcům Svatého stolce do dohody nepodařilo prosadit termín, který by označoval sovětskou stranu jako vládu sovětů, nikoliv jako ruskou vládu.¹²

Z humanitárního hlediska byla podpůrná mise v Rusku rozhodným úspěchem. V době nejvyššího nasazení rozdávali zástupci Svatého stolce až 160 000 jídel denně, a to v pěti hlavních a sedmi vedlejších vývařovnách. Finanční prostředky, které věnoval Rusku, byly využity k distribuci jídel, potravin, oblečení a léků. Z diplomatického hlediska byla naopak mise neúspěchem, neboť nebylo dosaženo žádného z papežových cílů. Když Edmund Aloysius Walsh Sovětský svaz v roce 1924 opouštěl, kněží trpěli stále ve vězení a kostely zůstávaly uzavřeny.¹³

Poměry katolické církve se rapidně zhoršily po roce 1922, kdy se Roppův nástupce, mohilevský arcibiskup polského původu Jan Cieplak, stal jediným katolickým biskupem latinského obřadu v zemi. Jan Cieplak se postavil proti zabavování posvátných předmětů a zřejmě proto byl ještě za Leninovy vlády v březnu 1923 zatčen a postaven před soud, který svou předpojatostí a tendenčností připomínal pozdější stalinské procesy z druhé poloviny 30. let. Dne 25. března 1923 byl odsouzen k smrti zastřelením. Díky intervenci ze zahraničí došlo k následné revizi rozhodnutí a ke zmírnění trestu. V dubnu 1924 byl ze Sovětského svazu vypovězen.¹⁴

Po procesech z roku 1923 opustili bolševici v rámci Nové ekonomické politiky (NEP) přímé střety v podobě pronásledování církví a rozhodli se pro administrativní opatření, která jim měla zkomplikovat život a pro ideologický boj ve školách,

¹¹ STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, s. 27.

¹² MRÓZ, Maciej, *Trattative vaticano-sovietiche negli anni 1921–1926*, in: MIKRUT, Jan (ed.), *Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*, Verona, 2017, s. 65.

¹³ GRIBBLE, Richard, *Cooperation and Conflict Between Church and State. The Russian Famine of 1921–1923*, s. 661.

¹⁴ PAOLINI, Gabriele, *Offensive di pace. La Santa Sede e la prima guerra mondiale*, Firenze, 2008, s. 186; CROCE, Giuseppe Maria, *Le Saint-Siège, l'Église orthodoxe et la Russie soviétique. Entre mission et diplomatie (1917–1922)*, in: *Mélanges de l'École française de Rome, Italie et Méditerranée* č. 1–105/1993, s. 270.

továrnách, armádě i prostřednictvím ateistických spolků ovládaných komunistickou stranou. Navenek to vytvářelo dojem, že existence církví bude v podmínkách Sovětského svazu možná. Svatý stolec však této strategii nedůvěřoval, neboť čím více papež ustupoval, tím byla sovětská politika agresivnější a její představy neomalenější.¹⁵

Třebaže proces s Janem Cieplakem a společníky nebyl pro Svatý stolec impulzem k okamžitému přerušení kontaktů se Sovětským svazem, přiměl nicméně představitele římské hierarchie k revizi jejich dosavadního přístupu ke komunistickému režimu. Dne 14. května 1923 se setkali státní sekretář Pietro Gasparri, podsekretář Giuseppe Pizzardo a generální představený jezuitů Włodzimierz Ledóchowski a zabývali se situací papežské mise v Sovětském svazu. Edmund Aloysius Walsh je z Moskvy přesvědčoval, že je nezbytné předat moskevské vládě protest a zemi poté opustit, avšak církevní vedení se obávalo, že pokud zástupci církve Sovětský svaz opustí, nebude jim již umožněn návrat do země. Tento Gasparriho argument nakonec získal podporu papeže Pia XI. a stal se nosnou linií politiky Apoštolského stolce v následujícím období.¹⁶

Obecně můžeme konstatovat, že počet katolíků v Rusku směrem na východ klesal. Proto se většina diecézí nacházela především na západě země, kde žilo v diaspoře rozptýlené, přesto však početné polské, litevské, německé a ukrajinské obyvatelstvo katolického vyznání. Podle statistik z 20. let 20. století měl Sovětský svaz 131 milionů obyvatel, z nichž 79 % (104 milionů) žilo v evropské části země. Počet katolíků latinského ritu představoval 2 200 000 věřících a byzantského ritu 65 000 věřících. Třebaže byly represe všech církví v Rusku mimořádně tvrdé, rozhodně nevedly v hodině ohrožení náboženského života k ekumenickým snahám; rivalita katolictví a pravoslaví byla tradičně silná.¹⁷

Z německé strany, která udržovala se Sovětským svazem nejlepší vztahy ze všech zahraničních mocí, podporoval ve 20. letech snahy papežského nuncia v Mnichově a v Berlíně Eugenia Pacelliho po sblížení s Ruskem německý vyslanec

¹⁵ BABIUCHOVÁ, Jolanta, LUXMOORE, Jonathan, *Vatikán a rudý prapor. Boj o duši východní Evropy*, Praha, 2003, s. 31.

¹⁶ STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, s. 48–49.

¹⁷ AA. EE. SS., Russia, IV periodo, fascikl 17, f. 6, tiskopis *Sacre Congregazioni: Concistoriale, Affari Eccl. Straordinari e Per la Chiesa Orientale*. Russia I. Condizioni religiose e provvedimenti per le diocesi latine russe; GRAJEWSKI, Andrzej, *Rusko a kříž. Z dějin pravoslavné církve v SSSR*, s. 37.

v Moskvě v letech 1922–1928 hrabě Ulrich von Brockdorff-Rantzau. I když byl uvedený diplomat evangelického vyznání, byl ochoten zasadit se v ruských poměrech ve prospěch Svatého stolce. Němci totiž vůbec usilovali prostřednictvím Svatého stolce o prolomení mezinárodní izolace své země, a to je spojovalo se Sovětským svazem. Případné dobré vztahy mezi Svatým stolcem a sovětskými komunisty by jim dávaly lepší pozici k jednání v Sovětském svazu.¹⁸

Myšlenku zřízení trvalého zastoupení Svatého stolce v Moskvě, kterou prozazoval Edmund Aloysius Walsh, však odmítla speciální komise Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti, jež se setkala v prosinci 1923 v Římě. Její odmítnutí bylo zdůvodněno neochotou sovětských úřadů uznat svobodu náboženství v zemi, což byl pro církevní představitele požadavek primární a neoddiskutovatelný, ale i tak státní sekretář Pietro Gasparri odmítal zcela přerušit diplomatické styky s problematickou Moskvou.¹⁹

Navzdory mnoha těžkostem v diplomatickém jednání se sovětskou vládou se Benediktův nástupce papež Pius XI. neodhodlal vazby na východ přerhat. Byl si totiž vědom, že by se tím nejen zhoršila komunikace s katolíky v zemi, ale rovněž náboženská situace věřících. S vědomím nezbytnosti bránit zájmy věřících v Sovětském svazu se rozhodl styky udržovat i tehdy, když k nim objektivně neexistovaly vhodné předpoklady. Věřil, že se situace v kontaktu s komunisty může zlepšit, zatímco bez kontaktů s nimi by se jen trvale zhoršovala. Stejně tak Moskva neměla zájem přerhat všechny vazby do zahraničí, neboť jí mohly být užitečné.

V květnu 1923 se o přístupu Svatého stolce k sovětskému Rusku radil papež Pius XI. s významnými kardinály. Ti se shodli, že komunistický režim v Sovětském svazu neuznají, dokud neprojeví vstřícnost v náboženských otázkách. Sovětská strana naopak podmiňovala možnost dalších jednání se Svatým stolcem formálním uznáním komunistického režimu, avšak dne 18. července 1923 schválila nové instrukce pro jednání se Svatým stolcem. Souhlasila sice s výukou náboženství, ale požadovala výměnu polských katolických duchovních za německé či italské kněze.²⁰

¹⁸ BESIER, Gerhard, *Svatý stolec a Hitlerovo Německo*, Brno, 2008, s. 70–71; BECKER, Winfried, *Diplomats and Missionaries*, s. 28.

¹⁹ DUNN, Dennis J., *The Catholic Church and Soviet Russia, 1917–1939*, s. 85.

²⁰ BESIER, Gerhard, *Svatý stolec a Hitlerovo Německo*, s. 73–74.

V prosinci 1923 předložil Vorovského nástupce na místě vedoucího ruské obchodní mise v Římě a pozdější sovětský vyslanec v Itálii Konstantin Konstantinovič Jureněv Svatému stolci prostřednictvím ředitele Papežské pomocné mise v Sovětském svazu Eduarda Gehrmana nový návrh k jednání. Kdyby učinil Svatý stolec sovětskému Rusku konkrétní finanční přísliby pomoci, papežská charitativní mise by se změnila v apoštolskou nunciaturu. Výměnou za tento krok nabízela Moskva navíc propuštění vězňů duchovních a zavedení svobody vyznání pro katolíky včetně obnovení výuky náboženství. Když se dne 17. prosince 1923 sešli zástupci Kongregace pro mimořádné církevní záležitosti, aby jednali o politicko-náboženské situaci v SSSR, vyslovili obavy nad upřímností nabídky ze strany komunistů. Jejich skepsi sdílelo rovněž shromáždění předních kardinálů, které otevřelo diskusi ohledně uznání vlády sovětů ze strany Svatého stolce *de iure*.²¹

Ve vztahu k Moskvě nicméně projevoval Svatý stolec neuvěřitelnou trpělivost. Proto prostřednictvím německého vyslanectví v Moskvě navrhl 7. ledna 1924 nejprve vyslání apoštolského delegáta a později, v případě úspěšných diplomatických jednání i svobodného náboženského života, i uznání Sovětského svazu diplomaticky. Nemělo se tak pravděpodobně stát prostřednictvím konkordátu, ale dohodou mezi dvěma státními subjekty v podobě *modus vivendi*.²²

Obě strany však žádaly záruky předem a nechtěly se jich bez dalšího vzdát. Pokud jde o personální otázky, Svatý stolec pro případ zřízení legace nezamýšlel jmenovat apoštolským delegátem ředitele Papežské pomocné mise Eduarda Gehrmana, ale jezuitu v Rostově Giulia Roie. Ten sice nebyl diplomatem, ale osvědčil se jako schopný rektor semináře v severní Itálii. V lednu 1924 byl proto Giulio Roi povolán do Říma, aby se na své administrativní povinnosti řádně připravil. Pobyl ve Věčném městě čtyři měsíce a v květnu 1924 odcestoval zpět do Moskvy, kde byl připraven převzít pozici apoštolského delegáta, jakmile to výsledek jednání v Berlíně umožní, což se však nestalo.²³

Iniciativu v diplomatických jednáních nyní převzala sovětská vláda, která dne 18. září 1924 prohlásila, že si nadále přeje udržovat vztahy se Svatým stolicem. Německo se stále více – s ohledem na neuspořádané vztahy Svatého stolce a Itálie

²¹ AA. EE. SS., Russia, IV periodo, fascikl 38, 40.

²² Modus vivendi byl zcela výjimečně uzavíraný typ mezinárodní smlouvy. Byl uzavírán na přechodnou dobu se zeměmi, kde by se těžko prosazoval podrobnější konkordát.

²³ BESIER, Gerhard, *Svatý stolec a Hitlerovo Německo*, s. 74; STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, s. 58–59, 63.

v podobě tzv. římské otázky, napětí na italské politické scéně i mimořádné schopnosti apoštolského nuncia v Mnichově a v Berlíně Eugenia Pacelliho – jevílo z pohledu Svatého stolce jako vhodné dějství dalších jednání mezi Svatým stolicem a sověty, i když sovětská strana přesun jednání do Berlína nepodporovala. Jedním z důvodů bylo zhoršení sovětsko-německých obchodních vztahů v polovině 20. let.²⁴

Apoštolský nuncius Eugenio Pacelli si dobře všímal rostoucího sebevědomí sovětské vlády, z něhož vyplývaly méně příhodné podmínky pro konkrétní jednání se Svatým stolicem. Třebaže sám nuncius nechoval k politickým představitelům Sovětského svazu žádné sympatie, papež Pius XI. a státní sekretář Pietro Gasparri usilovali o vytvoření právního rámce náboženského života v Rusku, ať se již mělo jednat o modus vivendi či o konkordát. V polovině 20. let bylo totiž stále zřetelnější, že nebude možné pomýšlet na brzké zhroucení komunistického režimu v SSSR, ale bude nezbytné s *nepřáteli* navázat nosný dialog. Sověti byli na druhé straně zklamáni mírou humanitární pomoci, kterou nemohl finančně vyčerpaný Svatý stolec realizovat podle představ bolševiků, jež své požadavky v průběhu času zvyšovali.²⁵

Od června 1924 probíhala diplomatická jednání mezi apoštolským nunciem Eugeniem Pacellim a sovětským vyslancem v Berlíně Nikolajem Krestinským, která primárně řešila postavení katolíků v Sovětském svazu. Když však nepřinášela žádné pozitivní závěry, uchýlil se papež Pius XI. k nejosvědčenější metodě – v prosinci 1924 nařídil v konzistorní alokuci v souvislosti se svatým rokem 1925 modlitby za křesťany pronásledované v Rusku, přičemž jeho vystoupení proti sovětskému komunismu bylo ostré.²⁶ Jednání mezi Svatým stolicem a sověty pokračovala od 4. do 24. února 1925, a to opět mezi Eugeniem Pacellim a Nikolajem Krestinským, a týkala se především otázek jmenování biskupů, katolických škol a kontaktů místního katolického kléru se Svatým stolicem.²⁷

²⁴ TOKAREVA, Evghenia S., *Problemi dello status della gerarchia cattolica nelle trattative tra l'URSS e la Santa Sede negli anni Venti*, in: VALENTE, Massimiliano (ed.), *Santa Sede e Russia da Leone XIII a Pio XI. Atti del secondo Simposio organizzato dal Pontificio Comitato di Scienze Storiche e dall'Istituto di Storia Universale dell'Accademia Russa delle Scienze*, Vaticano, 2006, s. 161.

²⁵ CHENAUX, Philippe, *Katolická církev a komunismus v Evropě (1917–1989). Od Lenina k Janu Pavlu II.*, Praha, 2012, s. 25–26; BESIER, Gerhard, *Svatý stolec a Hitlerovo Německo*, s. 74.

²⁶ TOLOMEO, Rita, *Le Iniziative di Pio XI per difendere la Chiesa in URSS (1922–1939)*, in: MIKRUT, Jan (ed.), *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*, Verona, 2017, s. 114.

²⁷ MODESTO, Pietro, *Pio XI e la Russia*, in: CONFALONIERI, Carlo (ed.), *Pio XI nel trentesimo della morte (1939–1969). Raccolta di studi e di memorie*, Milano, 1969, s. 667–668.

Reprezentant Svatého stolce Eugenio Pacelli byl zkušeným diplomatem, který měl za sebou úspěšně uzavřené konkordáty se Srbskem (1914), Bavorskem (1924) a probíhající jednání o konkordátu s Pruskem (1929), ale též zážitky a dojmy z revolučního Mnichova republiky rad (tedy sovětské republiky), které jistě měly vliv na jeho pozdější opatrný vztah k radikálně levicovému hnutí. Jeho poradcem se stal zmíněný ředitel Papežské pomocné mise Eduard Gehrmann, který disponoval osobní zkušeností se sovětskými poměry. Sovětská strana požadovala od Svatého stolce uznání *de iure* a souhlas s odlukou církve od státu v té podobě, jaká již v zemi fakticky existovala. Rokování v srpnu 1925 skončilo ve slepé uličce. Přesto se Svatý stolec nevzdával a na náboženské poměry v Sovětském svazu nerezignoval.²⁸

Jednání v Berlíně nadále pokračovala s drobnými přestávkami a poměrně liknavou reakcí obou stran. Zatímco Svatý stolec, který odmítal jakékoliv ústupky sovětské strany, jež se netýkaly náboženských svobod, nechtěl uznat Sovětský svaz *de iure*, ale pouze *de facto*, Sovětský svaz trval podle německého vyslance u Svatého stolce Carl-Ludwiga Diega von Bergena na uznání *de iure*, přičemž výměnou nabízel propuštění vězňených katolických kněží. Na jaře 1924 Moskva tento přístup přehodnotila, neboť uznání již nebylo podle ministra zahraničí Georgije Vasiljeviče Čičerina tak důležité jako v období před dvěma lety. Přerušit diplomatické vztahy však představitelé komunistické vlády neměli v úmyslu.²⁹

Po září 1925 se jednání soustředila především na Živou církev, neposlušnou a komunisty podporovanou část pravoslavné církve, která úzce kolaborovala se sovětskou mocí. Lidový komisař pro zahraničí navrhl, že by na podobném principu mohla v zemi fungovat i katolická církev. Sovětská vláda zároveň odmítala zahraničním duchovním vstup do země. Od roku 1926 se jednání, k nimž stále více chyběla vůle na jedné i na druhé straně, již netýkala otázky konkordátu.³⁰

Dne 3. ledna 1927 předložil Eugenio Pacelli sovětské straně jmenný seznam 39 uvězněných katolických kněží, v němž na prvním místě figuroval apoštolský administrátor v Žitomiru Teofil Skalski a na druhém apoštolský administrátor v Charkově Vincent Ilgin. Když Eugenio Pacelli intervenoval na jaře 1927 ve

²⁸ BESIER, Gerhard, *Svatý stolec a Hitlerovo Německo*, s. 75; MRÓZ, Maciej, *Trattative vaticano-sovietiche negli anni 1921–1926*, s. 73.

²⁹ BECKER, Winfried, *Diplomats and Missionaries*, s. 39.

³⁰ AA. EE. SS., *Russia*, IV periodo, fascikl 48; BESIER, Gerhard, *Svatý stolec a Hitlerovo Německo*, s. 77; BECKER, Winfried, *Sowjetische Religionspolitik und Vatikanische Hungerhilfe für Russland*, s. 233.

prospěch zatčených duchovních prostřednictvím německého kancléře Wilhelma Marxe, zjistil, že sovětské úřady již nemají o ústupky, resp. dosavadní výměnu vězněných kněží za zajaté sovětské špiony zájem.³¹

Další jednání se uskutečnila během léta a podzimu téhož roku – sovětská vláda byla připravena jednat se Svatým stolcem, avšak nikoliv pro dosažení konkordátu, ale o úpravě právního stavu katolické církve. Rovněž poslední schůzka zmíněných představitelů ze dne 5. října 1927 nevedla ke konkrétním závěrům, poněvadž sovětský lidový komisař pro zahraničí odmítl Pacelliho přání vyslat do země katolické kněze a otevřít tam semináře.³²

Jednání mezi Svatým stolcem a sověty skončila v roce 1927 víceméně bez úspěchů, protože komunisté odmítali přistoupit na úlevy pro katolíky v Sovětském svazu a katolíci odmítali vyjít vstříc komunistům. Sovětský svaz pod Stalinovým vedením již neměl zájem o mezinárodní dohodu se Svatým stolcem.

Představitelé Svatého stolce, především Pius XI., Pietro Gasparri a Giuseppe Pizzardo, kteří dlouhodobě usilovali o dohodu se sovětskými úřady, se sice nevzdali, ale bylo jim jasné, že bude nezbytné strategii ve vztahu k sovětské vládě změnit, i když zatím nebyli jednotní ve způsobu uskutečnění.³³ Byl to však především rok 1930, který přinesl v politice Svatého stolce vůči Sovětskému svazu rozhodný obrat a všechny dosavadní metody jednání změnil: složitá jednání ustoupila přímočarému násilí sovětských komunistů.

V polovině 20. let se diplomatická jednání mezi Svatým stolcem a Sovětským svazem vyčerpala. Moskva byla stále méně ochotna činit ústupky církevním představitelům, poněvadž počítala s likvidací církve jako takové. Sovětský komunismus se otevřeně projevoval jako ateistický materialistický režim, pro nějž je náboženství překonanou *pověrou*. S ohledem na decimaci hierarchie katolické církve a řídnoucí zprávy ze Sovětského svazu se proto Svatý stolec uchýlil k misi, která měla obnovit náboženský život v zemi zevnitř. Jejím nositelem se stal francouzský jezuita

³¹ AA. EE. SS., Russia, IV periodo, fascikl 49, f. 21, Pacelli Gasparrimu 28. 3. 1927; AA. EE. SS., Pontificia Commissione Pro Russia, IV periodo, fascikl 83, ff. 11–12, Pacelli Gasparrimu 19. 6. 1927; STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, s. 113.

³² AA. EE. SS., Russia, IV periodo, fascikl 48, ff. 43–44, Pacelli Gasparrimu 9. 9. 1927; AA. EE. SS., Russia, IV periodo, fascikl 48, ff. 36–38, Pacelli Gasparrimu 14. 6. 1927; TOKAREVA, Evghenia S., *Problemi dello status della gerarchia cattolica nelle trattative tra l'URSS e la Santa Sede negli anni Venti*, s. 176.

³³ CHENAUX, Philippe, *Katolická církev a komunismus v Evropě (1917–1989)*, s. 40.

a konzultant papežské Komise pro Rusko Michel d'Herbigny, který podnikl tři cesty do Sovětského svazu od října 1925 do září 1926. Nebyly nikterak dlouhé, první z nich trvala 12 dní, druhá 18 dní a třetí 40 dní.

Až do pobytu Michela d'Herbignyho v SSSR zde existovalo šest diecézí a jeden apoštolský vikariát (Mohilev, Minsk, Žitomir, Kameneč Podolský, Tiraspol, Vladivostok a Sibiř), ale francouzský jezuita vytvořil nové apoštolské administratury: Mohilev, Moskva, Leningrad (předtím Petrohrad, dnes opět Sankt Petěrburg), Charkov, Kazaň, Minsk, Tiraspol, Oděsa, Saratov, Pjatigorsk, Tbilisi, Žitomir a Kameneč.³⁴ Čtyři z nich měly ve svém čele tajně vysvěcené biskupy. V Moskvě to byl Francouz žijící třicet let v Rusku Pie Eugène Joseph Neveu, v Leningradě Polák ruské formace Antoni Malecki, v Mohilevu a Minsku Lotyš narozený v Rusku Boļeslavs Sloškāns a v Oděse Němec narozený v Rusku Alexander Frison.

Likvidace katolické církve ve 30. letech

Katolická církev nemohla být po roce 1930 v Sovětském svazu podezřívána ze spjatosti s Polskem a obviňována z protežování polských kněží. Po Herbignyho novém administrativním uspořádání se totiž v očích vládnoucích funkcionářů již nejednalo o církev řízenou *cizími* státními příslušníky, ale o sovětskou *domácí* církev. I přesto však byli nakonec všichni noví ordináři uvězněni, popraveni či vyhnáni ze země – deset let po Herbignyho svěcení již nepůsobil v Sovětském svazu žádný biskup. Boļeslavs Sloškāns byl ze země v roce 1933 vyhnán do Lotyšska, Antoni Malecki v roce 1933 do Polska a Pie Eugène Joseph Neveu v roce 1936 do Francie.³⁵ Alexander Frison byl v roce 1937 na základě zinscenovaného procesu popraven.

Dne 8. dubna 1929 vstoupil v platnost zákon o náboženských organizacích, jímž se církve dostaly pod rigidní státní kontrolu. Legislativa změnila reziduální status náboženství, jak mu přiznávalo ústavní uspořádání z roku 1918. Veškerá činnost křesťanských církví byla označována za náboženskou propagandu. Všechny studijní a biblické kroužky byly zakázány a vzdělávání mládeže

³⁴ STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, s. 105; DZWONKOWSKI, Roman, *L'Amministrazione apostolica a Mosca (1926–1991)*, in: MIKRUT, Jan (ed.), *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*, Verona, 2017, s. 94–95.

³⁵ MODESTO, Pietro, *Pio XI e la Russia*, in: CONFALONIERI, Carlo (ed.), *Pio XI nel trentesimo della morte (1939–1969). Raccolta di studi e di memorie*, Milano, 1969, s. 668–669.

zapovězeno. Kněží ztratili všechna občanská práva. Stát se uchýlil k ateistické propagandě prostřednictvím Svazu bojujících bezbožců (Sojuz vojujuščich bezbožcev), který v roce 1929 sdružoval 465 000 členů a o tři roky později dokonce 5,6 milionů členů. Cestou komunistické indoktrinace se stal vědecký materialismus a protináboženská propaganda, která například místo vánočního svátku slavila Den industrializace.³⁶

Paradoxně nebyla provedena odluka církve od státu, ale naopak užší propojení státu s církví. Budovy a objekty církví se staly národním majetkem. Represe přelomu 20. a 30. let svou tvrdostí a plošností překonala první vlnu z let 1918–1922. Církev byly zbaveny všech práv s výjimkou sloužení bohoslužeb uvnitř kostelů, i když ty byly většinou uzavřeny. O Vánocích 1929 byly uzavřeny další stovky kostelů a kaplí, většinou pravoslavných, zakázána veškerá výuka náboženství a přistoupeno k důsledné ateizaci země.³⁷

Katolická církev v Sovětském svazu byla na konci 30. let zcela zdecimována. Papežovy snahy dosáhnout na Moskvě určitých záruk pro římské katolíky na jejím území nebyly korunovány úspěchem, takže se jejich situace rapidně zhoršovala – v letech 1917–1930 klesl počet katolických duchovních v zemi z 245 na 70. Země zůstala bez biskupů, bez kostelů a kaplí, bez klášterů, bez seminářů, bez výuky náboženství, bez katolického tisku. Žádné náboženství nebylo v zemi likvidováno s takovou urputností jako právě katolické křesťanství.³⁸

Tvář v tvář rostoucímu utrpení se rozhodl jednat Svatý stolec, který chtěl v rámci možností zmírnit alespoň největší utrpení věřících na západě země v době hladomoru z let 1932–1933. Ten zasáhl Ukrajinu, Kazachstán, střední Povolží a severní Kavkaz. Hladovělo území s 30 miliony obyvatel, z nichž 20–25 % zemřelo.³⁹ V červnu 1934 ustavil Svatý stolec komisi na pomoc katolíkům v SSSR, jejímž předsedou jmenoval někdejšího bombajského arcibiskupa a jezuitu Albana Goodiera, jenž měl oficiální cestou pomáhat hladovějícím v zemi, avšak dostat

³⁶ TOLOMEO, *Le Iniziative di Pio XI*, s. 123; DUNN, Dennis J., *The Catholic Church and Soviet Russia, 1917–1939*, s. 89.

³⁷ STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, s. 131; BABIUCHOVÁ, Jolanta, LUX-MOORE, Jonathan, *Vatikán a rudý prapor*, s. 32.

³⁸ GRAJEWSKI, Andrzej, *Rusko a kříž. Z dějin pravoslavné církve v SSSR*, Praha, 1997, s. 40.

³⁹ NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. století*, I., Praha, 2000, s. 75.

se do země tak jako v první polovině 20. let již nedokázal. Sám papež Pius XI. věnoval na pomoc hladovějícím částku ve výši 10 000 lir.⁴⁰

Ve druhé polovině 30. let zachvátily Sovětský svaz masové procesy, které se nesly ve znamení likvidace katolického kléru, který byl zbaven možnosti komunikovat nejen se Svatým stolicí, ale rovněž se svými věřícími. Kněží byli v procesech obviňováni z odporu proti kolektivizaci zemědělství, šíření nepřátelské ideologie prostřednictvím výuky náboženství, organizování teroristických akcí a špionáže, provádění sabotáží, podpory italského fašismu a německého nacismu, kontrarevoluční činnosti.⁴¹

V roce 1936 působil v Sovětském svazu aktivně již pouze pět desítek katolických kněží, kteří měli k dispozici jedenáct funkčních kostelů, z nichž nejznámějšími jsou chrám sv. Ludvíka v Moskvě, kde působil americký asumpcionista Leopold Braun, a chrám sv. Kateřiny v Leningradě, kde působil francouzský dominikán Michel Florent.⁴² Ateistický režim předpokládal, že do roku 1938 budou všechny kostely zničeny a nikdo už nebude používat slovo Bůh.⁴³

Zajímavé údaje nabízí sčítání obyvatel SSSR v roce 1936, které představitele sovětského režimu doslova šokovalo. Po intenzivním tlaku ateistické propagandy, perzekuci biskupů a kněží, dehonestace náboženství a uzavírání kostelů se 44 % dospělých osob starších 15 let označilo za křesťanské věřící a 13 % vyznavače jiných náboženství, především islámu. Ze všech obyvatel Sovětského svazu se 56,7 % deklarovalo jako věřící v Boha. Naopak za nevěřící se označila menšina – 43,3 % osob. Takto otevřeně přiznání se k duchovním hodnotám po dvou

⁴⁰ AA. EE. SS., Russia, IV periodo, fascikl 52, ff. 48–53; AA. EE. SS., Pontificia Commissione Pro Russia, IV periodo, fascikl 74, f. 29, Wienken Herbignymu 15. 3. 1933, resp. fascikl 75, f. 4, Herbigny Wienkenovi, 14. 6. 1933.

⁴¹ AA. EE. SS., Pontificia Commissione Pro Russia, IV periodo, fascikl 73; BOECKH, Katrin, *I cattolici tedesco-russi negli anni 1917–1939*, in: MIKRUT, Jan (ed.), *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*, Verona, 2017, s. 207; TOKAREVA, Evgenia, *La distruzione dell'organizzazione ecclesiastica in Unione Sovietica*, in: MIKRUT, Jan (ed.), *La Chiesa cattolica in Unione Sovietica. Dalla Rivoluzione del 1917 alla Perestrojka*, Verona, 2017, s. 88.

⁴² STEHLE, Hansjakob, *The Eastern Politics of the Vatican*, s. 180.

⁴³ AA. EE. SS., Pontificia Commissione Pro Russia, IV periodo, fascikl 73, f. 52, Marmaggi Herbignymu 24. 10. 1932, resp. f. 70; GRAJEWSKI, Andrzej, *Rusko a kříž*, s. 49.

desetiletích pronásledování věřících bylo aktem občanské odvahy – dotazníky totiž nebyly anonymní.⁴⁴

Na počátku roku 1937 se uprostřed vlny násilí rozhodl papež Pius XI. k nečekanému kroku. Pokud se totiž trvalým odmítáním komunistické ideologie vyznačovaly již předchozí pontifikáty od 19. století, zejména pontifikát Pia IX. a Lva XIII., rozhodl se Pius XI. odsoudit ideologii komunismu zmínkami v encyklikách *Miserentissimus Redemptor* (1928), *Quadragesimo anno* (1931), *Caritate Christi* (1932), *Acerba animi* (1932) či *Dilectissima nobis* (1933) a nakonec zveřejnit dne 19. března 1937 specializovanou a podrobně propracovanou encykliku *Divini Redemptoris* (O bezbožeckém komunismu). V ní systematicky odsoudil zvrhlou ideologii zla, jež se stala oficiální doktrínou Sovětského svazu.

Piova encyklika jasně potvrdila téměř sto let trvající odpor Svatého stolce vůči komunismu, který rychle katolická církev pochopila jako ideu falešného vykoupení. Třídní boj komunismu, jakási svatá válka za údajný pokrok světa, byla v očích papeže bojem plným nenávisti a ničení.⁴⁵ Tento tvrdý konfrontační postoj naznačovala již papežova slova uvozující jeho pastýřský list: „Mluvím o hrozivém nebezpečí bezbožného komunismu. Jde mu vlastně o úplný rozvrat společenského řádu a přímo ze základu vyvrací křesťanský způsob života.“⁴⁶

Na konci 30. let, po velkých moskevských čistkách, se v Sovětském svazu nenacházel ani jeden katolický kněz byzantského obřadu (malá komunita řeckokatolíků byla zlikvidována) a nebyl zde přítomen ani jeden katolický biskup latinského ritu. Všichni katoličtí kněží – s výjimkou Michela Florenta vyhoštěného ze SSSR v roce 1941 a Leopolda Brauna – byli do konce 30. let uvězněni. Otevřeny byly pouze dva katolické kostely – zmíněné chrámy v Leningradě a v Moskvě, které oba spravovali zmínění zahraniční duchovní. Poněvadž se hlava katolické církve nacházela v zahraničí, komunisté ve své lživé propagandě očerňovali papeže jako hlavu zahraničního nepřátelského bloku proti Sovětskému svazu a *agenta kapitalismu*, přičemž pracovali na odstranění posledních *stop* po katolické církvi.

⁴⁴ BIHLMAYER, Karl, TÜCHLE, Hermann, *Storia della Chiesa*, I, Brescia, 1994, s. 431; COURTOIS, *Černá kniha komunismu*, s. 158; ZUBOV, Andrej, *Dějiny Ruska 20. století*, I. (1894–1939), s. 872.

⁴⁵ PIUS XI., *Divini Redemptoris. Tentokrát ještě naléhavěji do vlastních řad*, Olomouc, 1993, s. 11.

⁴⁶ Tamtéž, s. 8.

Resumé

Článek se zabývá proměnami vztahů mezi sovětským Ruskem a SSSR na jedné straně a Svatým stolicem na druhé straně od bolševické revoluce v listopadu 1917 do vypuknutí druhé světové války v září 1939. Představuje významné osobnosti, mezníky i třecí plochy vzájemných styků. Vychází jak z rozsáhlých materiálů Historického archivu státního sekretariátu Svatého stolce, tak početné zahraniční literatury, především anglické, italské a německé provenience.

Summary

Diplomatic Relations of Soviets and Holy See in 1920s and 1930s

The article deals with transformation of relations between Soviet Russia and the USSR on the one side and the Holy See on the other from the Bolshevik Revolution in November 1917 until the outbreak of World War II in September 1939. It presents important personalities, milestones and friction areas of mutual contacts. It is based on extensive materials from the Historical Archive of the State Secretariat of the Holy See, as well as numerous foreign literatures, especially English, Italian and German.

Zusammenfassung

Diplomatische Beziehungen zwischen den Sowjeten und dem Heiligen Stuhl in den 20er und 30er Jahren des 20. Jahrhunderts

Artikel befasst sich mit den Umwandlungen der Beziehungen zwischen dem sowjetischen Russland (bzw. der Sowjetunion–UdSSR) auf einer Seite und dem Heiligen Stuhl auf der anderen Seite von der Bolschewikrevolution im November 1917 bis zum Ausbruch des Zweiten Weltkrieges im September 1939. Die Studie stellt die bedeutsamen Persönlichkeiten, Meilensteine und Reibflächen des beiderseitigen Verkehrs. Sie geht aus umfangreichen Materialien des Historischen Archivs des Staatssekretariates des Heiligen Stuhles als auch aus zahlreichen ausländischen Quellen, meistens englischen, italienischen und deutschen Ursprungs, aus.

Riassunto

Le relazioni diplomatiche tra l'Unione Sovietica e la Santa Sede negli anni venti e trenta del '900

L'articolo si occupa dei cambiamenti delle relazioni tra la Russia sovietica o l'Unione Sovietica da una parte e la Santa Sede dalla parte opposta, nel periodo dalla rivoluzione bolscevica del novembre 1917, fino allo scoppio della seconda guerra mondiale nel settembre

1939. Presenta personaggi importanti, pietre miliari e aree di frizione nei contatti reciproci. Esce da vastissimi materiali dell'Archivio storico della Segreteria dello Stato della Santa Sede e da numerosissima letteratura estera, soprattutto di lingua inglese, italiana e tedesca.

Klíčová slova: Svatý stolec, sovětsko-vatikánské vztahy, Vladimír Iljič Lenin, Josif Vissarionovič Stalin, katolická církev, Sovětský svaz, 1917–1939

Keywords: Holy See, Soviet-Vatican relations, Vladimír Iljič Lenin, Josif Vissarionovič Stalin, Catholic Church, Soviet Union, 1917–1939

Autor

Doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D., nar. 1979, vystudoval historii a politologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde absolvoval magisterské (2004) a doktorské studium (2009). V současné době působí v Historickém ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a na Katedře církevních dějin a literární historie Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Zabývá se církevními dějinami 19. a 20. století, především zahraniční politikou Svatého stolce. Od roku 2008 se systematicky věnuje bádání ve vatikánských archivech.

Associate Professor PhDr. Marek Šmíd, Ph.D., born 1979, graduated in History and Political Science from the Faculty of Arts of Charles University in Prague, where he completed his master's (2004) and doctoral studies (2009). He works at the Historical Institute of the Faculty of Arts of University of South Bohemia in České Budějovice and at the Department of Ecclesiastical History and Literary History of the Catholic Theological Faculty of Charles University in Prague. He focuses on ecclesiastical history of the 19th and 20th centuries, especially on foreign policy of the Holy See. Since 2008, he has been systematically engaged in research in the Vatican archives.

Univ.-Doz. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D., geb. in 1979, studierte Geschichte und Politologie an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, wo er Magisterstudium (2004) als auch Doktorandenstudium (2009) absolvierte. Zur Zeit wirkt er im Institut für Geschichte der Südböhmischen Universität in Budweis und am Lehrstuhl für Kirchengeschichte und Literaturgeschichte der Katholisch-theologischen Fakultät in Prag. Er widmet sich der Kirchengeschichte des 19. und 20. Jahrhunderts, vor allem der auswärtigen Politik des Heiligen Stuhles. Seit 2008 forscht er systematisch Vatikanische Archive.

Professore PhDr. Marek Šmíd, Ph.D., nato nel 1979, laureato in storia e politologia alla Facoltà delle Lettere della Università Carolina a Praga, prima nel corso magistrale (2004) e poi nel corso di ricerca (2009). Attualmente lavora presso l'Istituto della Storia della Facoltà delle Lettere della Università della Boemia Meridionale a České Budějovice e presso la cattedra della storia ecclesiastica e letteraria della Università di Teologia Cattolica della Università Carolina a Praga. Si occupa della storia ecclesiastica del sec. XIX–XX, soprattutto la politica internazionale della Santa Sede. Dal 2008 si dedica alla ricerca sistematica negli archivi vaticani.

---

doc. PhDr. Marek Šmíd, Ph.D.

Katedra církevních dějin a literární historie
Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy
Thákurova 3
160 00 Praha 6

e-mail: smidma@seznam.cz

Smrt českobudějovického biskupa Josefa Hloucha (1972)

Martin Weis

Úvodem

Postavě devátého českobudějovického biskupa Josefa Hloucha jsme již na stránkách Revue církevního práva věnovali několik pojednání. V tomto čísle navazujeme na již uveřejněné informace a hodláme se věnovat otázkám, které doposud vyvolává úmrtí tohoto oblíbeného biskupa v totalitním Československu roku 1972. Vždyť na diskusích v internetových fórech i v mnohých tištěných pojednáních rozličné provenience můžeme číst „zaručeně pravdivé“ informace o tom, jak biskup „byl umlácen“ a podobně. V této studii hodláme právě proto na základě dosud nikde nepublikovaných archivních materiálů čtenářské veřejnosti zdokumentovat poslední okamžiky života biskupa Josefa Hloucha i to, co následovalo krátce po jeho smrti.

Postava Josefa Hloucha v odborné literatuře a archivních pramenech

Se zkoumanou problematikou této studie velmi úzce souvisí i přehled dosavadního ztvárnění postavy biskupa Josefa Hloucha v odborné literatuře. Dlouhodobě se věnuje tomuto tématu zejména autor tohoto článku. Ten také ve své studii *Zásahy státní moci proti českobudějovickému biskupovi Hlouchovi* publikované na stránkách Revue církevního práva v roce 2013 a ve studiích *Bude biskup Josef Hlouch*

blahořečen?, či *Římské cesty biskupa Hloucha* publikované též v Revue církevního práva přináší přehled publikovaných děl o biskupu Hlouchovi.¹

V této podkapitole navážeme na již uveřejněné informace a soustředíme pozornost na nově nalezené archivní dokumenty. Z dosud nepublikovaných archivních pramenů je nutno zmínit vzácný nález učiněný na přelomu loňského a letošního roku: jde o torzo části korespondence biskupa Josefa Hloucha z let 1970–1972, jeho vlastnoručních poznámek k jednotlivým úředním jednáním, jak s představiteli státu, tak i s diecézany či členy kléru, na které se, jak je z nich patrné, svědomitě připravoval. Velice cenný je i další pramen, a to torzo osobního deníku S. M. Salesie Pindřákové, členky Kongregace sester Nejsvětější Svátosti.² Tyto prameny nám osvětlí poslední dny biskupa Josefa Hloucha v červnu 1972.

Dochoval se i úřední tzv. okolovaný opis úmrtního listu biskupa Josefa Hloucha, a to ve složce materiálů o dědickém řízení po něm.³ Archivní materiály o činnosti tajemníka pro věci církevní Krajského národního výboru v Českých Budějovicích (dále jen: krajský církevní tajemník) a pohled na stránky zápisů z jednání českobudějovické krajské organizace KSČ pomohou dokreslit obraz diecézního biskupa a problematiku jeho úmrtí z druhé strany.⁴

Zdravotní stav biskupa Josefa Hloucha

Josef Hlouch spatřil světlo světa v roce 1902 v početné rodině katolického rolníka žijící v Lipníku u Třebíče. Již ve svém útlém mládí musel kvůli léčení přerušit na nějaký čas školní docházku v obecné škole, a též při svém studiu na arcibiskupském

¹ Srov. WEIS, Martin, *Zásahy státní moci proti českobudějovickému biskupu Hlouchovi*, in: Revue církevního práva č. 56–3/2013, Praha, s. 33–46; WEIS, Martin, *Bude biskup Josef Hlouch blahořečen?*, in: Revue církevního práva č. 66–1/2017, Praha, s. 65–79 a WEIS, Martin, *Římské cesty biskupa Josefa Hloucha*, in: Revue církevního práva č. 70–1/2018, Praha, s. 69–83.

² Tato sestra vedla biskupu Hlouchovi od jeho návratu z internace roku 1968 domácnost. Od roku 1990 vedla domácnost jeho nástupci, českobudějovickému biskupu Miloslavu Vlčkovi, a po jeho jmenování arcibiskupem pražským mu vedla domácnost v Praze. Poznámky sestry Salesie jsou rukopisem, který je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

³ Originál dokumentu je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

⁴ Jedná se o archivní materiály deponované ve Státním oblastním archivu v Třeboni, fond Jč KNV/KNV, materiály odboru pro věci církevní a fond Jč KV KSČ, léta 1946–1989.

gymnáziu v Kroměříži, jak dokumentují i jeho osobní vzpomínky, trpěl srdeční slabostí. To nám mimo jiné dokazují i velmi dojemné řádky v jeho osobním deníku, který si vedl během studií, ve kterých uvádí, jak se po soukromém vidění „Božského Srdce“ stává horlivým ctitelem Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, a všechny své bolesti a utrpení obětuje Spasiteli jako smír za hříchy a urážky. Dokonce na popud svého zpovědníka zakládá mezi alumny bratrstvo podobně smýšlejících mladých mužů. Byl to nejspíše tento zpovědník, kdo poradil Josefu Hlouchovi, aby si o svém duchovním životě vedl duchovní deník.⁵

Zdravotní stav Josefa Hloucha se poté nejspíše zlepšil. V roce 1947 byl totiž papežem Piem XII. jmenován českobudějovickým biskupem. V posloupnosti českobudějovických biskupů byl již devátý. U kandidátů na biskupský stolec se tradičně vyžaduje v informativním šetření i uspokojivý zdravotní stav.

V důsledku změny politických poměrů ve státě po bolestných událostech února 1948 nebylo komunistickým režimem dopřáno biskupu Josefu Hlouchovi vykonávat funkci pastýře diecéze. Nejdříve byl internován v budově biskupské rezidence a izolován od okolí, jak o tom svědčí archivní dokumenty ze dne 11. července 1950. O přísnosti jeho izolace a o jeho zhoršujícím se zdravotním stavu svědčí dálnopis mezi Krajským národním výborem v Českých Budějovicích a Státním úřadem pro věci církevní v Praze ohledně závažného srdečního onemocnění Josefa Hloucha a nutnosti jeho vyšetření v nemocnici. Krajský církevní tajemník žádal, aby biskup byl pro svou těžkou srdeční nevolnost odborně vyšetřen v krajské nemocnici. Po tři dny trvala výměna dálnopisů, než konečně přišla souhlasná odpověď. „Prohlídku elektrokardiografem povolujeme, jestliže bude provedena spolehlivým lékařem. Biskup Hlouch necht' je dovezen do nemocnice v přesně vyjednanou hodinu a dobu. Dbejte, aby při této příležitosti se nedostal do jakéhokoliv osobního styku.“⁶

Zanedlouho poté se začalo uvažovat o úplném odstranění biskupa Hloucha z čela diecéze a jeho vyhoštění mimo diecézi.⁷ Odstranění biskupa z diecéze bylo

⁵ Jedná se o text psaný rukou do školního sešitu z let 1914 až 1922. Originál dokumentu je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

⁶ Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, fond Jihočeský krajský národní výbor (dále Jč KNV) České Budějovice, karton č. 363, sign. 290/2, složka dálnopisy, orig. dálnopis označený číslem 173.

⁷ Podrobněji k omezování biskupa Josefa Hloucha na svobodě viz studie WEIS, Martin, *Zásahy státní moci proti českobudějovickému biskupu Hlouchovi*, s. 33–46.

předem naplánováno, což dokládá archivní fond obsahující tehdejší přísně tajný materiál postupu.⁸

Hluboká mariánská úcta učila Josefa Hloucha s Mariinou pokorou přijímat cesty, na které Bůh lidi zve. Většinu let svého biskupského úřadu prožil Josef Hlouch jako pastýř, který se za svůj lid modlil a obětoval své utrpení. A zejména v letech utrpení se stal skutečným velikánem, který nikdy nezradil své poslání – vydávat svědectví o křesťanské víře.

Musíme na tomto místě připomenout dojemný dopis, ve kterém píše z internace svým blízkým, když mu nebylo dovoleno se s nimi setkat tváří v tvář: „Kristus Pán pravil: Blahoslavení, kteří protivenství trpí pro nespravedlnost. Prosím Vás, buďte ujištěni, že jsem klidný. Pán Bůh je nekonečně dobrý. Připravoval mne na kříže těžší. Jedno mne tíží a to, abyste se pro mne netrápili, nýbrž abyste věděli, že jsem v rukou Božích a všem chci plnit jen vůli Boží, Vždy si řekněte: S naším Josefem biskupem jest Pán Bůh. Ty Vaše modlitby a mše sv. za mne sloužené, dary to lásky Vaší a všech, to vše přinese své účinky. Prosím, odpusťte mi všechny starosti a útrapy, co jste pro mne vytrpěli. Můj nynější život jest jen modlitba, rozjímání a oběti. A přece mám důvěru v nesmírné Boží slitování, moc modliteb Vašich i našich rodičů a celé diecese těch tisícových vzácných duší přátel. Pán Bůh je dobrý, neopustí nás. Než mi možnost opět Vás všecky uvidět, opět jít na kazatelnu a k oltáři, je nutno se modlit a klanět se jeho sv. vůli. Svěřuji Vás Boží ochraně. Pozdravujte mé přátele, dobrodince a známé a zvláště ty, kteří se za mne modlí. Otec nebeský jim odplatí. Mám celou duši na paměti je všechny.“⁹

Biskup Josef Hlouch byl v březnu 1952 odvezen z diecéze do Kadaně, odtud téhož roku byl přemístěn do Růžodolu u Liberce a roku následujícího byl umístěn v internaci v Myštěvsi u Nového Bydžova. V době internace mimo diecézi se jeho zdravotní stav natolik zhoršil, že se bezpečnostní orgány, které ho držely v internaci, obávaly jeho úmrtí. Smrt internovaného vysokého církevního činitele nebyla pro Státní úřad pro věci církevní a vedení komunistické strany žádoucí, neboť jejich vedení se obávalo, že smrt biskupa by mohl Apoštolský stolec použít v „pomlouvačné kampani“ proti režimu a dozajista by smrt biskupa vyvolala

⁸ SOA Třeboň, fond Jč KNV České Budějovice, karton č. 364, sign. 290,2 – rukopis, originál plánu tzv. akčního postupu.

⁹ Celý text dopisu přetištěn v knize WEIS, Martin, *Josef Hlouch. Pastýř a homiletik*, Praha, 2016, 288 s.

projevy nesouhlasu a odporu vůči tehdejšímu Československu. Proto se v roce 1954 objevily snahy o propuštění biskupa Josefa Hloucha z internace a jeho penzionování. Nic z toho se ale nakonec nestalo. Pouze na krátký čas byla biskupu Hlouchovi přerušena internace a bylo mu umožněno postoupit léčbu u kardiologa.¹⁰ Po hospitalizaci mu byla určena jako místo pobytu obec Šebetov u Boskovic. V roce 1958 byl uvržen opět do přísné internace v Paběnicích. Na jaře v roce 1963 se biskup Josef Hlouch léčil v lázních a odtud byl odeslán do charitního domova v Koclířově u Svitav. Na svobodu se dostal až na jaře roku 1968.¹¹

V období politického uvolnění, které bývá nazýváno jako Pražské jaro, nastal pro biskupa Hloucha obrat k lepšímu. Dne 9. června 1968 nastoupil opět svůj úřad a ihned dal se do horlivé práce. Neúnavně navštěvoval i nejdlehlší farnosti své diecéze, kde kázal, biřmoval a především povzbuzoval k větší aktivitě v náboženském životě, a to v duchu blíženecké lásky. Jeden příklad za všechny. V neděli 14. července 1968 se konala v Klatovech slavná poutní mše svatá, které se dle svědectví pamětníků zúčastnily tisícové zástupy věřících. Po kázání a mši svatě se konal přes klatovské náměstí průvod s milostným obrazem Panny Marie Klatovské. V závěrečné řeči jako jakési pozdravení poutníkům na cestu domů biskup Josef Hlouch zdůraznil: „Nezapomeňte, že jediným zákonem, jediným paragrafem, podle kterého nás bude Bůh jednou soudit, je zákon a paragraf lásky!“¹²

Bohužel, doba politického uvolnění neměla dlouhého trvání. V době tzv. normalizace se zdravotní stav biskupa Josefa Hloucha neustále zhoršoval. K tomu velkou měrou přispíval tlak státní moci na něho vykonávaný, aby byl tzv. „rozumný“ – tj. povolný a plnil bez výhrad všechny příkazy státního aparátu.

Důsledkem biskupova závažného zdravotního stavu byla jeho hospitalizace v Olomouci v říjnu 1970, a o rok později, v listopadu 1971, v Olomouci podruhé. Nejprve šlo o srdeční slabost, posléze o infarkt myokardu.

¹⁰ Osobní svědectví historika F. X. Halase a jeho choti, která byla při této příležitosti v Brně biskupem Josefem Hlouchem tajně biřmována v kapli řeholních sester, které pracovaly v nemocnici, kde byl biskup Hlouch na léčení. Dále srov. příslušné pasáže v monografii WEIS, Martin, *Josef Hlouch. Pastýř a homiletik*, Praha, 2016, kde je přepis všech uvedených dokumentů a osobní korespondence biskupa Josefa Hloucha.

¹¹ Srov. studii WEIS Martin, *Josef Hlouch – Zeugnis des Märtyrers im Spiegel der Archivadokumente*, Theologos, 1/2012, s. 55–66.

¹² Rukopis článku připravovaného biskupem Josefem Hlouchem pro tehdejší Katolické noviny je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

Biskup ze své druhé hospitalizace píše toto poselství na Vánoce 1971: „Pozdrav a pozhánání! Vám, milí spolubratři i Vaším věřícím. Vřelé díky, vřelé Pán Bůh zaplat' za Vaše modlitby, mše svaté a oběti, jimiž jste mně u Pána Boha zachránili život. Byl jsem v nebezpečí života, přijal svátosti nemocných, jak jsem k tomu i Vás vyzýval, kdyby přišla vážná nemoc. Po celý život si budu vědom této přebohaté a mocné almužny, kterou jste mi darovali, a chci se vynasnažit sloužit Vaším duším, jak Pán Bůh dá. Prosím Vás, důstojní pánové, abyste to sdělili i věřícím.“¹³

Účast na pohřbu brněnského biskupa Karla Skoupého 22. února 1972 a rostoucí tlak státní moci přiměly biskupa Josefa Hloucha k tomu, že počátkem března 1972 sepsal závěť.

V březnu 1972 obdržel pozvání od papeže Pavla VI. k pracovní návštěvě Říma. Při této své poslední cestě do Říma postava biskupa Hloucha, na jehož pokorném a zároveň zmučeném a vyčerpaném vzezření byl jeho stav k poznání, působila na všechny zúčastněné preláty včetně papeže Pavla VI. dojmem živoucího svědka víry a budoucího mučedníka.¹⁴

O několik týdnů později, dne 10. června 1972, v důsledku velice těžkých pohovorů s tehdejší krajským církevním tajemníkem Leo Drozdkiem, je biskup Josef Hlouch postižen srdečním selháním, na které umírá nekrvavou mučednickou smrtí.

Poslední hodiny biskupa Josefa Hloucha

Podle svědectví sestry Salesie celebroid biskup Hlouch v pátek 9. června 1972 na svátek Božského Srdce Páně časně ráno mši svatou v biskupské kapli pro řeholní sestry a další pracovníky biskupství. Jeho rysy nesly známky vyčerpání v důsledku bolesti srdce, ale nenesly známky fyzického týrání, podlitin a podobně. Tuto okolnost by sestra Salesie dozajista poznamenala do svého diáře. Nemohl být proto den předtím těžce fyzicky ztýrán a zbit do krve, jak se někdy uvádí. Zajímavá je ale skutečnost, že biskup Hlouch ve své promluvě, meditaci, pro úzký okruh posluchačů, kde mohl mluvit zcela otevřeně, jakoby rekapituloval svůj život: „Kéž bych měl tisíc životů, abych je všechny mohl strávit ve službě Kristu a Církve svaté a věčným zájmům nesmrtelných duší. Já tolik toužil oslavit Boha svou prací, životem, utrpením. Já měl velké plány, duše nesmrtelné, já

¹³ Oběžník biskupského ordinariátu v Č. Budějovicích č. 1/72 ze dne 29. 1. 1972, cyklostyl.

¹⁴ Srov. WEIS, Martin, *Římské cesty biskupa Josefa Hloucha*, s. 69–83.

tooužil po jejich spáse, má drahá diecézi a pro všechny jsem žil, za ně se snažil posvěcovat, za ně se obětovat, za ně Pánu Bohu život dát. To předobré Srdce mého Ježíše – Slunce mého života, mé všecko. On ví, jak rád bych pro něj pracoval a co všechno bych toužil ještě vykonat, mám tolik plánů, trpím nesmírně, ale trpím z lásky a ve spojení s Kristem Pánem. Jak rád bych ještě žil, buď vůle Tvá...“.

K tomuto textu sestra Salesie připsala svůj postřeh, že celé to rozjímání byl jeden řetěz vroucích modliteb, že tušil, že Božské Srdce ho volá, že prožíval něco, co nejde vypsát.¹⁵

V dopoledních hodinách se do budovy biskupství dostavil církevní tajemník a setrval v těžkém a náročném rozhovoru s biskupem Hlouchem v jeho pracovně několik hodin. Po tomto pohovoru dle svědectví byl biskup Hlouch velmi vyčerpaný, bylo vidět, že jeho nemocné srdce velice těžce nese neurvalé zacházení, kouř z cigaret a sprosté rozkřikování církevního tajemníka Leo Drozdka. Bývalý sekretář biskupa Hloucha a pozdější pražský arcibiskup a kardinál Miloslav Vlk vydal o tom následující svědectví: „Po rozhovoru s krajským církevním tajemníkem biskup napsal na malém lístečku, který mně předal jeden cizí člověk: Církev – Království Boží – trpí násilí! A myslel na toto násilí, které je mu děláno. A píše tam, že tehdy tajemník tlačil, abych já byl z kraje poslán pryč, a pan biskup píše: nevím, jak to vydržím a jak to dokážu Vás udržet?! Ten lísteček jsem dostal teprve po zprávě o jeho smrti, tehdy v sobotu 10. června 1972.“¹⁶

Odpoledne zůstal biskup Josef Hlouch v rezidenci a v podvečer celebrou svou poslední mši svatou v českobudějovickém chrámu nejsvětějšího Srdce Ježíšova, při které mimo jiné pronesl tato památná slova: „Svět potřebuje lásky. Je ubohý, kdo lásky nemá. A vyrostlo sobectví, které rdousí tvrdě, které ubíjí všecko krásné. Ten slavný filosof Einstein řekl: Ne atomová puma rozhodne o osudu světa, ale lidské srdce. Lidičky, mějte srdce, mějte srdce.“¹⁷

Ani před návštěvou večerních bohoslužeb nemohlo dojít k fyzickému útoku na biskupa Hloucha, neboť by to bylo patrné několika stům věřících přítomných

¹⁵ Rukopisný text sestry Salesie, zápis k 9. červnu 1972, je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

¹⁶ Svědectví Miloslava kardinála Vlka, prepis magnetofonového záznamu. Text i záznam je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

¹⁷ Celý text tohoto posledního kázání biskupa Hloucha je na magnetofonovém záznamu, který je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

na bohoslužbách. Večer opět biskup Hlouch trávil ve své pracovně v biskupské rezidenci a připravoval se nejspíše na druhý den, kdy měl udílet svátost biřmování, jak dosvědčuje svědectví řeholní sestry Salesie: „V jeho pracovně visel obraz Božského Srdce Páně. Když večer odcházel z pracovny, poklekl na obě kolena a pohleděl s vroucností na Božské Srdce. Sklonil hlavu na okamžik a pak políbil zem. Pak jsem mu měřila tlak, popřála jsem dobrou noc a odcházela jsem. Všimla jsem si, jak ještě odešel do biskupské kaple a pak do ložnice. Asi za půl hodiny zvonil telefonem prosíc, že je mu špatně, abych přišla nahoru. Když jsme všechny (míněno řeholní sestry – pozn. aut.) k němu přišly, říkal, mě bylo tak špatně, už je mi ale trochu lépe, dnes je Božského Srdce Páně a to něco znamená. Byl povolán lékař MUDr. Šlouf, který byl u něho asi půl hodiny s tím, že ráno pošle odborníka internistu. Pan biskup se tázal lékaře, zda ráno by teda mohl vstávat, že má jít na biřmování do Písku, lékař řekl až v neděli, když mu bude lepší, že může vstát. Chtěly jsme zůstat u něho, ale nedovolil to, jen abychom šly spát. Nikomu neříkejte, prosil se sepjatýma rukama, že je mě špatně, říkají, že už nejsem k ničemu. Ani našim, mají svých trápení dost. Zůstal u něho jen sekretář a vyřizoval s ním ohledně zastoupení generálním vikářem, který odjel do Prahy, aby brzo ráno pro něj jel a ho (míněno biskupa pozn. aut.) zastoupil při biřmování.¹⁸ Ráno (v sobotu 10. černa 1972, pozn. aut.) jsem v 5 hodin přišla s čajem a lékem co užíval každý den do ložnice a tázala se, jak se mu daří. Říkal, ukazuje na hrud', tady mi to jednou praskne, ale snad dá Pán, že to bude lepší, málo jsem spal, ještě se otázal, zda budu doma a kam půjdu na mši svatou. Když jsem řekla, že budu doma, tak odpověděl, že až vstane, tak mi podá nejsvětější svátost. Ještě se usmál, že bude klepat nebo že zavolá, když bude něco chtít. Odešla jsem netušíc, že je to naposled, co jsem slyšela jeho hlas. Bylo to asi kolem tři čtvrtě na šest. Po půl sedmé jsme ho našly mrtvého v posteli, myslela jsem, že spí, růženec na hrudi, usmíval se, ani nejmenší stopy po nějakém smrtelném zápasu. V brevíři měl obrázek Božského Srdce Páně a na něj si napsal – Ecce Jesus – všechno mého života!¹⁹

¹⁸ Generálním vikářem biskupa Josefa Hloucha byl ThDr. Augustin Malý.

¹⁹ Rukopisný text sestry Salesie, zápis k 9. a 10. červnu 1972, je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

Biskup zemřel a co dál?

Jelikož v době smrti Josefa Hloucha nebyla pro nízký počet členů českobudějovická katedrální kapitula usnášeníschopná a v české provincii nebyl úřadující arcibiskup, přešlo podle CIC/1917 kán. 432 § 2 právo jmenovat kapitulního vikáře na nejstaršího sufragána pražského arcibiskupa, kterým byl litoměřický biskup Štěpán Trochta. Ten jmenoval dne 7. července 1972 kapitulním vikářem českobudějovické diecéze sídelního kanovníka Miloslava Trdlu. V textu jmenovacího dekretu čteme: „Veledůstojný pane kanovníku! Po předběžném, zákonem č. 219/1949, § 7, odst. 2. stanoveném státním souhlasu č.j. 10385 ze dne 7. července 1972 jmenuji Vás ve smyslu kánonu 432, § 2, s přihlédnutím k vládnímu nařízení 219/1949 § 18, odst. 3 kapitulním vikářem českobudějovické diecéze. Přeji Vám mnoho úspěchu a Boží pomoci. V bratrské úctě + Štěpán Trochta, biskup litoměřický. V Litoměřicích dne 7. července 1972. Čj.: 538/72 – Ord-V-15.“²⁰

Pohřební obřady byly vykonány 16. června 1972. Rakev s ostatky zesnulého biskupa byla vystavena v katedrále již od sedmé hodiny ranní. Velké zástupy věřících proudily do katedrály, aby naposledy spatřily tvář svého pastýře.

Lásku biskupa Hloucha k jeho lidu dokazuje i text jeho závěti: „Loučím se se všemi a děkuji Pánu Bohu za život, za svaté kněžství i episkopát, za úspěchy, bolesti. Velebím Matku Boží, že mne tak mocně chránila, děkuji Svatému Otci za vpravdě otcovskou lásku a péči, svým rodičům a sourozencům, že jsme se měli tak rádi, že jsem nikdy nebyl opuštěn. Děkuji kněžstvu za oddanost a spolupráci, řeholním sestrám, zvl. Nejsv. Svátosti a De Notre Dame, že za mne tolik obětovaly a byly se mnou svými modlitbami a veškerou pozorností. Byly mi v těžkých chvílích velkou oporou. Všem diecézanům za upřímnou a nelíčenou lásku, za modlitby, zvláště v mé nemoci. Prosím, aby mi odpustil, kdo snad měl dojem, že jsem ho nepřijal s láskou, jaké zasluhoval a jakou já vždy toužil všem dát. Všechny Vás prosím o modlitbu. Naše odpovědnost před Bohem nejvyšším svatým je veliká. Bratři kněží, važte si svatého kněžství. Víc než knězem nikdo nemůže být. Milujte lid, zvláště chudobné, trpící, bloudící. Opatrujte svatostánky. Jsou to ohniska života a studnice spásy. Co činíte – i úsměv, který dáváte bližnímu na zemi, je úsměvem daným Ježíši na nebi. Bohoslovci, naše naděje, važte si svatého povolání. Kéž plně znáte Boží dar celibátu a svatého kněžství. Ctihodné sestry, jste z lidu a pro lid.

²⁰ Oběžník kapitulní konzistoře č. j. 929, ze dne 13. července 1972, s. 1, cyklostyl.

Snažte se o svobodu od pomíjejících tužeb. Uchovejte diecézi a církvi duchovní rozkvět svou adorací. Žít v duchu klanění, kéž je vaším povoláním a láska jediným zaměstnáním. Diecézáni, važte si pokladu svaté víry. Milujte své kněze a modlete se za ně. Nemocní trpící, neztrácejte důvěru, nebuďte sami, volejte po svatém přijímání. Každá bolest s vírou nesená je předzvěstí netušených radostí. Všem žehnám, všechny Vás v srdci na věčnost nesu. A až mi dá Pán, že se mu budu smět věčně klanět, věřte, budu žít, abych tam adoroval a za Vás prosil, abychom se v nebi shledali. České Budějovice 5. března 1972 + Dr. Josef Hlouch, biskup.²¹

Svědectví nepřátel katolické církve

V informativní zprávě vypracované krajským církevním tajemníkem Leo Drozd-
kem o úmrtí biskupa Hloucha se mimo jiné uvádí: „Byly určité obavy, zda biskup
Hlouch nezanechal ve své poslední závěti návrh na kapitulního vikáře. Proto bylo
zajištěno otevření jeho poslední vůle v přítomnosti krajského církevního tajemníka.
Jeho poslední vůle obsahuje jen rozdělení svého osobního majetku a rozloučení
s věřícími.“²²

Jak nám dokládá archivní materiál, biskup Josef Hlouch, který zemřel nekrva-
vou mučednickou smrtí, byl velice často citovaným třídním nepřítelem i dlouho
po své smrti. Dobře tuto skutečnost dokumentuje citát z vystoupení krajského
náčelníka Sboru národní bezpečnosti na krajském aktivu KSČ: „Není náhodou, že
zemřelý biskup Hlouch – dej mu pánbůh věčnou slávu, jak se říká, že po návratu
z Vatikánu letos na jaře neměl schůzky s faráři. Ale hlavně s inteligencí v našem
Jihočeském kraji. A to nebyly schůzky, že by jim dovezl nějaké dárky, nějaké to
Cinzano, nebo něco podobného. To byly politické věci, které se tam diskutovaly
a projednávaly. Přes ně se bude realizovat politika Vatikánu. (...) Je třeba vidět, že
do antikomunismu patří všechny církve svaté i nesváte, se všemi svými různými od-
nožemi a institucemi. Využívají všech možností, soudruzi. Je třeba vidět, soudruzi,
že to nejsou věci, nad kterými bychom mohli mávnout rukou. Nedávno zemřelý

²¹ Originál závěti biskupa Hloucha. Dokument je uložen v archivu postulátora beatifikačního procesu Božího Služebníka Josefa Hloucha.

²² SOA Třeboň, fond Jč KNV Č. Budějovice, odbor kultury, přírůstkové číslo 37/91, karton č. 4, sig-
natura 463.2, informativní zpráva o úmrtí biskupa Hloucha a návrh na obsazení funkce kapitulního
vikáře v českobudějovické diecézi, opis, nesignovaný.

biskup Hlouch měl prakticky takový reprezentační fond devizových korun, že by mu ho mohl náš soudruh předseda KNV závidět. Jakými prostředky on disponoval. Šlo to do statisíců. Pro něj nebyl problém, dát někomu auto. Z Tuzexu!! Ovšem ty peníze, soudruzi, nejsou na milodary, nebo na něco podobného. Ty jsou k jejich propagandě, ty jsou proto, aby si mohli lidi koupit, aby z toho organizovali.“²³

Závěrem

Shromážděné materiály nám dokumentují, že v pověsti svatosti zesnulý českobudějovický biskup Josef Hlouch nebyl sice přímo fyzicky zavražděn, či ubit k smrti, ale že osvědčil svatost svědka víry, vyznavače a nekrvavého mučedníka v heroickém stupni v následujících bodech: neochvějná víra, bliženecká láska, trpělivé nesení životních křížů a odpuštění pronásledovatelům.

Z četných dochovaných svědectví nutno uvést kupříkladu autentické svědectví J. Em. Františka kardinála Tomáška, arcibiskupa pražského, který v roce 1972 jako apoštolský administrátor pražský při pohřbu zesnulého biskupa Josefa Hloucha řekl: „Jeho životním heslem bylo heslo Pavlovo: Mně žít znamená Kristus a zemřít zisk. Jeho pracovní heslo: Záchrana duší! A do všech důsledků to plnil. Můžeme říci bez nadsázky, že dával po kapkách svou kněžskou krev ve službě Bohu a duším...“²⁴

Resumé

O smrti českobudějovického biskupa Josefa Hloucha se uvádí mnoho různých barvitých zpráv, nejčastěji motivovaných „zbožnou snahou“ ne nepodobnou fantazii autorů legend o životě mučedníků z dob raného křesťanství. Autor na základě studia archivních pramenů a dosud nikde nepublikovaných svědectví pamětníků dokumentuje skutečný příběh závěru života biskupa, který byl vyznavačem a nekrvavým mučedníkem. Nejvýstižněji charakterizuje biskupův skon citát z jeho nástupního pastýřského listu z roku 1947, že nejšťastnější srdce jsou ta, která se vyčerpala láskou.

²³ SOA Třeboň, fond Jč KV KSC, fascikl č. 43, signatura I/141, plénum KV Jč KV KSC rok 1972, strojopis.

²⁴ Celý text pohřební promluvy je uveřejněn v knize WEIS, Martin, *Josef Hlouch. Pastýř a homiletik*, Praha, 2016.

Summary

Death of Bishop of České Budějovice Josef Hlouch (1972)

The death of bishop of České Budějovice Josef Hlouch, is described in many different colourful reports, most often motivated by “devotional endeavour” not unlike the imagination of authors of legends about the life of martyrs from the early Christianity. The author documents true story of the end of life of the bishop, who was confessor of faith and bloodless martyr, based on archival sources and unpublished testimonies of witnesses. A quotation from his 1947 initial shepherd’s letter that the happiest hearts are those that have been exhausted by love characterizes the bishop’s death most aptly.

Zusammenfassung

Tod des Bischofs zu Budweis Josef Hlouch (1972)

Es gibt viele emotionelle Berichte über den Tod des Bischofs zu Budweis Josef Hlouch, die sehr oft durch „fromme Anstrengung“ (nicht unähnlich der Phantasie der Autoren der Legenden über das Märtyrerleben in der frühen Kirche) motiviert wurden. Auf der Grundlage der Forschung der Archivquellen und der bis jetzt unveröffentlichten Zeugnisaussagen der Zeitzeugen dokumentiert der Autor die tatsächliche Geschichte des Endes des Lebens des Bischofs, der ein Bekenner und unblutiger Märtyrer war. Sein Ableben wird zutreffend durch das Zitat aus seinem Eingangshirtenbrief aus dem Jahr 1947 charakterisiert, und zwar, dass die glücklichsten Herzen diejenigen seien, die sich durch die Liebe erschöpft haben.

Riassunto

La morte del vescovo di České Budějovice Josef Hlouch (1972)

Sulla morte del vescovo di České Budějovice Josef Hlouch esistono particolari notizie plastiche e colorate, motivate soprattutto da uno “sforzo devotissimo” non dissimile alla fantasia d’autore di leggende sulla vita di martiri dell’ antichità cristiana. L’autore, basandosi sulle fonti d’archivio e testimonianze finora non pubblicate, documenta la storia autentica della fine di vita del vescovo che era confessore – martire non sanguinoso. La caratteristica più incisiva della morte del vescovo è rappresentata da una citazione della sua lettera pastorale d’inaugurazione del 1947: i cuori più felici sono quelli esausti dall’amore.

Klíčová slova: Českobudějovická diecéze, biskup Josef Hlouch, komunistická totalita

Keywords: Diocese of České Budějovice, Bishop Josef Hlouch, Communist totality

Autor

Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., se narodil v roce 1962 v Českých Budějovicích. Po studiích na Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích absolvoval postgraduální studium na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, kde získal roku 1994 licenciát teologie a roku 1996 doktorát teologie. Roku 1998 začal působit jako odborný asistent na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Habilitoval se roku 2005 na Katolické univerzitě v Ružomberku. V roce 2007 získal titul doktora pedagogiky. Profesorem katolické teologie byl jmenován roku 2011. Odborně se věnuje především dějinám církvi v období komunistické totality.

Professor ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., was born in 1962 in České Budějovice. Following his studies at the Roman Catholic Cyril and Methodius Faculty of Theology in Litoměřice he completed the graduate program at the Faculty of Catholic Theology of Charles University in Prague, where he was awarded a licentiate in theology in 1994 and a doctorate in theology in 1996. In 1998, he began to work as an assistant professor at the Faculty of Theology of the University of South Bohemia in České Budějovice. In 2005, he was awarded an associate professorship at the Catholic University in Ružomberok (Slovakia). In 2007, he was awarded the degree of Doctor of Pedagogy. In 2011, he was appointed a professor of Catholic theology. In his research, he focuses on 20th century history, particularly on the situation of churches under communist totalitarian regime.

Univ.-Prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., geboren 1962 in Budweis. Nach dem Studium an der Römisch-katholischen Kyrill- und Methodischen Theologischen Fakultät in Leitmeritz absolvierte er Aufbaustudium an der Katholisch-Theologischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, wo er Lizentiat und danach Doktorat der Theologie in 1994, bzw. 1996 erwarb. Im Jahre 1998 begann er als wissenschaftlicher Mitarbeiter an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis zu arbeiten. Im Jahre 2005 folgte seine Habilitation an der Katholischen Universität in Ružomberok (Slowakei). In 2007 erwarb er den Doktorat der Pädagogik. In 2011 wurde er zum Professor der katholischen Theologie ernannt. Fachberuflich beschäftigt er sich insbesondere mit der Geschichte des 20. Jahrhunderts und der Forschung der Wirkung der Kirchen in der Zeit des kommunistischen Regimes.

Professore ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D., nato nel 1962, è originario di České Budějovice. Dopo gli studi alla Facoltà di Teologia Romano-cattolica dei Ss. Cirillo e Metodio a Litoměřice e gli studi di ricerca alla Facoltà di Teologia Cattolica della Università Carolina a Praga nel 1994 ottenne la licenza in teologia e nel 1996 il dottorato

in teologia. Dal 1998 era attivo come assistente specializzato della Facoltà di Teologia della Università di Boemia Meridionale in České Budějovice. Si è abilitato nel 2005 alla Università Cattolica di Ružomberok (Slovacchia). Nel 2007 gli è stato conferito il dottorato in pedagogia. Nominato professore di teologia cattolica nel 2011, si dedica soprattutto alla storia del '900 e nel suo ambito alla ricerca sulle Chiese nel periodo della totalità comunista.

---

prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Kněžská 8

370 01 České Budějovice

e-mail: weis@tf.jcu.cz

K nálezu ostatků blahoslaveného Jindřicha Libraria z 30. ledna 2019 v Českých Budějovicích

Jan Kotous

V dopoledních hodinách 26. června 2019 byly v klášterním kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích za přítomnosti Jeho Eminence Dominika kardinála Duky OP, arcibiskupa pražského a primase českého, a Jeho Excelence Mons. Vlastimila Kročila, sídelního biskupa českobudějovického, vyzdviženy ostatky blahoslaveného Jindřicha Libraria, prvního převora dominikánského kláštera v Českých Budějovicích.

Jindřich Librarius byl knězem a členem dominikánského řádu. Zemřel v roce 1281 v pověsti svatosti. Mimo pochybnost je jeho blízký vztah ke králi Přemyslu Otakaru II. Podle tradovaného podání byl dokonce i královým důvěrníkem a zpovědníkem. Byl to právě on, kdo doporučil svému králi, aby si založením nového kláštera v místech dnešních Českých Budějovic vyprosil od Boha narození vytuouzeného mužského potomka a dědice přemyslovského rodu, pozdějšího krále Václava II.

Klášter v Českých Budějovicích byl založen současně s městem v roce 1265. Zvíkovský purkrabí Hirzo daroval 10. března 1265 jménem krále Přemysla Otakara II. dominikánům ve vznikajícím městě pozemek. Prvním převorem nového kláštera se stal právě P. Jindřich.

Jak potvrdily archeologické výzkumy a dochované archivní dokumenty, byl klášter budován v několika následujících desetiletích; první kostel, část současného presbytáře, byl posvěcen 3. června 1271. Před několika měsíci byly tyto skutečnosti opět potvrzeny archeologickým nálezem reliktvů stavební huti a dochované ubytovací prostory v sousedství kláštera, v místech bývalé městské sýpky, dnešní restaurace Solnice.

P. Jindřich Librarius patřil k význačným osobnostem nově vznikajícího města a nepochybně měl velký vliv na rozvoj společenského, kulturního a zejména duchovního života jak ve městě, tak i v celém okolí. Byl pohřben v klášterní

kapli sv. Vavřince. V zápise o úmrtí je nazván „blahoslaveným“ a tak byl také po staletí ve městě uctíván.

V roce 1784 byl v rámci klášterních reforem Josefa II. českobudějovický klášter dominikánům odňat. Na jejich místo přichází školský řád bratří piaristů, kteří zde setrvali až do roku 1875. V roce 1885 byl kostel Obětování Panny Marie spolu s klášterními budovami předán redemptoristům. Ti zde působili až do násilné likvidace klášterů totalitním režimem v roce 1950.

Po odchodu dominikánů v roce 1784 přestala být památka P. Jindřicha OP s postupem času předmětem úcty, až v době komunistické totality zanikla úplně.

Českobudějovické děkanství u svatého Mikuláše iniciovalo na základě informace Dominika kardinála Duky nedestruktivní archeologický a statický průzkum zazděné niky v pravé lodi kostela, kde se mohlo podle předpokladu nacházet místo druhotného uložení ostatků převora Jindřicha. Průzkum se uskutečnil v lednu 2019 pod vedením Mgr. Zuzany Thomové a Ing. Jiřího Šindeláře. Podařilo se detekovat a potvrdit dutý prostor a v něm uloženou dřevěnou schránku s ostatky s autentickým nápisem a dalšími dobovými doklady.

Po vyjmutí a otevření schránky, které osobně provedl kardinál Dominik Duka, byly ostatky uloženy do nového relikviáře ozdobeného historickým znakem dominikánského řádu a českým královským lvem. Relikviář přenesl za modlitby přítomných děkan českobudějovické katedrální kapituly ThDr. Zdeněk Mareš, Th.D., na postranní oltář svatého Vojtěcha.

Zde budou ostatky uloženy po dobu jejich antropologického průzkumu, rehabilitace a restaurování stěnové kaple svatého Vavřince, kde se předpokládá nález freskové výzdoby. Po skončení uvedených prací budou ostatky přemístěny do nového stálého relikviáře a trvale uloženy v místě původního odpočinku v kapli svatého Vavřince.

Na podzim letošního roku se očekává uspořádání vědecké konference o nálezů ostatků blahoslaveného P. Jindřicha Libraria OP a významu jeho osobnosti pro současnost.

Zemřel Lóránd Boleratzky

Adam Csukás

Když jsem začátkem června 2019 v poštovní schránce objevil dopis s maďarskou známkou a černým pruhem v pravém horním rohu obálky, srdce se mi sevřelo. K Pánu odešel doyen maďarské vědy církevního práva doc. Dr. Lóránd Boleratzky. S dojetím jsem si uvědomil, že na mě ke konci svého života pamatoval. Jeho smrtí se završila pozoruhodná éra prešovsko-miškovecké školy evangelického církevního práva, jíž byl doc. Boleratzky posledním představitelem.

Narodil se 26. srpna 1920 ve vesničce Neszele v západním Maďarsku do učitelské rodiny.¹ Ve svých vzpomínkách píše, že rodina žila pokojným životem. „Katolická víra mojí maminky a starší sestry harmonii nerušila,“ vzpomíná po letech.² Podle uherského obyčejového, později uzákoněného práva totiž dcery pocházející ze smíšených manželství dědily vyznání po matce, synové jej dědili po otci. Lóránd Boleratzky zdědil po svém otci augsburské vyznání, jemuž zůstal věren do smrti.

Po svých rodičích zdědil rovněž výjimečný jazykový talent: maminka mluvila plynně chorvatsky i německy, zatímco tatínek vyučoval latinu a dějepis, a tak krom již zmíněného jazyka ovládal i starořečtinu.³ Jak doc. Boleratzky píše ve svém životopise, na gymnáziu v Zalaegerszegu, kam se rodina přestěhovala v roce 1928, se musel biflovat básně jak latinské, tak německé i francouzské. Byl vynikajícím žákem. „Měl jsem vždy samé jedničky,“ vzpomíná ve stáří, „v to počítaje miškovecké i debrecínské státní, jakož i rigorózní zkoušky. Pouze v 5. třídě jsem měl z matematiky dvojku.“⁴

¹ BOLERATZKY, Lóránd, *Őnéletrajz*, in: BOLERATZKY, Lóránd, *Egyházjog – a lelki egyház szolgálatában*, Válogatott egyházjogi tanulmányok, Budapest, 2019, s. 318.

² Tamtéž, s. 321.

³ Tamtéž, s. 318.

⁴ Tamtéž, s. 320.

Poté, co s vyznamenáním odmaturoval, se zapsal na Právnickou akademii Potiského distriktu Evangelické církve a. v. v Miškovci, na níž studoval i jeho otec.⁵ Zajisté netušil, jak silně tato škola ovlivní jeho životní dráhu. Dějiny této akademie sahají do roku 1665, kdy hornouherské stavy rozhodly o založení kolegia, vyšší evangelické školy, v srdci Potiského distriktu, tj. v Prešově.⁶ Slavná léta zažívá prešovské kolegium v první polovině 19. století. Mezi jeho absolventy nalezneme i Lajose Kossutha, Sándora Petőfiho a další významné představitele uherského boje za nezávislost v letech 1848/1849. Není proto divu, že během bachovského absolutismu se na akademii nevyučuje. Výuka se obnovuje až ve školním roce 1861/1862.⁷

V 70. letech 19. století v důsledku vládní politiky začíná pozvolný úpadek právnických akademií, jichž bylo v Uhrách hned několik. Ponovu lze totiž složit rigorózum, bez něhož nelze skládat advokátní zkoušku, pouze na právnických fakultách univerzit. Generální konvent Evangelické církve a. v. v Uhrách proto v roce 1875 usnáší, že „tento ústav, v celé naší církvi svého druhu jediný, musí být udržen za jakoukoliv cenu“. Díky podpoře evangelické církve se i hmotná úroveň prešovské akademie neustále zvedá.⁸

Ke zlomu dochází v roce 1919, kdy československá vláda obě akademie prešovského kolegia, právnickou i teologickou, zrušila. Zatímco teologická akademie našla svůj azyl v Šoproni, právníci svůj nový domov nalézají v Miškovci. Právnická akademie své brány v Miškovci otevírá pouhých jedenáct dní po svém zrušení v Československu. Veškeré školní zařízení však zůstává v Prešově, včetně knihovny nezměrné hodnoty. Nový začátek je zásluhou děkana právnické akademie a profesora církevního práva Károlya Miklera.⁹

Zahraniční církevněprávní vědě se prešovsko-miškovecká škola evangelického církevního práva představila rozsáhlým sborníkem *Gedenkbuch anlässlich der 400-jährigen Jahreswende der Confessio Augustana* z roku 1930, čítajícím téměř 700 stran, v němž své práce z oboru evangelického církevního práva, právních

⁵ Tamtéž, s. 321.

⁶ BOLERATZKY, Lóránd, *A tiszai evangélikus egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának múltja és szerepe a jogi oktatásban*, Keszthely, 1990, s. 3.

⁷ Tamtéž, s. 5.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž, s. 7.

dějiny církví, kriminologie, evangelické demografie i pedagogiky otiskli učitelé zmíněné školy.¹⁰ Tato kniha, která vyšla i v maďarské versi,¹¹ je podnes hojně citována nejenom v Maďarsku, ale i v zahraničí. Otcem myšlenky byl Győző (Viktor) Bruckner, profesor církevního práva a právních dějin, nástupce Károlya Miklera v úřadu děkana akademie.

A je to právě Brucknerův církevněprávní seminář, v němž Lóránd Boleratzky již ve druhém semestru svého studia nalézá zalíbení v církevním právu, které ho bude provázet celým životem.¹² Se svou prací *Církevněprávní úloha a význam úřadu maďarských evangelických biskupů* vyhrává v seminári studentskou soutěž, jeho odměnou je publikace předmětného díla.¹³ V následujícím roce tento svůj úspěch zopakoval s monografií *Původ a církevněprávní význam úřadu evangelického dozorce v Maďarsku*.¹⁴ Tyto Boleratzkého studentské práce nebyly dodnes překonány.

V roce 1943 obdržel stipendium, které mu umožnilo studovat v zahraničí. Vzhledem k zuřící válce a zemi svého původu měl reálnou šanci získat vízum pouze do několika málo zemí. Požádal proto o vízum do Německa. Dostal jej až po přimluvě svého známého z maďarského Ministerstva spravedlnosti, protože v Německu nepřijímali rádi ty, kdo se chtěli zabývat výzkumem omezených svobod církví. Volba padla na Berlínskou univerzitu, kde Lóránd Boleratzky pilně studoval v církevněprávním institutu, který svého času založil významný německý kano-nista švýcarského původu prof. Ulrich Stutz. Po půlroce se vrátil do Maďarska.¹⁵

Mezičase však obdržel finské vládní stipendium, a tak po krátkém pobytu doma cestuje do Helsinek, kde se zapsal na právnické fakultě tamní univerzity. Navštěvuje přednášky ve švédštině, protože se nechtěl učit oba jazyky, totiž švédštinu a finštinu, najednou. Ve svých pamětech vzpomíná na mimořádně laskavé přijetí, které se mu coby Maďarovi ve Finsku dostalo.¹⁶

¹⁰ *Gedenkbuch anlässlich der 400-jährigen Jahreswende der Confessio Augustana*, Leipzig, 1930, XVI, 676 s.

¹¹ *Emlékkönyv az ágostai hitvallás négyszázados évfordulója tünneperé*, Miskolc, 1930, XVI, 622 s.

¹² BOLERATZKY, Lóránd, *Önéletrajz*, s. 321.

¹³ BOLERATZKY, Lóránd, *A magyar evangélikus püspöki intézmény egyházjogi és egyházkormányzati szerepe és jelentősége*, Miskolc, 1941, 146 s.

¹⁴ BOLERATZKY, Lóránd, *A magyarországi evangélikus egyházfelügyelői intézmény eredete és egyházjogi jelentősége*, Miskolc, 1942, 90 s.

¹⁵ BOLERATZKY, Lóránd, *Önéletrajz*, s. 322–323.

¹⁶ Tamtéž, s. 323.

Ačkoli obdržel švédské stipendium, nedostal vízum, a tak se rozhodl pro návrat do Maďarska. Na finsko-švédských hranicích ho švédská policejní hlídka prohledala a vzala mu rukopisy maďarsky psaných vědeckých prací, na kterých ve Finsku pracoval, protože jim policisté nerozuměli. O týden později však z policejního ředitelství ve Stockholmu obdržel nejenom své rukopisy, nýbrž i omluvný dopis.¹⁷

Domů se dostává již za německé okupace. Nastupuje místo podnotáře na trestním soudu, avšak koncem roku 1944 je povolán do vojenské služby. Se svou jednotkou se ocitá v Nových Zámcích. Po návratu z dovolené, kterou dostal na Vánoce 1944, zjišťuje, že jeho útvar byl odvelen do Německa, kam ho následoval. V Chamu nedaleko českých hranic upadl do amerického zajetí. Na jaře 1946 se vrací do Maďarska, kde pokračuje ve své práci u soudu.¹⁸

V lednu 1948 byl jmenován mimořádným profesorem na miškovecké právnické akademii, kde dočasně přednáší trestní a mezinárodní právo. Obdržel stipendium od Světové rady církví, aby mohl v Basileji pokračovat ve svých církevněprávních studiích. Nedostal však ani pas, ani švýcarské vízum. V červnu 1948 byly v Maďarsku církevní školy zestátněny, včetně právnické akademie v Miškovci. V roce 1949 se doc. Boleratzky oženil. V tomtéž roce byl však z akademie propuštěn z politických důvodů, poněvadž nebyl marxistického smýšlení.¹⁹ Jeho slibně se rozvíjející akademická kariéra tím byla zmařena.

Po propuštění pracoval u státních lesů, v podzemních stavbách, ve slévárně, až nakonec získal místo statistika v továrně na železné armatury. Během povstání v roce 1956 byl v továrně zvolen do revolučního výboru. Po jeho porážce měl možnost vycestovat na několik dnů do Berlína, kde se setkává s biskupem Evangelické církve v Berlíně a Braniborsku Ottem Dibeliem. V roce 1957 se na návrh a přímluvu jednoho významného miškoveckého advokáta, s nímž se setkal na církevní konferenci, stává advokátem ve městě Mezökövesd v obvodu miškovecké advokátní komory. Pět let dojížděl do práce z Budapešti, kam se o víkendech vracel za svou rodinou.²⁰

¹⁷ Tamtéž. Svou práci nakonec vydal: BOLERATZKY, Lóránd, *Állam és evangélikus egyház Finországbán*, Budapest, 1947, 110 s.

¹⁸ BOLERATZKY, Lóránd, *Őnéletrajz*, s. 323–326.

¹⁹ Tamtéž, s. 326–327.

²⁰ Tamtéž, s. 328–329.

V roce 1957 ho biskup Lajos Ordass, odpůrce komunistického režimu a vězeň svědomí, instaluje do úřadu dozorce evangelického sboru v Zalaegerszegu, který dříve zastával i jeho otec. Pomohl tím místnímu sboru, který již delší dobu bez kurátora strádal. Jak doc. Boleratzky píše ve svých vzpomínkách, „i občasné dojíždění bylo lepší než nic“.²¹ V roce 1962 se stává členem advokátní komory v Budapešti a nastupuje do advokátní poradny v Gödöllő. Do důchodu odchází v roce 1983.²² V roce 1985 se na žádost vdovy po biskupu Ordassovi ujímá zastupování rodiny v rehabilitačním řízení. Zasadil se také o rehabilitaci dalších církevních pracovníků.²³

V roce 1988 po předlouhé odmlce opět publikuje v oboru církevního práva, a to jak v maďarském církevním tisku, tak i v německém časopisu *Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht*. V roce 1990 obnovuje kontakt s prof. Axelem von Campenhausen, význačným německým odborníkem na evangelické církevní právo.²⁴ Doc. Boleratzky vydává své životní dílo: dvousvazkovou učebnici evangelického církevního práva (1. díl v roce 1991, 2. díl v roce 1998).²⁵ V seznamu doporučené literatury je i množství skandinávských publikací.²⁶

Pět let vyučoval na Evangelické teologické univerzitě v Budapešti, po převratu publikoval desítky odborných článků.²⁷ Věnoval se i sepsání dějin miškovecké právnické akademie.²⁸ Poslední článek publikoval v roce 2017, přičemž tato práce v jeho bibliografii stojí na 118. řádku.²⁹ V roce 2010 byl za své církevněprávní dílo

²¹ Tamtéž, s. 329.

²² Tamtéž, s. 330–332.

²³ Tamtéž, s. 333.

²⁴ Tamtéž, s. 332.

²⁵ BOLERATZKY, Lóránd, *A magyar evangélikus egyházjog alapjai és jogforrásai*, 1. díl, Budapest, 1991, 280 s.; BOLERATZKY, Lóránd, *A magyar evangélikus egyházjog*, 2. díl, Budapest, 1998, 576 s.

²⁶ Srov. BOLERATZKY, Lóránd, *A magyar evangélikus egyházjog alapjai és jogforrásai*, s. 169–171.

²⁷ BOLERATZKY, Lóránd, *Önéletrajz*, s. 333.

²⁸ BOLERATZKY, Lóránd, *A tiszai evangélikus egyházkerület Miskolci Jogakadémiájának múltja és szerepe a jogi oktatásban*, Keszthely, 1990, 27 s.; BOLERATZKY, Lóránd, *Zur Geschichte der juristischen Hochschule des evangelischen Kirchendistrikts an der Theiß in Miskolc (Ungarn) und ihre Rolle im Rechtsunterricht*, in: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Kanonistische Abteilung* č. 79–1/1993, Weimar, s. 403–432; BOLERATZKY, Lóránd (ed.), *Emlékezés a Miskolci Evangélikus Jogakadémia tanárára*, Budapest, 1995, 124 s.

²⁹ Srov. BOLERATZKY, Lóránd, *Önéletrajz*, s. 335–338.

a celoživotní postoj vyznamenán Záslužným řádem Maďarské republiky v hodnosti komandéra, v roce 2016 se stal čestným občanem Miškovecké univerzity.³⁰

Na podzim 2016 jsem doc. Boleratzkému zaslal svou prvotinu – článek *Vývoj slovenského evanjelického práva trestného* otištěný v Revue církevního práva č. 65–3/2016. Zanedlouho mi napsal krásný dopis, v němž – krom jiného – vyjádřil lítost nad tím, že porozuměl pouze resumé jednotlivých článků. Náš časopis ho velice zajímal a těšil. Vyměnili jsme si ještě několik dopisů, jeho odpovědi pokaždé překypovaly laskavostí, zájmem a upřímnou snahou pomoci mladému kolegovi v jeho bádání. Mrzí mě, že jsme se nikdy nesetkali. Jsem však velice vděčný za to, že jsem s doc. Boleratzkým byl alespoň v písemném kontaktu.

Několik týdnů před jeho smrtí byly na půdě Evangelické teologické univerzity v Budapešti za přítomnosti maďarského ministra spravedlnosti, předsedajícího biskupa Evangelické církve a. v. v Maďarsku a děkana Právnické fakulty Miškovecké univerzity veřejnosti představeny vybrané spisy doc. Boleratzkého, v němž je otištěn i jeho vlastní životopis.³¹ V jeho závěru napsal: „Pán Bůh mne až do konce provázel velkou milostí a uchránil od mnohých těžkostí, můj život bezpečně provedl mezi Skyllou a Charybdou. Jeho milost je nevyčerpateľná; držel mne silnou rukou, abych neupadl. Ujišťuje mne, že svět pomíjí i jeho chtivost; kdo však činí vůli Boží, zůstává na věky (1J 2, 17).“³²

Doc. Dr. Lóránd Boleratzky zemřel 21. května 2019 v pozeňnaném věku 99 let obklopen svou rodinou. Jeho bratři a sestry se s ním v této časnosti rozloučili 28. června 2019 v pomyslné katedrále Evangelické církve a. v. v Maďarsku, totiž v kostele na Deákově náměstí v Budapešti, ve čtvrti zvané *Insula Lutherana*. R. I. P.

³⁰ Tamtéž, s. 334.

³¹ BOLERATZKY, Lóránd, *Egyházjog – a lelki egyház szolgálatában*, Válogatott egyházjogi tanulmányok, Budapest, 2019, 338 s.

³² BOLERATZKY, Lóránd, *Önéletrajz*, s. 333.

K pokynu policejního prezidenta o poskytování duchovních služeb ze 7. června 2019

Jiří Ignác Laňka

Pokyn policejního prezidenta o poskytování duchovních služeb, vydaný dne 7. června 2019 pod číslem 121/2019, je výsledkem několikaletého hledání nejvhodnější formy působení duchovních v rámci Policie ČR. Současně se jednalo o dlouhý proces získávání důvěry služebních funkcionářů v užitečnost duchovní služby jak pro ně samotné, tak i pro jejich podřízené.

První reálně fungující projekt působení duchovních křesťanských církví ve prospěch Policie ČR (PČR) byl zahájen již v roce 2002, a to v rámci posttraumatické intervenční péče, zřízené Ministerstvem vnitra ČR o rok dříve. Posttraumatické týmy byly tvořeny skupinami pracovníků policie, vyškolenými k poskytování této péče a působících na bázi dobrovolnosti. Podpisem dohody o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu v systému posttraumatické péče mohli být k těmto týmům přiřazení duchovní státem uznaných (registrovaných) církví jako externí odborníci. Nakonec byla komplexní dohoda podepsána zástupci Ministerstva vnitra ČR, České biskupské konference a Ekumenické rady církví dne 6. října 2011. Tato dohoda měla být po třech letech, v říjnu 2014, obnovena, ale nestalo se tak. Posttraumatická intervenční péče jako taková byla v roce 2016 transformována Pokynem policejního prezidenta č. 231/2016, o psychologických službách, ve kterém se již se spoluprací s církvemi nepočítalo.

Jednání o interní duchovní službě bylo zahájeno v lednu roku 2013, a to setkáním zástupců České biskupské konference pod vedením jejího předsedy, J. Em. Dominika kardinála Duky, zástupců Ekumenické rady církví pod vedením jejího předsedy, synodního seniora Joela Rumla, a policejního prezidenta brig. gen. Martina Červíčka. Tím byla zahájena dlouhá cesta hledání, hovorů, konzultací a příprav podkladových materiálů. Toto putování nepřineslo žádné hmatatelné výsledky, ale přispělo zásadní měrou k profilování samotného projektu.

Hlavním „protivníkem“ v tomto „boji“ byl Analyticko-legislativní odbor Policejního prezidia (ALO), který k projektu zaujal striktně negativní stanovisko. Nicméně běh věcí se rapidně změnil v listopadu 2018, kdy se uskutečnila jednání s 1. náměstkem policejního prezidenta brig. gen. Martinem Vondráškem, na jejichž základě ALO zpracoval návrh interního aktu řízení, upravujícího činnost duchovních v rámci PČR.

Tento dokument má podle zadání služebního funkcionáře „pouze“ deklaratorní charakter, nezřizuje žádnou strukturu či službu, ale legalizuje přítomnost duchovních v PČR a vymezuje jejich působení. Krátce nato proběhlo schvalovací řízení v rámci celé policie a po zapracování několika připomínek, které zaslala krajská policejní ředitelství a útvary s celorepublikovou působností, byl dokument policejním prezidentem dne 7. června 2019 podepsán.

Podle dikce zmiňovaného interního aktu řízení může duchovní službu v rámci Policie ČR poskytovat policista nebo zaměstnanec policie, který je zároveň duchovním státem uznané (registrované) církve nebo náboženské společnosti. Jedná se tedy o formu interní duchovní služby, která je dobrovolnou aktivitou, prováděnou bez nároku na finanční odměnu.

Duchovní dokládá své oprávnění poskytovat duchovní služby pověřením vydaným jeho církví či náboženskou společností. V současnosti policie nechce vstupovat do kontaktu s církvemi sepsáním smlouvy či dohody, pouze požaduje „hotový materiál“. Určení osoby policejního kaplana, požadavky na jeho osobnost a odbornost, systém vysílání a odvolávání je nyní záležitostí církví, které by měly garantovat kvalitu vysílání duchovních. Text dohody mezi ČBK a ERC byl připraven i za účasti zástupce Federace židovských obcí v ČR a v současnosti probíhá řízení o jeho schválení.

Pokyn policejního prezidenta ze dne 7. června 2019, o poskytování duchovních služeb č. 121/2019

St a n o v í m :

Čl. 1

Předmět úpravy

(1) Tento pokyn upravuje podmínky poskytování duchovních služeb duchovními příslušníky nebo zaměstnancům Policie České republiky (dále jen „pracovník“) v souvislosti s výkonem služby nebo práce a některé věci s tím související.

(2) Duchovním se pro účely tohoto pokynu rozumí pracovník, který je v členském vztahu k registrované církvi nebo náboženské společnosti¹ a který je podle vnitřních předpisů příslušné registrované církve nebo náboženské společnosti oprávněn poskytovat duchovní služby. Toto oprávnění je duchovní povinen doložit nadřízenému, poskytuje-li duchovní služby podle tohoto pokynu.

(3) Duchovními službami se pro účely tohoto pokynu rozumějí takové úkony, které jsou za duchovní nebo obdobné služby pokládány příslušnou registrovanou církví nebo náboženskou společností.

Čl. 2

Podmínky poskytování duchovních služeb

(1) Duchovní služby podle čl. 1 může duchovní poskytnout pracovníkovi pouze na jeho žádost a zpravidla v době mimo službu nebo pracovní dobu.

(2) Nadřízený, který souhlasí s poskytnutím duchovních služeb, vytváří pro poskytnutí duchovních služeb přiměřené nemateriální podmínky; přitom dodržuje rovný přístup k jednotlivým duchovním.

¹ § 6 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech).

Čl. 3

Souvisící ustanovení

(1) Duchovní ani jiný pracovník nesmí propagovat náboženství ani církve nebo náboženskou společnost ani přesvědčovat pracovníky k přijetí náboženství nebo ke vstupu do církve nebo náboženské společnosti.

(2) Pracovník nesmí být přímo ani nepřímo nucen k aktivní ani pasívní účasti na náboženském obřadu nebo úkonu.

(3) Poskytováním duchovních služeb ani v souvislosti s nimi nesmí dojít k porušení právního předpisu ani interního aktu řízení.²

(4) Duchovní, který má zájem poskytovat duchovní služby podle tohoto pokynu, může požádat analyticko-legislativní odbor Policejního prezidia České republiky o zařazení do seznamu duchovních vedeného na intranetových stránkách.

Č. j. PPR-35639-20/ČJ-2018-990130

Zpracovatel: analyticko-legislativní odbor Policejního prezidia České republiky

Policejní prezident
brig. gen. Mgr. Jan ŠVEJDAR

podepsáno elektronicky

Možnost poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb.: ano

² Např. čl. 4 odst. 2 písm. c) pokynu policejního prezidenta č. 290/2017, stejnokrojového předpisu.

Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví

Česká republika – Ministerstvo zdravotnictví

se sídlem: Praha 2, Palackého náměstí 375/4, IČO 0024341
zastoupená Mgr. et Mgr. Adamem Vojtěchem, MHA, ministrem zdravotnictví
na straně jedné,

Česká biskupská konference

se sídlem v Praze 6, Thákurova 676/3, IČO 00540838
zastoupená kardinálem Dominikem Dukou,

a

Ekumenická rada církví v ČR

se sídlem v Praze 10, Donská 370/5, IČO 00127370
zastoupená Mgr. Danielem Ženatým a ThDr. Petrem Janem Vinšem,
na straně druhé

v souladu s čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, dále s ustanovením § 2 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností v platném znění, a ustanovením § 28 odst. 3 písm. j) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, v platném znění

uzavírají tuto

Dohodu o duchovní péči ve zdravotnictví

Čl. 1

Účel dohody

(1) Účelem této Dohody o duchovní péči ve zdravotnictví (dále jen „Dohoda“) je stanovit v souladu s právními předpisy podmínky pro vzájemnou spolupráci mezi Ministerstvem zdravotnictví (dále jen „MZ“) a církvemi, reprezentovanými Českou biskupskou konferencí (dále jen „ČBK“), a církvemi, reprezentovanými Ekumenickou radou církví v ČR (dále jen „ERC“), při poskytování duchovní péče

ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče poskytovatelů zdravotních služeb (dále jen „LZZ“).¹

(2) Tato Dohoda stanoví rámec, pojmy a strukturu pro poskytování duchovní péče ze strany církví reprezentovaných ČBK a ERC.

Čl. 2

Rámec spolupráce

(1) Smluvní strany vytvářejí vhodné podmínky pro vzájemnou spolupráci zejména sdílením informací a zkušeností na poli poskytování duchovní péče ve zdravotnictví.

(2) Předmětem vzájemné spolupráce je řešení otázek spojených s poskytováním duchovní péče v LZZ.

Čl. 3

Vymezení pojmů

(1) Duchovní péči v LZZ pro potřeby této Dohody se pro svá specifika rozumí nezdravotní služba všem pacientům, zdravotnickým pracovníkům a návštěvníkům LZZ při řešení jejich osobních, existenciálních, spirituálních, etických a morálních otázek a potřeb. Tato služba má důsledně neevangelizační charakter a její adresáti ji využívají dobrovolně a na základě svého svobodného rozhodnutí.

(2) Místem poskytování duchovní péče dle této Dohody jsou LZZ, která o její zajištění projeví zájem.

(3) Dle této Dohody smějí duchovní péči v LZZ poskytovat výhradně oprávněné osoby – kaplani. Kaplany pro potřeby této Dohody jsou výhradně osoby, muži nebo ženy, pověřené církví reprezentovanou Českou biskupskou konferencí nebo církví reprezentovanou Ekumenickou radou církví v ČR a společně vyslané ČBK a ERC.

(4) Vyslání ČBK a ERC je zásadním a naprosto nezbytným předpokladem pro výkon práce kaplana v LZZ podle této Dohody.

¹ Příloha č. 1 uvádí seznam církví reprezentovaných Českou biskupskou konferencí a seznam církví reprezentovaných Ekumenickou radou církví v ČR. Informace o příslušné pověřující autoritě církví je přílohou č. 2 Dohody.

(5) Církve pověřují k výkonu práce kaplanů pouze bezúhonné osoby. Za bezúhonnou se pro účely této dohody považuje osoba, která nemá záznam o odsouzení, o průběhu výkonu uložených trestů nebo o ochranných opatřeních ve výpisu z Rejstříku trestů. Bezúhonnost se prokazuje výpisem z Rejstříku trestů ne starším třech měsíců.

Čl. 4

Struktura vzájemné spolupráce smluvních stran

(1) Se souhlasem smluvních stran je zřízena Rada pro duchovní péči ve zdravotnictví (dále jen „Rada“), která zajišťuje jejich vzájemnou spolupráci.

(2) Členy Rady jsou: dva zástupci ČBK, dva zástupci ERC, dva zástupci MZ a dva zástupci poskytovatelů zdravotních služeb (jeden z Asociace českých a moravských nemocnic a jeden z Asociace nemocnic ČR).

(3) Rada zasedá dle potřeby, nejméně však jedenkrát ročně.

(4) Rada především:

- a) řeší významné a koncepční otázky spojené s poskytováním duchovní péče v LZZ,
- b) vyjadřuje se k aktuálním záležitostem, které se týkají duchovní péče v LZZ,
- c) spolupracuje s experty a institucemi na řešení odborných otázek souvisejících s poskytováním duchovní péče v LZZ,
- d) zabývá se otázkami působení konkrétních kaplanů v jednotlivých LZZ, vyslovuje se k práci kaplanů,
- e) může ministru zdravotnictví vznášet připomínky a předkládat návrhy koncepčních řešení ve věci duchovní péče v LZZ.

(5) Činnost Rady se řídí jejím Statutem a Jednácím řádem, které na návrh smluvních stran schvaluje ministerstvo.

Čl. 5

Statut kaplana, jeho pověření a kvalifikační předpoklady

(1) Kaplan poskytuje duchovní péči na základě právního vztahu s poskytovatelem zdravotních služeb, zejména pracovněprávního. Právní vztah musí být současně podmíněn trváním pověření ze strany pověřující církve a vyslání ze strany ERC a ČBK.

- (2) Pověření kaplana i jeho odvolání uděluje pověřující církev písemně.
- (3) Kvalifikační předpoklady výkonu služby kaplana jsou:
- a) pověření vlastní církví. Odnětí pověření způsobuje ztrátu kvalifikačního předpokladu pro výkon duchovní služby a má za následek současné skončení právního vztahu mezi kaplanem a LZZ,
  - b) dokončené vysokoškolské vzdělání:²
    - I. prioritně v magisterském stupni v teologickém studijním programu spadajícím pod oblast vzdělávání filozofie, religionistika a teologie,
    - II. nebo v bakalářském stupni v teologickém studijním programu a zároveň v magisterském stupni ve filozofickém nebo religionistickém studijním programu spadajícím pod oblast vzdělávání filozofie, religionistika a teologie,
    - III. nebo v bakalářském stupni v teologickém studijním programu a zároveň v magisterském stupni v studijním programu spadajícím alespoň pod jednu z těchto oblastí vzdělávání: farmacie, neučitelská pedagogika, psychologie, sociální práce, učitelství, veterinární lékařství, veterinární hygiena, všeobecné lékařství a zubní lékařství, zdravotnické obory.
  - c) alespoň tři roky působení v obecné pastorační péči u osob uvedených výše pod bodem i), nebo minimálně pět let působení v obecné pastorační péči u osob uvedených výše pod body II a III, a
  - d) absolvování specializačního kurzu *Nemocniční kaplan* realizovaného na teologické fakultě v souladu s Obsahem minimálních standardů kurzu zveřejněným na stránkách MZ.

Čl. 6

Zásady činnosti kaplana

(1) Smyslem činnosti kaplana v LZZ je být důvěryhodným i důvěrným partnerem pacientů, zdravotnických pracovníků, případně i návštěvníků při řešení osobních, existenciálních, duchovních, etických a morálních otázek a potřeb. Práci kaplana v LZZ nemá být dotčena jeho služba či postavení v církvi, řeholním řádu nebo podobném sdružení.

² Srov. přílohu k nařízení vlády č. 275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství.

(2) Kaplan je zejména povinen:

- a) Při své činnosti v LLZ dodržovat platné právní předpisy ČR, zásady bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a řídit se etickým kodexem nemocničního kaplana.
- b) Řídit se při své činnosti smlouvou s poskytovatelem zdravotních služeb a dalšími jeho vnitřními předpisy.
- c) Řídit se organizačními pokyny vedoucích zaměstnanců LZZ, jednotlivých klinik a oddělení, případně dalších osob v závislosti na obsahu právního vztahu s poskytovatelem zdravotních služeb.
- d) Spolupracovat se zdravotnickými pracovníky a poskytovat jim součinnost.
- e) Zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech a informacích, jež mají osobní, důvěrný či služební charakter.
- f) Umožnit či zprostředkovat návštěvu pacientem vyžádaného duchovního z církve či náboženské společnosti registrované v ČR. Tímto není dotčeno právo pacienta nebo osob jemu blízkých zajistit takovou návštěvu o své vlastní iniciativě.

(3) Kaplan má zejména tato práva:

- a) Může být se souhlasem pacienta informován o jeho zdravotním stavu a diagnóze.
- b) Může vstupovat do lůžkových a společenských prostor klinik, oddělení a jiných pracovišť LZZ dle určení ze strany poskytovatele zdravotních služeb.
- c) Může dle aktuálních možností s pacientem, zdravotnickým pracovníkem či návštěvníkem vést rozhovor v přiměřeném soukromí.
- d) Může do prostor LZZ přinášet bohoslužebné předměty a potřeby v množství odpovídajícím míře a rozsahu konaných činností a vnitřním předpisům poskytovatele zdravotnických služeb.

Čl. 7

Zásady součinnosti poskytovatele zdravotních služeb

(1) Poskytovatel zdravotních služeb dle svých možností zajistí v prostorách LZZ zázemí pro kaplanovu duchovní činnost, tedy zejména místnost s označením „Kaple“ a kancelář s obvyklým vybavením.

(2) Působení kaplanů u poskytovatele zdravotních služeb by mělo být upraveno v jeho vnitřních předpisech. Poskytovatel zdravotních služeb by měl v souvislosti s poskytováním duchovní péče zajistit:

- a) respektování kaplanů při určení liturgického průběhu duchovní péče, přičemž jeho zaměstnanci by měli do poskytování duchovní péče zasahovat pouze ze závažných důvodů, a to zejména v případech ohrožujících bezpečnost a zdraví zúčastněných osob,
- b) respektování práva na zachování zpovědního nebo obdobného tajemství.

(3) Poskytovatel zdravotních služeb by měl informovat svá pracoviště o působení kaplana v LZZ a poskytnout svým zdravotnickým pracovníkům instrukce o způsobu informování pacientů a návštěvníků ohledně duchovní péče v LZZ.

(4) Poskytovatel zdravotnických služeb by měl zřetelným a srozumitelným způsobem informovat přicházející pacienty i návštěvníky o pracovišti a službách kaplana. Mezi vhodné způsoby informování patří zejména webové a intranetové stránky, orientačně informační cedule a tabule.

(5) Poskytovatel zdravotních služeb obvykle uzavírá s pověřující církví nebo svazem církví písemnou smlouvu, upravující činnost vysílaného kaplana či kaplanů v konkrétním LZZ, přičemž pověřující církev nebo svaz církví může vůči LZZ zastupovat více církví, mezi nimiž o tom dojde k dohodě, a uzavření jedné smlouvy nevylučuje uzavírání další smlouvy nebo smluv s církví nebo svazem církví.

Čl. 8

Přechodná ustanovení

(1) Plné uplatnění kvalifikačních požadavků uvedených v čl. 5 odst. 3 písm. b) a d) se vyžaduje od 1. 1. 2022.

(2) Kaplan, který nespĺňuje kvalifikační požadavek uvedený v čl. 5 odst. 3 písm. b), může vykonávat nadále službu kaplana po 1. 1. 2022, pokud k tomuto datu dosáhl 50 let věku, vykonával službu kaplana po dobu nejméně 7 let a s jeho dalším působením ve službě kaplana vyjádří svůj písemný souhlas pověřující církev.

Čl. 9

Závěrečná ustanovení

- (1) Tato Dohoda se uzavírá na dobu neurčitou.
- (2) Tato Dohoda se uzavírá ve čtyřech vyhotoveních, dva stejnopisy obdrží ministerstvo a po jednom ČBK a ERC.
- (3) Tuto Dohodu lze měnit pouze písemnými dodatky číslovanými ve vzestupné řadě uzavřenými oprávněnými zástupci všech jejích stran.
- (4) Tuto Dohodu může kterákoliv z jejích stran písemně vypovědět tak, že doručí výpověď ostatním stranám Dohody. Dohoda zaniká uplynutím šesti kalendářních měsíců následujících po kalendářním měsíci, v němž byla výpověď doručena poslední straně Dohody.
- (5) Tato Dohoda nabývá platnosti a účinnosti dnem podpisu všemi jejími stranami.

V Praze dne 11. 7. 2019

Za Českou republiku – Ministerstvo zdravotnictví:

Mgr. et Mgr. Adam Vojtěch, MHA

Za Českou biskupskou konferenci:

kardinál Dominik Duka v. r.

Za Ekumenickou radu církví:

Mgr. Daniel Ženatý a ThDr. Petr Jan Vinš v. r.

Příloha č. 1**Seznam zastupovaných církví a náboženských společností*****I. CÍRKVE ZASTUPOVANÉ ČBK*****Česká biskupská konference zastupuje**

Řeckokatolickou církev

Římskokatolickou církev

II. CÍRKVE A NÁBOŽENSKÉ SPOLEČNOSTI ZASTUPOVANÉ ERC**Ekumenická rada církví zastupuje**

Apoštolskou církev

Armádu spásy

Bratrskou jednotu baptistů

Církev adventistů sedmého dne

Církev bratrskou

Církev československou husitskou

Církev Křesťanská společenství

Českobratrskou církev evangelickou

Evangelickou církev a. v. v ČR

Evangelickou církev metodistickou

Federaci židovských obcí v České republice

Jednotu bratrskou

Luterskou církev evangelickou a. v. v České republice

Pravoslavnou církev v českých zemích

Slezskou církev evangelickou a. v.

Starokatolickou církev v ČR

Příloha č. 2**Informace o pověřování nemocničních kaplanů*****I. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE*****Řeckokatolická církev**

Nemocničního kaplana pověřuje apoštolský exarcha.

Římskokatolická církev

Nemocničního kaplana pověřuje diecézní biskup.

II. EKUMENICKÁ RADA CÍRKVÍ**Apoštolská církev**

Nemocničního kaplana pověřuje Rada církve.

Bratrská jednota baptistů

Nemocničního kaplana pověřuje výkonný výbor BJB (VV BJB). Jménem VV BJB pak jedná tajemník nebo předseda.

Církev adventistů sedmého dne

Na základě doporučení výboru kaplanské služby a předchozího schválení Výborem Unie CASD pověřuje nemocničního kaplana předseda sdružení, na jehož území má nemocniční kaplan působit (České, Moravskoslezské a Slovenské sdružení).

Církev bratrská

Nemocničního kaplana pověřuje Konference nebo Rada Církve bratrské.

Církev československá husitská

Na základě doporučení příslušné diecézní rady schvaluje pověření nemocničního kaplana Ústřední rada.

Církev křesťanská společenství

Nemocničního kaplana pověřuje Rada CKS.

Českobratrská církev evangelická

Na základě vyjádření místního sboru a seniorátního výboru při splnění podmínek odborné způsobilosti pověřuje nemocničního kaplana synodní rada ČCE.

Evangelická církev a. v. v ČR

Na základě rozhodnutí Církevní rady pověřuje nemocničního kaplana biskup.

Evangelická církev metodistická

Nemocniční kaplan je pověřován biskupem nebo na základě pověření superintendentem.

Jednota bratrská

O pověření nemocničního kaplana rozhoduje Úzká rada.

Pravoslavná církev v českých zemích

Nemocničního kaplana pověřuje arcibiskup.

Slezská církev evangelická a. v.

Nemocničního kaplana pověřuje senior na základě biskupského pověření.

Starokatolická církev v ČR

Nemocničního kaplana pověřuje biskup.

Ostatní zastupované církve a náboženské společnosti ke dni uzavření Dohody nemocniční kaplany nepověřují.

Michal Tomášek: Právní systémy Dálného východu II

Karolinum, Praha, 2019, 365 s.,
ISBN 978-80-246-3897-3, ISBN 978-80-246-3920-8 (pdf).

S velikou radostí až nedočkavostí jsme letos na jaře oslavili vydání druhého, závěrečného svazku monumentálního díla *Právní systémy Dálného východu*, jehož autorem je přední český sinolog, lingvista a představitel srovnávací právní vědy prof. JUDr. PhDr. mult. Michal Tomášek, DrSc., vedoucí Katedry evropského práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy a proděkan této fakulty pro vědu, výzkum a ediční činnost.

Jakmile Společnosti pro církevní právo došel první výtisk druhého svazku, byla o něm v čtrnáctideníku *Aktuality Společnosti církevního práva Praha–Brno–Olomouc* číslo 3/2019/2 ze 14. března 2019 slovem i obrazem informována jeho tisícíhlavá čtenářská obec. Hned vzápětí na to náš *Newsletter for the English speaking members and friends of the Church Law Society* No. 3/2019 uveřejnil reportáž o prezentaci druhého svazku v atriu pražské právnické fakulty, která se uskutečnila 20. března 2019. Tak obdržely zprávu o vydání nového svazku široké zahraniční kruhy, které uvedený měsíčník odbírají.

Nyní předkládáme čtenářům *Revue církevního práva* recenzi na uvedený druhý svazek díla. Navazujeme tak na recenzi prvního svazku, který byl před třemi roky v tomto periodiku uveřejněn, a sice v jeho čísle 64–2/2016, na s. 121–122.

Oba svazky Tomáškových *Právních dějin Dálného východu*, jak první v rozsahu 316 stran, tak druhý v rozsahu 365 stran, zaujmou čtenáře svou krásnou a originální grafickou úpravou. Dobře čitelné písmo na širokém papíře, který dýchá svou příjemností, se širokými okraji a na nich umístěnými výraznými červenými marginálními rubrikami, umožňujícími rychlejší orientaci v textu, úvody ke každé kapitole červenými písmeny a závěry kapitol proloženým písmem, to vše vyzývá čtenáře, aby se nechal k četbě strhnout a nedal se odradit ničím, ani faktografickou silou líčení, ani celkovou délkou díla.

S grafikou výborně ladí fotografie osobností, ať už představitelů, politiků a právních teoretiků národů, o nichž je řeč, někdy i evropských, jejichž vliv na vývoj práva ve východní Asii je neoddisputovatelný. Tyto fotografie, v počtu čtném, nalézáme výrazně umístěné na okrajích textu.

Přímo do textu jsou umístěny i barevné a černobílé i jinak iluminované ilustrační vstupy. Zobrazují dějinné události, zasedání soudů, dobové plakáty, výstřížky z novin, ukázky právních předpisů, znaky států a měst, občas i mapy. Vše je přítom v míře dostatečné až překypující, a přesto uměřené a vkusné.

Z věcného hlediska je druhý svazek časovým pokračováním prvního. První svazek byl věnován dějinám právních řádů Číny, Japonska, Koreje a Vietnamu od jejich prvopočátků až do přelomové éry, kterou autor nalézá v těchto zemích někdy na konci 19. století nebo na počátku 20. století. V případě Japonska ji klade do doby zániku šógunátu a počátku epochy Meidži v letech 1867/1868. Ve Vietnamu do roku 1884, kdy byla dobudována vzorná francouzská kolonie pod názvem Francouzská Indočína, jejíž součástí se v té době Vietnam stal. V Koreji do roku 1910, kdy se vlády nad touto zemí zmocnilo Japonsko. V Číně do pádu císařství v roce 1911.

Druhý svazek je věnován dějinám právních řádů uvedených zemí od přelomových let, a to nejen a především v průběhu celého 20. století, ale i na začátku 21. století, až do současnosti. Na závěr nechybí prognóza do nejbližší budoucnosti. Okrajově je v obou svazcích zmiňován i právní řád Mongolska. V druhém svazku jsou zmínky o ústavním systému Laosu v době, kdy tato země se stala obětí komunistické nadvlády (1975).

První svazek autor rozdělil to tři knih pod názvy *Východiska*, *Křižovatky* a *Úpadek*. Čtvrtá až šestá kniha, umístěné do druhého svazku, nesou názvy *Recepce*, *Aplikace* a *Interpretace*. Výklady o čínském, japonském, korejském a vietnamském právu jsou v obou svazcích podávány postupně v menších celcích. Marginální rubriky čtenáře upozorní na podrobnější skutečnosti, např. že jde o právo ústavní, správní, trestní, procesní, obchodní, smluvní a vlastnické. Upozorňují také na filosofické a náboženské zdroje dálnévýchodních právních systémů, na kodifikace a na významné judikáty.

Čím se obsah druhého svazku výrazně odlišuje od obsahu prvního? První svazek je věnován přednostně čínskému právnímu řádu, který je nejstarším a z historického hlediska nejuživnějším právním řádem na Dálném východě. Autor vyšel

ze zjištění, že staré čínské právo má pro další směřování právních systémů nejen Číny, ale i sousedních zemí, jako je Korea, Mongolsko, Japonsko či Vietnam, význam „...srovnatelný s významem, který mělo zhruba v téže době římské právo pro následný vývoj právních systémů na evropském kontinentě“ (s. 106 prvního svazku). Přes odlišný vývoj v sousedních zemích, od jisté doby zejména v Japonsku, nepřestávají být zajímavými i pozdější implantace čínských právních institucí do práva všech zemí Dálného východu.

Je to právě druhý svazek, který seznamuje čtenáře se snahou zemí Dálného východu transplantovat či recipovat do svých právních řádů prvky nebo celé části jednotlivých právních odvětví práva evropských zemí (francouzského, německého, anglického, někde i švýcarského, italského a portugalského) a především amerického, od druhé poloviny dvacátého století v komunistických režimech práva sovětského. Vynikající informaci o této snaze může čtenář získat z přehledné tabulky na s. 364–365 druhého svazku, nadepsané „převažující původ právních transplantátů na Dálném východě“. Stále však nutno mít na zřeteli, že dálnévýchodní země nerezignují na své vlastní kulturní a tedy i právní dědictví a roubují různé právní transplantáty z euroamerických zemí (a v nejnovější době také z poválečného japonského práva) na instituce, které vycházejí z jejich tradičního myšlení. V této souvislosti autor poukazuje na jisté soudobé čínské signály vzít na milost i starodávné mravní principy konfucianismu.

Jako úvod k velkým proměnám čínského práva doporučuji čtenáři, aby se zaměřil na kapitolu „První dějství čínské recepce“ od s. 58. Tam je velmi zdařilým způsobem pojednáno o myšlení velkého právního reformátora a společenského myslitele, prvního prezidenta Čínské republiky a tvůrce politické lidové strany Kuomintang doktora *Sunjatsena*, o jehož myšlenkách autor stručně informoval již na konci prvního svazku (kde je na s. 290 umístěna i Sunjatsenova podobenka). Po neúspěšných reformních návrzích vlády poslední dynastie (mandžuského původu) Čching prosazuje Sunjatsen své vidění práva organicky spojující zahraniční vzory s čínskou tradicí a jeho vlastními idejemi. Vedle uplatňování tří „lidových principů“, kterými jsou nacionalismus, vláda lidu a lidové blaho, je pět mocí ve státě: zákonodárná, výkonná, soudní, kontrolní a zkušební.

Přes zmatky, které nastaly již v březnu 1912 po nahrazení Sunjatsena v prezidentské hodnosti generálem Jüan Š-khajem, a po vládě různých pekingských generálů nastává poměrně dlouhé období klidné a vyrovnané vlády v Čínské

republice, vykonávané vedením strany Kuomintang z Nankingu. V závěru kapitoly na s. 67 autor uvádí: „Po ovládnutí země Sunjatsenovým švagrem generálem Čankajškem nabyla Sunjatsenova koncepce propojení cizích transplantátů s čínským právním myšlením konkrétní podoby, a to podoby velmi úspěšné. Období Čínské republiky od roku 1927 lze hodnotit jako nejnadějnější politický režim čínských dějin dvacátého století. Generál Čankajšek do konce roku 1928 vojenskou silou sjednotil celou zemi a jeho vláda byla postupně uznána rozhodujícími mocnostmi.“

„Experiment Mandžukuo“, tak je nazvána zajímavá kapitola o vytvoření japonského satelitního režimu v severovýchodní Číně, doprovázená pěknou mapkou. Epizodou v tomto experimentu byl i neúspěšný pokus o obnovení vlády císařů mandžuské dynastie. Zmiňovány jsou důsledky japonské agrese i předválečného sovětského pronikání na různá místa čínského vnitrozemí, i zřízení sovětského režimu v Mongolsku již v roce 1924.

Výklad čínských právních dějin se v souvislosti s vypuzením vlády Čínské republiky na Tchajvan v roce 1949 a založením komunistické Čínské lidové republiky (ČLR) v Pekingu rozdojuje. Ve svém vlastním vývoji až do dnešních dnů pokračuje dosavadní právo Čínské republiky, byť od té doby uzavřené do ostrovního prostoru. Autor ho neopomíná a věnuje mu průběžně náležitou pozornost. Je samozřejmé, že více prostoru věnuje vývoji práva v ČLR s více než jednou miliardou obyvatel, se všemi jeho prudkými změnami.

První fázi ve vývoji práva ČLR představuje sovětizace práva. Vládnoucí marxismus-leninismus v duchu vůdce čínských komunistů *Mao Ce-tunga* má však od samého počátku mnoho odchylností. „Mao totiž převedl tuto doktrínu do čínského prostředí, ale vhodně posunutými významy některých marxistických pojmů při překladu do čínštiny se mu podařilo posunout smysl většiny těchto pojmů a tím i velké části marxisticko-leninské doktríny dle čínských potřeb“ (s. 154). Již v roce 1958 propukl mezi Pekingem a Moskvou konflikt, který již nikdy nebyl překonán.

Kapitoly „Americký ústavní model“ (s. 162 a násl.) a „Amerikanizace práva“ (s. 173 a násl.) nám dávají vhled do reformy japonského práva po roce 1945. I s ponecháním císařství. Již dříve autor srovnal pojetí císařství v Číně a v Japonsku. V obou případech byl úřad císaře božského původu. Ale v Číně mohl být císař v souladu s vůlí lidu sesazen. V Japonsku nikoliv. Císař *Hirohito* se sice vzdal ve

svém výnosu z 1. ledna 1946 božskosti, ale to neubralo na jeho významu jednotlivého prvku v japonské společnosti. Autor k tomu dodává: „Američané japonského císaře nejen nepovažovali za božstvo, ale měli ho za válečného zločince, který patří před Tokijský tribunál.“ Generál *MacArthur* se postavil proti tomuto požadavku, neboť si uvědomoval citlivost celé otázky, ale také „... možnost, že výměnou za zachování císaře přiměje Japonce přijmout jím nadiktovanou ústavu ...“ (s. 163).

Jedním z amerických požadavků bylo potlačení vlivu šintoismu na stát. Nová ústava ve svém článku 22 zavedla „... podle vzoru Ústavy USA odluku státu a náboženství...“ a ve svém čl. 89 „... výslovně zakázala používat veřejné finance ve prospěch náboženských společností...“ (s. 167).

V kapitole „Aplikace kontinentálního práva“ je popsán vývoj jihokorejského práva (na který měl mít osobně vliv Hans Kelsen) a práva jižního Vietnamu (pod francouzským vlivem).

Kapitola „skok do revoluce“ popisuje napjatou situaci, která vznikla v ČLR po kritice kultu osobnosti na XX. sjezdu KSSS v Moskvě roku 1956. Pod jeho vlivem se kritika ozvala i při následujícím sjezdu komunistické strany (KS) Číny. Zejména předseda Nejvyššího lidového soudu vyjádřil nespokojenost s neexistencí základních kodifikací zejména v trestní oblasti a s nedostatky při aplikaci platných právních předpisů. Mao Ce-tung provedl protitah: vyhlásil hnutí „sto květů“, kterým byla vyvolána široká celonárodní diskuse. Ta dopadla jinak, než si přál. A tak v roce 1957 Mao prohlásil, že je potřeba vymýtit zkažené květy, tedy ty, kdo zastávali odlišné názory. Následoval teror, Velký skok do komunismu a kulturní revoluce. Ve státě zavládl *právní nihilismus*. Vše skončilo až po Maově smrti roku 1976 a odstraněním Gangu čtyř, jehož členkou byla vdova po velkém kormidelníkovi. Když zemřel i předseda vlády Čou En-laj, zastavilo vedení strany kulturní revoluci, obnovilo zákony komunistické Číny z doby před kulturní revolucí a zavádělo nové předpisy v rámci „čtyř modernizací“, kterých se ujal nový vůdce *Teng Siao-pching*.

Jako jedinou připomínku k recenzovanému mohutnému dílu si dovoluji na tomto místě zmínit, že čtenář může postrádat podrobnější vylíčení právního či spíše bezprávního režimu v komunistické Číně v době mezi lety 1957–1976. Vždyť po tato léta Čínská lidová republika představovala nejtvrďší formu komunistické totality na světě, horší než byla sovětská. (Jedině krátká a opravdu šílená vláda Rudých Khmerů v Kambodži byla ještě horší.) Tak například v sovětském Gulagu

a věznicích se nepředpokládalo, že odsouzení budou vystupovat jako stoupenci svých mučitelů, zatímco v Číně ano.¹

Tomuto menšímu důrazu na dobu kulturní revoluce se nelze na druhé straně divit: co může odborník říkat o právu ve vrcholně bezprávném státě, jehož dokumentace nebyla snad ani dostatečně novým vedením čínských komunistů zveřejněna.

Vyvrcholením idejí třetí cesty mezi kapitalismem a socialismem bylo prohlášení sjezdu KS Číny z roku 1992, které označilo čínský ekonomický systém za „socialistickou tržní ekonomiku“. Třetí cesta „...osciluje mezi socialismem a kapitalismem v duchu výroku Teng Siao-pchinga, že je lhostejné, jestli je kočka černá nebo bílá, hlavně když chytá myši“ (s. 212). Roku 1988 bylo otevřeno čtrnáct přístavních měst pro využívání zahraničního kapitálu v zemi (viz mapa na s. 220) a již předtím byly od roku 1985 zřizovány otevřené ekonomické oblasti. Nejvýznamnější se zdá být bankovní reforma podle rozhodnutí Státní rady ČLR z roku 1986, při níž byl rozbit sovětský monobankovní systém. Při líčení této reformy se zřetelně uplatňuje autorova životní zkušenost v oblasti bankovníctví, v němž Michal Tomášek delší dobu působil.

Pokud jde o náboženství jako takové, lze pozorovat, že s výjimkou opatrného připuštění vlivu starodávných čínských principů konfucianistických na soudobý čínský systém nelze pozorovat ze strany čínských komunistů žádné smíření s náboženstvím, že nadále trvá útočně ateistický přístup politického vedení čínských komunistů vůči náboženství. Zvláště ostře se projevuje ve vztahu ke komunitě asi čtyřiceti milionů čínských křesťanů, kteří půlstoletí pronásledování pro víru přežili a zůstávají jí věrni. Stále k nám doléhají prosby čínských křesťanů, zejména katolíků věrných skutečnému katolictví, o pomoc, či případně o poskytnutí azylu ve svobodných zemích. Můžeme jen litovat, že o této problematice není v knize podána podrobnější informace.

V závěrečných kapitolách se autor zabývá otázkou postavení soudů v jednotlivých zemích Dálného východu a v různých kombinacích jejich postavení v jednotlivých zemích, zejména v proměnách posledních desetiletí. S velkým zaujetím popisuje průniky soukromoprávních systémů do zemí s převahou vlivu veřejného práva. Popisuje pojetí obchodního a smluvního práva a dokonce herního práva.

¹ Viz *Náprava myšlení v čínské věznici*. S Bao Ruo-wangem (Jean Pasqualini) rozmlouval George Urban, in: *Rozmluvy, Filozoficko/literární revue* č. 2/1984, Londýn, s. 22–53.

Zvláštního zájmu si zaslouží kapitoly Hierarchie pracovních vztahů, Právo a podnik, Panství práva nebo panství právem?

Za skutečnou raritu můžeme považovat připouštění několika typů práva v ČLR. Nejen na běžném kontinentálním území s jeho výjimečnými oblastmi s tržním hospodářstvím v mnoha sektorech, ale i v Hong-Kongu, kde platí směs ostrovního práva britského a práva čínského, a v Macau, kde se užívá směsi kontinentálního práva portugalského a práva čínského.

Nikdo nemůže pochybovat, že v moderním právnickém bádání má zvláštní a velmi významné postavení srovnávací právní věda. Při dnešním lidském i obchodním sbližování národů a zemí je nutné, aby se právníci jednotlivých zemí, ale i veřejnost, seznamovali s právem ostatních národů a zemí, a to nejen sousedních, geograficky a historicky si navzájem blízkých. Tradičním se stalo srovnávání práva evropských kontinentálních zemí s právem angloamerickým, které jsou postaveny na dosti odlišných principech. Můžeme snad z vlastní zkušenosti připomenout, že průkopníky srovnávací právní vědy jsou především kanonisté, kteří při výkladu církevního práva vysvětlují jeho zvláštnosti právě jeho diametrální odlišností od světských právních systémů.

Ke všem těmto srovnáním dnes přistupuje jako nutnost srovnání právních systémů zemí z evropského hlediska zámořských, které vycházejí nejen z vlivů euroatlantické právní kultury, ale také z domácích kořenů. Mimořádnou pozornost si v tomto ohledu zaslouží právní systémy v oblastech jižní a jihovýchodní Asie, a ještě více v oblasti Dálného východu. Že konečně máme k dispozici v našem vlastním jazyce podaný výklad o právních systémech Číny, Japonska, Koreje a Vietnamu, téměř čtvrtiny lidstva, za to vděčíme profesorovi Tomáškoví a jeho mohutnému životnímu dílu, kterým jsou *oba svazky Právních dějin Dálného východu*.

Jiří Rajmund Tretera

Ze 4. symposia kanonického práva ve Vranově u Brna, 9. září 2019. Zleva Mons. Paolo Bianchi, Mons. Karel Orlita, Mons. Juan Ignacio Arrieta Ochoa de Chinchetru a P. Radim Josef Jančář, OCarm.

From the 4th Symposium on Canon Law, Vranov/Brno, 9th September 2019. From the left Mons. Paolo Bianchi, Mons. Karel Orlita, Mons. Juan Ignacio Arrieta Ochoa de Chinchetru and P. Radim Josef Jančář, OCarm.

Foto Akademie kanonického práva, Brno

Ignác Antonín Hrdina: P. Vladimír Matějka, kněz královéhradecké diecéze

Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha, 2018, 224 s.,
ISBN 978-80-88009-12-2.

Dílo prof. Ignáce Antonína Hrdiny, O.Praem., *P. Vladimír Matějka, kněz královéhradecké diecéze* vypráví pozoruhodný životní příběh hlineckého rodáka P. Vladimíra Matějky (1921–1990), kněze, který svým charakterem inspiroval nejen své farníky. Kniha se neomezuje toliko na strohý popis života této osobnosti, ale obsahuje i autorovy cenné vzpomínky na osobní setkání, stejně jako vzpomínky ostatních současníků P. Matějky, vesměs jeho farníků.

Kniha sestává ze dvou částí, biografické a memoárové. V životopisné části publikace autor velmi důkladně a barvitě líčí celý Matějkův život. Od narození v poválečném Československu, přes získání vzdělání, formaci v královéhradeckém kněžském semináři, působení ve farnostech královéhradecké diecéze, až po perzekuci ze strany komunistické strany, uvěznění a pokračující pronásledování po propuštění z vězení.

V memoárové části nalezneme čtyři kapitoly plné osobních vzpomínek na P. Matějku. Nejdříve se rozpomíná sám Ignác Antonín Hrdina, žák P. Matějky. Vyzdvihuje jeho dobrosrdečnost, z profesního hlediska pak Matějkovy výborné pedagogické schopnosti, rozsáhlé znalosti církevních dějin, teologie nebo vynikající dovednosti v oboru homiletiky. Zbylé tři kapitoly patří necelým dvěma desítkám farníků z Chrudimska, Královédvorská a Rtyňska, kteří rovněž vzpomněli na P. Matějku a uctili tak jeho památku.

Dílo je doplněno obrazovou přílohou, zachycující významné i každodenní události Matějkovy života, rodinné příslušníky, či místa jeho působení.

Na konec publikace autor připojil přílohu obsahující mimo jiné výňatek z farní kroniky Římskokatolické farnosti Rtyně v Podkrkonoší nebo obsah Matějkovy učebního textu k církevním dějinám.

Kniha je opatřena předmluvou kardinála Dominika Duky OP, ve které pan kardinál zdůrazňuje výjimečnost osoby P. Matějky, jeho lásku k farníkům, neutuchající laskavost a pokoru.

Kniha je napsána velmi poutavě. Všem čtenářům ji vřele doporučujeme.

Jakub Nagy

VIII. celopolská vědecká konference *Kodex kanonického práva v bádání mladých vědců,* Lublin, červen 2019

Ve dnech 31. května až 1. června 2019 se na Katolické univerzitě Jana Pavla II. v Lublině (KUL) konal osmý ročník uvedené konference mladých kanonistů. Jejimi organizátory byly: Institut kanonického práva KUL, Katedra ústavního a veřejného práva církevního (vedoucí prof. Mirosław Sitarz), Fakulta kanonického práva Univerzity kardinála Stefana Wyszyńskiego ve Varšavě (UKSW), Právní komise Polské akademie věd v Lublině (PAN), Vědecká společnost Katolické univerzity Jana Pavla II. v Lublině (TN KUL), její oddělení právních věd, a Asociace absolventů a přátel Fakulty práva, kanonického práva a správy KUL.

Mladí badatelé, doktorandi a vědečtí pracovníci před habilitací přednesli více než třicet referátů. Po každém bloku následovala diskuse. Konference se vedle polských odborníků zúčastnili také zástupci Itálie a České republiky.

Z olomoucké katedry církevních dějin a církevního práva vystoupila Monika Menke s příspěvkem na téma *Právní postavení katolických teologických fakult na území současné ČR od roku 1950*. Doc. Damián Němec předsedal úvodní sekci. V ní představili své příspěvky Ryszard Pankiewicz (Vysoká škola managementu a správy v Zámostí), jenž referoval o ochraně života v kanonickém právu a v polském právu, a Igor Kilanowski (UKSW), který přednesl příspěvek s názvem *Kanonickoprávní normy o univerzitách a církevních fakultách v kontextu reformy vyššího školství v Polsku*.

Poté se účastníci konference rozdělili do tří souběžně jednajících sekcí, kterým předsedali: prof. Józef Krukowski (UKSW/KUL), prof. Marek Saj (UKSW), prof. Arkadiusz Domaszek (UKSW), prof. Wiesław Bar (KUL), dr hab. Krzysztof Mikołajczuk (KUL) a dr hab. Paweł Kaleta (KUL).

Výsledky své badatelské činnosti představili doktorandi a doktoři před habilitací. Jerin Joseph Scaria (Papežská lateránská univerzita) hovořil o postavení laiků v CCEO, CIC/1983 a partikulárním právu Syro-malabarské církve v Indii. Krzysztof Białowąs (Papežská univerzita Gregorianum) referoval na téma *Struktura*

Kongregace pro záležitosti svatých v současnosti. Agnieszka Romanko (KUL) pojednala o shromáždění biskupů církevní oblasti a církevní provincie v CIC/1983. Piotr Grzybek (KUL) hovořil o redukcii mešních závazků v katolické církvi v české a moravské církevní provincii.

Adam Fabiańczyk (KUL) vystoupil s příspěvkem pojednávajícím o mimosoudním prohlášení neplatnosti manželství v církevním právu. Łukasz Sztolf (KUL) referoval o kompetencích obhájce svazku v kanonickém procesu o prohlášení neplatnosti manželství. Malwina Kędracka (KUL) přednesla příspěvek s názvem *Přijetí osob pravoslavného vyznání do plného společenství s katolickou církví v kontextu uzavření manželství.* Krzysztof Kamiński (KUL) promluvil o deliktech *de sexto* způsobených udělovatelem svátosti smíření podle CIC/1983. Daniel Przygoda (UKSW) pojednal o odpovědnosti právnických osob katolické církve za trestné činy, vykonané vůči nezletilým. Tomasz Jarząbek (KUL) referoval o právním postavení řeholníka, povýšeného do biskupské hodnosti. Emilia Brzęk (Univerzita Marie Curie-Skłodowské, Lublin) pohovořila o činnosti Apoštolského stolce v Itálii na základě Lateránských dohod. Paweł Lewandowski (KUL) nastínil téma *Daň na potřeby diecéze podle CIC/1983.* Dawid Lipiński (UKSW) přednesl příspěvek s názvem *Příslušnost k Vojenskému ordinariátu polské armády.* Na téma *Vliv předprocesního šetření na průběh řízení o prohlášení neplatnosti manželství* promluvila Monika Górna (KUL). Na ni navázala Sabina Karp (KUL) s příspěvkem *Důkazní prostředky v procesu o prohlášení neplatnosti manželství.* Následoval Radosław Wnuk (KUL), jenž referoval o pojmu a druzích kněžských seminářů, a mnozí další.

Stejně jako loni, měla by být i letos většina pronesených příspěvků publikována ve formě sborníku, případně ve formě příspěvků v recenzovaném periodiku *Kościół i Prawo*, které vydává Katolická univerzita Jana Pavla II. v Lublině.

Monika Menke

25. konference Církev a stát, na téma *Náboženství a ozbrojené síly, Brno, září 2019*

Ve čtvrtek 5. září 2019 se v budově Masarykovy univerzity v Brně, na Komenckého náměstí 2, konala pravidelná celodenní konference z cyklu *Církev a stát*, tentokrát zasvěcená tématu **Náboženství a ozbrojené síly**. Konferenci pořádala Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity a Společnost pro církevní právo.

O desáté hodině dopolední konferenci zahájila JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., z Právnické fakulty Masarykovy univerzity, garantka oboru církevního práva, vyučovaného na této fakultě, soudkyně Ústavního soudu a předsedkyně místní skupiny Společnosti pro církevní právo v Brně. Poté svým krátkým projevem konferenci otevřel děkan brněnské právnické fakulty doc. JUDr. Mgr. Martin Škop, Ph.D. Konferenci moderoval doc. JUDr. Pavel Molek, Ph.D., LL.M. (Cátolica), z Masarykovy univerzity v Brně a Katolické univerzity v Lisabonu.

V prvním bloku přednášeli P. prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP, z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, na téma *Duchovní péče v ozbrojených silách jako služba náboženských společenství veřejnosti – teoretický úvod* a plukovník generálního štábu P. ICLic. Mgr. et Mgr. Jaroslav Knichal, hlavní kaplan Armády ČR, na téma *Duchovní služba v Armádě České republiky*.

V druhém bloku zazněly tři další příspěvky. Doc. JUDr. ICLic. Zábaj Horák, Ph.D., z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, přednášel na téma *Duchovní péče v ozbrojených silách na území českých zemí v letech 1913–1950*. JUDr. Adam Csukás, doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy a právník Synodní rady Českobratrské církve evangelické, se věnoval tématu „*Vojenská církev*“: *Evangelická vojenská duchovní správa (1919–1950)*. JUDr. Tomáš Tuza, doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy a advokát z Prahy, hovořil na téma *Nucená služba řeholníků v pomocných technických praporech Československé lidové armády*.

Konference byla uzavřena bohatou diskusí, jíž se zúčastnil mimo jiné vedoucí Katedry církevních dějin a církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a předseda místní skupiny Společnosti pro církevní právo v Olomouci P. doc. lic. Damián Němec, dr, OP.

Bohatý fotografický materiál pořídili ThLic. ICLic. Mgr. Monika Menke, Th.D., z téže katedry, jejíž fotografie byly umístěny na www stránky Společnosti pro církevní právo do rubriky Akce/Výroční konference v Brně, a oficiální fotograf Masarykovy univerzity, jímž pořízené fotografie byly uveřejněny na facebooku Katedry ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

Při konferenčním jednání se o účastníky staral její hlavní organizátor Ing. Mgr. Jaroslav Benák, Ph.D., z Katedry ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, a jeho studentští spolupracovníci z téže katedry.

Záboj Horák

Vědecká konference Společnosti polských kanonistů, Čenstochová, září 2019

Ve dnech 8. – 10. září 2019 se ve slavném polském poutním místě Čenstochová konala každoroční dvoudenní konference a valné shromáždění *Společnosti polských kanonistů* (Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, SKP), a to v šesti zasedáních. Letošní téma znělo **Ochrana manželství a rodiny v kanonickém a v polském právu**. Přednášky se konaly a účastníci byli ubytováni v budově kněžského semináře.

Mezi sto padesáti účastníky byli učitelé kanonického a konfesního práva, členové církevních soudů a doktorandi z Polska, Běloruska, Ukrajiny, České republiky a Slovenska. Českou republiku zastoupili: doc. lic. Damián Němec, dr, OP, vedoucí Katedry církevních dějin a církevního práva Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, dr. Monika Menke z téže katedry a lic. Piotr Grzybek, soudce olomouckého interdiecézního soudu.

Úvodní slovo pronesl arcibiskup metropolita čenstochovský dr. Wacław Depo. Po něm konferenci pozdravili předseda SKP prof. Józef Krukowski a předseda Právní rady Polské biskupské konference Mons. dr. Ryszard Kasyna.

Během prvního zasedání, věnovaného polskému rodinnému právu, své příspěvky přednesli: prof. Lucjan Świto (Univerzita varmijsko-mazurská v Olštýně, UWM) na téma *Právní konotace společensko-civilizačních ohrožení manželství a rodiny*, Mikołaj Pawlak (Ochránce práv dítěte) na téma *Ochrana práv dítěte před narozením a výchova v rodině* a Paweł Zwolak (Ministerstvo spravedlnosti PR) na téma *Struktura rodinného soudnictví v Polsku*.

V dalších dvou zasedáních přednesli kanonickoprávní příspěvky prof. Zbigniew Suhecki (Antonianum, Řím) na téma *Ochrana dítěte ve světle apoštolského listu papeže Františka Vos estis lux mundi*, prof. Józef Krukowski (Polská akademie věd) na téma *Respektování zásady autonomie a nezávislosti státu a církve v polské ústavě a konkordátu a boj proti pedofilii* a prof. Wojciech Góralski (Univerzita kardinála Stefana Wyszyńskiego ve Varšavě, UKSW) na téma *Pozitivní úkon vůle (kán. 1101 § 2 CIC/1983) ve vědě a v judikatuře Římské roty*.

V druhém dni konference přednášeli: prof. Mirosław Sitarz (Katolická univerzita Jana Pavla II. v Lublině, KUL) na téma *Práva dítěte v CIC/1983*, prof. Leszek Adamowicz (KUL) na téma *Kanonickoprávní status nezletilé osoby a doc. Tomasz Rakoczy (Akademie Ignatianum v Krakově) na téma *Nenáležitost požadavku rodového listu jako základu pro vedení křesní matriky.**

Pokračovali prof. Wiesław Bar (KUL) na téma *Vliv migrace z islámských zemí na západní pojetí manželství a rodiny*, prof. Piotr Majer (Papežská univerzita Jana Pavla II. v Krakově, UPJPII) na téma *Kanonické manželství osob, které uzavřely předchozí manželství pouze civilní formou* a prof. Ginter Dzierżon (UKSW) na téma *Specifický kanonickoprávní status katolíků, kteří uzavřeli pouze civilní sňatek.*

Na závěr druhého dne konference hovořili: dr. Krzysztof Nykiel (Apoštolská penitenciárie, Řím) na téma *Nóta apoštolské penitenciárie o vztahu forum internum a neporušitelnosti zpovědního tajemství*, prof. Ryszard Sztuchmiller (UWM) na téma *Finanční aspekty kauz o prohlášení neplatnosti manželství* a dr. Bartłomiej Pieron (UPJPII) na téma *Odpovědnost duchovního za opominutí závazku z čl. 10 odst. 2 polského konkordátu* („příprava na uzavření manželství zahrnuje poučení budoucích manželů o nerozlučitelnosti kanonického manželství a o ustanoveních polského práva ohledně účinků manželství“).

Za místo konání příští konference byla zvolena Sandoměř.

Monika Menke

IV. symposium kanonického práva, Vranov u Brna, září 2019

Ve dnech 8. až 11. září 2019 se po dvou letech uskutečnilo v Duchovním centru svatého Františka z Pauly ve Vranově u Brna IV. symposium kanonického práva, které organizuje Akademie kanonického práva v Brně. Záštitu nad symposiem převzal Mons. ThLic. Vojtěch Cikrle, diecézní biskup brněnský.

V neděli 8. září 2019 s úvodní zdravicí vystoupil Mons. Mgr. Karel Orlita, J.U.D., soudní vikář brněnské diecéze a prezident Akademie kanonického práva v Brně. Ve svém vystoupení představil hlavní téma celého symposia: **neschopnost rozvážit a převzít a naplnit manželské závazky** (kán. 1095).

Mimo jiné řekl: „Propadneme-li pokušení práva bez víry, psychologie bez křesťanské antropologie, riskujeme znesvěcení pravdy o manželství a zprofanování svátosti manželství. Mějme tyto principy na mysli v rámci našich přednášek a úvah během celého symposia.“

Po úvodní zdravici se ujal slova první přednášející, a sice advokát Římské rotý Marek Ondrej s tématem *Dějinné prvky ohledně formulace kán. 1095 CIC a jeho systematická diferenciace*.

V pondělí 9. září 2019 vystoupil se svou přednáškou Mons. Juan Ignacio Arrieta Ochoa de Chinchetru, sekretář Papežské rady pro legislativní texty, a to na téma *Aplikační zkušenost z Mitis iudex podle Papežské rady pro legislativní texty a perspektivy reformy manželského práva*. Seznámil nás s kontextem vzniku motu proprio *Mitis iudex* a s úlohou diecézního biskupa ve světle tohoto motu proprio.

Mons. Paolo Bianchi, profesor Papežské Gregoriánské univerzity v Římě, předseda lombardského církevního soudu, vystoupil se svou přednáškou *Nezpůsobilost převzít manželské povinnosti a její příčina: anomálie ve smyslu klinickém a kanonickém, závažnost anomálie*. Zdůraznil, že je zapotřebí mít stále na paměti respekt vůči křesťanskému antropologickému pohledu na člověka a ochraně přirozeného práva lidské osoby na manželství, jak potvrzuje kán. 1058.

Donatella Saroglia, rotální advokátka a stálá patronka lombardského církevního soudu, pronesla přednášku na téma *Vada rozvahy v úsudku jako nedostatek kritického hodnocení a vnitřní svobody se zaměřením na afektivní a psychologickou*

nezralost. Celá přednáška pojednávala o pojmech nedostatek kritického hodnocení, nedostatek vnitřní svobody, citová nezralost a příčinách či zdrojích důvodu neplatnosti. Tyto pojmy byly vysvětleny na základě nejnovějších rozsudků Římské rotý.

Mons. Paolo Bianchi hovořil na téma *Podstatné povinnosti a charakteristiky nezpůsobilosti je přijmout (předešlost, trvalost, relativnost)*. V úvodní části se přednášející věnoval skutečnosti, že z vlastnosti jednoty a nerozlučitelnosti není snadné odvodit povinnosti, které by mohly být předmětem neschopnosti. Následně se věnoval jednotlivým pojmům: předešlost, trvalost, relativnost.

Po každé přednášce bylo možné přednášejícím položit otázky a společně diskutovat na dané téma. Dalším prostorem k neformální diskusi s přednášejícími byly přestávky na kávu. Ve večerních hodinách byla v kostele Narození Panny Marie sloužena mše svatá, jejímž hlavním celebrantem byl Mons. Juan Ignacio Arrieta Ochoa de Chinchetru.

V úterý 10. září 2019 následovaly přednášky na téma *Poruchy sexuality a neplatnost manželství*, kterou přednesl Francesco Catozzella, profesor Papežské Lateránské univerzity v Římě a advokát Římské rotý. Ve svém projevu přednášející zdůraznil neschopnost uzavřít manželství a vynesl na světlo kritéria, která jsou vhodná pro posouzení vlivu různých psychosexuálních problémů na rovině kanonického manželství.

Prof. Cesare Maria Cornaggia, psychiatr při lombardském soudu, hovořil na téma *Výpracování psychologického/psychiatrického znaleckého posudku v kauzách neplatnosti manželství: základní body, kterým je dnes zapotřebí věnovat pozornost, zvláště v souvislosti s nezralostí*. Hlavním bodem celé přednášky bylo zodpovězení některých otázek, které si soudní znalci kladou v oblasti kanonického práva, když zpracovávají znalecký posudek pro záležitosti týkající se neplatnosti manželství. A to v dějinném období, kdy se nacházíme ve společenském, kulturním, výchovném i lingvistickém kontextu, radikálně odlišném od předchozího.

V odpolední části byli účastníci symposia rozděleni do několika skupin a v nich se každý zamýšlel nad jedním praktickým příkladem. Tato praktická část vyvrcholila společnou diskusí nad závěry jednotlivých skupin.

Poté se všichni přednášející a účastníci symposia přesunuli na mariánské poutní místo ve Sloupě v Moravském krasu, kde v kostele Panny Marie Bolestné byla sloužena mše svatá, kterou celebroidal diecézní biskup brněnský Mons. ThLic. Vojtěch Cikrle. Následovala slavnostní večeře a společenský program, kdy měli

účastníci symposia možnost neformálně diskutovat s přednášejícími a s ostatními kolegy.

Ve středu 11. září 2019 zazněly ještě dvě přednášky: Mons. Paweł Malecha, ochránce spravedlnosti Nejvyššího soudu Apoštolské signatury, hovořil na téma *Jurisprudence českých a slovenských soudů ve světle některých poznatků Apoštolské signatury plynoucí z každoročních relací*, a Mons. Mauro Bucciario, soudní vikář sardského interdiecézního soudu na téma *Zákaz uzavřít nové manželství v případech nezpůsobilosti: jeho uložení a sněti*.

Letošní symposium bylo zakončeno mší svatou v kostele Narození Panny Marie ve Vranově u Brna, kterou celebroidl Mons. Stanislav Zvolenský, bratislavský arcibiskup. Symposia se zúčastnili pracovníci církevních soudů, biskupských kurií, ale také představení a členové kurií řeholních řádů a kongregací zejména z České republiky, Slovenska, Polska a Itálie.

Jaroslav Knichal

Ze 4. symposia kanonického práva ve Vranově u Brna, 10. září 2019. Mše svatá pro účastníky symposia v poutním chrámu Panny Marie Bolestné ve Sloupu, Moravský Kras.

From the 4th Symposium on Canon Law, Vranov/Brno, 10th September 2019. Holy Mass celebrated for participants of the Symposium in the Pilgrimage Church of Our Lady of Sorrows, Sloup, Moravian Karst.

Foto Akademie kanonického práva, Brno

Mezinárodní vědecká konference *Spoutané církve*, Olomouc, září 2019

Od úterý 10. září do čtvrtka 12. září 2019 se v Olomouci konala mezinárodní vědecká konference *Spoutané církve* zasvěcená pronásledování církví a věřících za komunistické diktatury v letech 1948–1989. Společnými uspořadateli akce byly Státní oblastní archiv v Praze, Cyrilometodějská teologická fakulta (CMTF UPOL), Filosofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci (FF UPOL) a pražské arcibiskupství. Do šesti přednáškových bloků se přihlásilo čtyřicet přednášejících, vesměš českých a slovenských odborníků v oborech obecné historie, právních dějin, konfesního práva, kanonického práva a archivnictví.

Záštitu nad konferencí převzali pražský arcibiskup Dominik kardinál Duka a olomoucký arcibiskup Mons. Jan Graubner. Konference byla pořádána u příležitosti výročí sedmdesáti let od přijetí dvou zákonů o církvích a náboženských společnostech v Československu, tzv. církevních zákonů, č. 217 a 218/1949 Sb. Proto bylo také ústředním tématem sledování vztahů církví a československého státu v letech 1948–1989, jejich počátky, utváření a vývoj. Stranou nezůstaly ani konsekvence těchto vztahů v současnosti.

Konference byla zahájena v úterý dopoledne v aule CMTF UPOL. Zasedání otevřela doc. Jitka Jonová z téže fakulty. Promluvili ředitel Státního oblastního archivu v Praze dr. Daniel Doležal, děkan CMTF UPOL P. prof. Peter Tavel OP a kardinál Dominik Duka OP, který přivítal JUDr. Tomáše Krause, tajemníka Federace židovských obcí v ČR. Úvodní přednášku pronesl doyen historiků CMTF UPOL profesor *František X. Halas*, který shrnul problematiku vztahu církve a státu od vzniku samostatného Československa po současnost. Za organizátory vystoupila Mgr. Beata Kempná ze Státního oblastního archivu v Praze.

Moderování prvního bloku příspěvků v úterý odpoledne se ujal doc. *Jaroslav Šebek* z Historického ústavu AV ČR v Praze. Nejprve prof. *Jiří Rajmund Tretera* proslavil přednášku o nové právní situaci věřících a církví v ČSR v letech 1948–1950. Poté doc. *Záboj Horák* promluvil na téma postihů církví, věřících a jejich dětí ve školství po r. 1948. Následoval příspěvek Mgr. *Petra Kopeckého* o aktivitě arcibiskupa Leopolda Prečana ve volebním roce 1946. Situaci kanovníků

olomoucké kapituly instalovaných bez státního souhlasu popsala doc. *Jitka Jonová*. V závěrečném příspěvku prvního bloku pak popsal dr. *Martin Jindra* vliv státu na průběh V. řádného sněmu Církve československé.

Druhý blok, zaměřený zejména na vliv totality na sakrální prostředí, moderoval prof. *Martin Weis* z Teologické fakulty Jihočeské univerzity. Nejprve vystoupil Ing. arch. dr. *Jan Obrtlík* s problematikou sakrálních staveb, které se staly trvalou připomínkou komunistické perzekuce. Následoval dr. *Michal Sklenář* s příkladem nevysloveného důsledku tzv. církevních zákonů ve vývoji české sakrální architektury. Dr. *Jan Krško* referoval na téma změn ve vlastnictví katolických bohoslužebních míst již na počátku dvacátých let.

Lokální dějiny jako příklad globálních změn pak reprezentovaly příspěvky Mgr. *Radky Kinkorové* a Mgr. *Ludmily Novotné* o proměnách náboženského života v Horšovském Týně, dr. *Evy Richtrové* o situaci řeholnic deportovaných do internačního tábora na místě kláštera v Broumově, Mgr. *Jitky Křečkové* o konventu alžbětinek v Praze Na Slupi a konečně dr. *Věry Smolové* o Svaté Hoře po roce 1948.

Úvodní den konference pak byl zakončen mimořádným ekumenickým počinem, a sice diskusním setkáním, jehož se zúčastnili kardinál *Dominik Duka*, arcibiskup pražský, Mons. *Jan Graubner*, arcibiskup olomoucký, *Daniel Ženatý*, synodní senior Českobratrské církve evangelické, *Tomáš Butta*, patriarcha Církve československé husitské, a *Tomáš Kraus*, tajemník Federace židovských obcí v ČR. Role moderátora se zhostil doc. *Jaroslav Šebek*.

Středeční dopoledne bylo zaměřeno především na jiná náboženská společenství než církev římskokatolickou. Moderoval je dr. *Daniel Doležal* ze Státního oblastního archivu v Praze. S přednáškou o dalších osudech tzv. církevních zákonů na českém území v letech 1949–2012 vystoupil doc. *Damián Němec*. Následovala přednáška prof. *Petra Šturáka* o situaci řeckokatolické církve v letech 1945–1950. Situaci menších církví a náboženských společností se zabýval příspěvek Mgr. *Lenky Svobodové* „Věřící s pocitem vděčnosti oceňují náboženskou svobodu v našem státě a také rovnoprávnost církví.“ Vztahem státu a židovských obcí se zabývala doc. *Blanka Soukupová*. Dopolnední blok uzavřel doc. *Pavel Milko*, který ve spolupráci s dr. *Daliborem Státníkem* připravil příspěvek o spoutaném československém pravoslaví.

Následující blok moderovala doc. *Jitka Jonová* z CMTF UPOL. Ústředním tématem byly převážně perzekuované osoby a perzekutoři. Prof. *Martin Weis* otevřel

tento blok připomenutím osobnosti biskupa Josefa Hloucha. Dr. *Vít Němec* poté referoval o dvou trestních stíháních biblisty Antonína Klevety. Dr. *Prokop Tomek* připomněl Osobnost kněze Bruna Sklenovského a poté publicista Mgr. *Miloš Doležal* hovořil o komunisty dvakrát odsouzeném faráři Josefu Němcovi. Následovaly sondy do omezování výuky náboženství v Československu v 50. letech na příkladu kraje Gottwaldov (Zlín) a okresu Kroměříž od Mgr. *Jitky Fričové* a do nelehké pozice porubské farnosti v období komunismu od Mgr. *Jany Prchalové*. Perzekutorům byly věnovány příspěvky dr. *Františka Bártíka*, který promluvil o vyšetřovateli StB Ladislavu Máchovi, a Mgr. *Lukáše Kopeckého*, který uzavřel blok výkladem o prokurátorovi JUDr. Karlu Čížkovi.

Poslední středěční blok, věnovaný spíše opomíjeným, ale přesto nezanedbatelným aspektům vývoje po přijetí tzv. církevních zákonů, moderovala dr. *Michaela Moravčíková* z Trnavské univerzity. Dr. *Karel Řeháček* se zmínil o existenčním zajištění farních hospodyní, Mgr. *Martin Pácha* se dotknul výuky náboženství v 50. letech 20. století, Mgr. *Ondřej Holub* se zaměřil na dialog mezi rakouskými komunisty a katolickou církví v 60. letech 20. století. Posledním příspěvkem bylo Zobrazení katolické církve v českém hraném filmu v druhé polovině 60. let 20. století od Mgr. *Terezie Hlaváčkové*. Nabíтый středěční program pokračoval po přednáškách a diskusích prohlídkou Arcibiskupského paláce v Olomouci, místem internace arcibiskupa Josefa Karla Matochy.

Šestý blok konference ve čtvrtek dopoledne se nesl především ve znamení přesahů vymezeného tématu do současnosti. Moderování se ujala dr. *Věra Smolová* ze Státního oblastního archivu v Praze. Na úvod zazněla přednáška doc. *Jaroslava Šebka* o proměnách české církevní situace po roce 1989, na kterou navázala dr. *Michaela Moravčíková* s tématem práv a náboženství na Slovensku po roce 1989. Dr. *František Neupauer* promluvil o významné události předznamenávající svobodnější časy, a sice „svíčkové manifestaci“ v Bratislavě v roce 1988. Poté Mgr. *Beata Kempná* referovala o Mons. Miloslavu Kliszovi a kněžské službě v době náboženské nesvobody a poslední příspěvek bloku „Archiválie vzniklé z činnosti církevních institucí jako předmět znárodnění a restituce“ zazněl z úst archiváře Mgr. *Jirího Smitky*. Konference byla uzavřena závěrečným shrnutím doc. *Jaroslava Šebka*, který ocenil hojnou účast přednášejících i hostů v auditoriu, bohatý program a zejména význam diskuse u kulatého stolu v první den konference.

Z mezinárodní konference *Sputané církve*, Olomouc, 10. září 2019. Zprava dr. Tomáš Kraus, tajemník Federace židovských obcí v ČR, Dominik kardinál Duka OP, P. prof. Jiří Rajmund Tretera OP a doc. Záboj Horák.

From the international conference *Harnessed Churches*, Olomouc, 10th September 2019. From the right Dr Tomáš Kraus, Secretary of the Federation of Jewish Communities in the Czech Republic, Dominik Cardinal Duka OP, P. Prof. Jiří Rajmund Tretera OP and Assoc. Prof. Záboj Horák.

Foto Univerzita Palackého v Olomouci

Ze Společnosti pro církevní právo

Ústavní soud zrušil tak zvané zdanění finanční náhrady církvím

Společnost pro církevní právo uveřejnila 15. října 2019 odpoledne ve svém českém periodiku Aktuality zprávu, že několik hodin předtím byl vyhlášen důležitý nález Ústavního soudu České republiky, a to pod spisovou značkou Pl. ÚS 5/19.

Ústavní soud svým nálezem zrušil na základě stížnosti 44 senátorů Parlamentu České republiky ustanovení zákona č. 125/2019 Sb. z 23. dubna 2019 zavádějící zdanění finanční náhrady poskytnuté Českou republikou šestnácti církvím a náboženským společnostem na základě zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

Podle napadeného zákona mělo být církvím odňato asi 19 % přiznaného nároku na náhradu křivdy, které církve utrpěly za komunistického režimu v letech 1948–1989, a to navzdory smlouvám, které stát po vydání zákona o majetkovém vyrovnání s dotyčnými církvemi uzavřel.

Společnost pro církevní právo přijala rozhodnutí Ústavního soudu s radostí a považuje je za posílení právní jistoty a kladnou událost v dějinách českého práva.

25. ročník konference Církev a stát v Brně

5. září 2019 uspořádala Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci se Společností pro církevní právo v budově Masarykovy univerzity na Komenského náměstí v Brně pravidelnou celodenní národní konferenci Církev a stát, tentokrát na téma *Náboženství a ozbrojené síly*. Zúčastnilo se 26 odborníků z Brna, Prahy, Olomouce a Bratislavy. Mezi přednášejícími byl plukovník generálního štábu a hlavní kaplan Armády České republiky ICLic. Mgr. et Mgr. Jaroslav Knichal. Podrobnější zprávu, kterou připravil doc. Zábaj Horák, naleznete na s. 129.

Státní ocenění pro P. Josefa Dolistu

12. srpna 2019 obdržel P. prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th. D., SDB, od Ministerstva obrany České republiky slavnostní osvědčení, že byl v době nesvobody účastníkem odboje a odporu proti komunismu. Diplom výslovně uvádí jeho dlouhodobou a soustavnou aktivní účast protikomunistickém odboji, spočívající

zejména v rozmnožování a šíření tiskovin s protikomunistickým zaměřením v období od roku 1980 do 17. listopadu 1989.

Arcibiskup pražský udělil tři medaile představitelům církevního soudu v Praze
28. srpna 2019 udělil pražský arcibiskup kardinál Dominik Duka OP ve svém paláci na pražském hradě medaile za zásluhy třem soudním vikářům, kteří postupně od roku 1989 vedli pražský církevní soud.

Medaili svatého Jana Nepomuckého obdrželi ThDr. Jiří Svoboda, J.C.D., sídelní kanovník Metropolitní kapituly u sv. Víta, a P. prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., OPraem.

Medaili svatého Víta obdržel ICLic. Ondřej Pávek, děkan Metropolitní kapituly u sv. Víta a současný soudní vikář.

Naši postgraduální studenti na zahraničních stážích

V září 2019 odjeli na půlroční zahraniční stáž dva členové pracovního výboru Společnosti pro církevní právo, kteří jsou prezenčními doktorandy Katedry právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy:

JUDr. Adam Csukás, který působí jak právník synodní rady Českobratrské církve evangelické a byl dlouhá léta tajemníkem Společnosti pro církevní právo a výkonným redaktorem Revue církevního práva, je v současné době na stáži na Katolické univerzitě v Lovani (Leuven) v Belgii.

Mgr. Jan Beránek, který působí jako vyšší soudní úředník Krajského soudu v Praze a je knihovníkem a zástupcem tajemníka Společnosti pro církevní právo, je v současné době na stáži na Vratislavské univerzitě (Uniwersytet Wrocławski) v Polsku.

Gratulace členům Společnosti pro církevní právo

Mgr. Marek Novák, doktorand na Katedře právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, složil dne 12. září 2019 rigorózní zkoušku a obhájil rigorózní práci na téma *Pojetí přírůstku a akcese podle římského práva a jejich proměny*. A tím získal akademický titul doktor práv – JUDr.

Úmrtí

Se smutkem sdělujeme, že dne 14. srpna 2019 zemřel dlouholetý člen Společnosti pro církevní právo JUDr. Ing. Miloslav Preininger, vyučující na Katedře práva Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze. Vzpomínáme na něho jako na častého účastníka všech našich akcí i aktivního diskutéra.

Jiří Rajmund Tretera

From the Church Law Society

*Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht
Dalla Società per il diritto canonico*

Constitutional Court Repealed So-called Taxation of Financial Compensation for Churches

In the afternoon of 15th October 2019, the Church Law Society published a report in its Czech periodical *Aktuality* that an important judgment of the Constitutional Court of the Czech Republic had been announced several hours earlier under the file number Pl. ÚS 5/19.

In its judgment, the Constitutional Court annulled the provisions of Act No. 125/2019 Sb. of 23rd April 2019 introducing taxation of financial compensation granted by the Czech Republic to sixteen churches and religious societies pursuant to Act No. 428/2012 Sb., on Property Settlement with Churches and Religious Societies, following a complaint from 44 senators of the Parliament of the Czech Republic.

According to the contested law, churches were to be deprived of about 19% of the compensation for injustices they had suffered under the Communist regime in the years 1948–1989, despite the treaties the state concluded with churches after the Act on Property Settlement with Churches came into force.

The Church Law Society welcomed the decision of the Constitutional Court with pleasure and regards it as strengthening of legal certainty and a positive event in the history of Czech law.

25th Church and State Conference in Brno

On 5th September 2019, the Department of Constitutional Law and Political Science of the Faculty of Law of Masaryk University in Brno in cooperation with the Church Law Society held a regular all-day national conference Church and State in the building of the Masaryk University on Komenského Square in Brno, this time on the topic *Religion and Armed Forces*. 26 experts from Brno, Prague, Olomouc and Bratislava participated. Colonel of the General Staff and Chief Chaplain of

the Army of the Czech Republic ICLic. Mgr. et Mgr. Jaroslav Knichal was among speakers.

State Award for P. Josef Dolista

The Ministry of Defence of the Czech Republic granted P. Prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D., SDB, an official certificate that he was a participant in the resistance against communism at the time of non-freedom on 12th August 2019. The diploma explicitly mentions his long-term and continuous active participation in the anti-communist resistance, consisting mainly in reproduction and spreading of printed anti-communist materials between 1980 and 17th November 1989.

Archbishop of Prague Awarded Three Medals to Representatives of Church Court in Prague

On 28th August 2019, the Archbishop of Prague, Cardinal Dominik Duka OP, awarded medals of merit to three court vicars who gradually led the Prague Church Court since 1989 in his palace at the Prague Castle.

ThDr. Jiří Svoboda, JC.D., canon of the Metropolitan Chapter of St. Vitus in Prague, and P. Prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., OPraem, received medals of St. John of Nepomuk.

ICLic. Ondřej Pávek, Dean of the Metropolitan Chapter of St. Vitus and contemporary judicial vicar received the medal of St. Vitus.

Our Postgraduate Students on Internships Abroad

In September 2019, two members of the Working Committee of the Church Law Society, who are intern Ph.D. students at the Department of Legal History of the Faculty of Law, Charles University, left for a six-month internship abroad:

JUDr. Adam Csukás, who is a lawyer of the Synodal Council of the Evangelical Church of Czech Brethren and was secretary of the Church Law Society for many years and executive editor of the Church Law Review, is currently on an internship at the Catholic University of Leuven (Belgium).

Mgr. Jan Beránek, who is a senior court clerk of the Regional Court in Prague and librarian and deputy secretary of the Church Law Society, is currently on an internship at the University of Wrocław (Uniwersytet Wrocławski) in Poland.

Congratulations to Members of Church Law Society

Mgr. Marek Novák, a Ph.D. student at the Department of Legal History of the Faculty of Law, Charles University, passed rigorous exam on 12th September 2019 and defended a post-master's dissertation on the topic *Concept of Increase and Accessio under Roman Law and Their Transformations*. And so he got the academic title Doctor of Laws – JUDr.

Obituaries

We regret to inform you that a longtime member of the Church Law Society JUDr. Ing. Miloslav Preininger, a lecturer at the Department of Law of the Economic Faculty of Czech University of Agriculture in Prague, died on 14th August 2019. We think back to him as a frequent participant in our events and an active debater.

Jiří Rajmund Tretera

Z mezinárodní konference *Sputané církve*, Olomouc, 10. září 2019. P. prof. Jiří Rajmund Tretera OP otevírá první přednáškový blok.

From the international conference *Harnessed Churches*, Olomouc, 10th September 2019. P. Prof. Jiří Rajmund Tretera OP opens the first lecture block.

Foto Univerzita Palackého v Olomouci

Z nové literatury

From New Publications – Neu erschienene Literatur – Dalle novità letterarie

ANDRAŠKO, Jozef, HAMULÁK, Juraj (eds.), *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie 22. – 23. februára 2018, Dynamika a stabilita v tvorbe a aplikácii rímskeho a kánonického práva*, Bratislavské právnické fórum 2018, Univerzita Komenského v Bratislavě, 2018, ISBN 978-80-7160-464-8,

z obsahu:

CSUKÁS, Adam, *Preliminárne ustanovenia v zriadeniach Českobratskej cirkvi evanjelickej*, s. 13–20.

HRDINA, Ignác Antonín, *P. Vladimír Matějka, kněz Královéhradecké diecéze, Královská kanonie premonstrátů na Strahově*, Praha, 2019, 224 s., ISBN 978-80-88009-12-2.

KÄMPER, Burkhard, SCHILBERG, Arno (eds.), *Staat und Religion in Nordrhein–Westfalen*, Aschendorff Verlag, Münster, 2019, 400 s., ISBN 978-3-402-13404-7.

NOHEL, Petr, *Výuka církevního práva na teologických a právnických fakultách v Českých zemích v letech 1918–1989*, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2019, 154 s., ISBN 978-80-246-4148-5.

ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, Third Edition, Nomos, Baden-Baden, 2019, 688 s., ISBN 978-3-8487-5472-4 (Print), 978-3-8452-9626-5 (ePDF),

z obsahu:

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *State and Church in the Czech Republic*, s. 69–85.

STEHLÍK, Eduard, *Páter Method. Životní příběh generála duchovní služby Msgre Methoděje Kubáně*, Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, Praha, 2006, 175 s., ISBN 80-7278-370-X.

WOLF, Václav, *Filosofické panoráma Latinské Ameriky*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2018, 166 s., ISBN 978-80-7266-441-2.

WOLF, Václav, *Ozvěny ze světa skepse*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2018, 163 s., ISBN 978-80-7266-432-0.

ZAVADILOVÁ, Eva, *Výuka a vyučující kanonického práva na řádovém teologickém učilišti Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele v Obořišti u Dobříše v letech 1918–1950*, disertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Olomouc, 2019, 161 s.

Časopisy, periodika – Journals

Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Lublin, ISSN 1731-1438, roč. 29, č. 32, 2019,

z obsahu:

ADAMOWICZ, Leszek, MAJER, Piotr, *Prace Konferencji Episkopatu Polski nad nową regulacją przygotowania do zawarcia małżeństwa kanonicznego*, s. 7–30, 135–138,

GÓRALSKI, Wojciech, *Gravis defectus discretionis iudicii – czy tytuł nieważności małżeństwa rozpoznawany?*, s. 49–68,

LEWANDOWSKI, Paweł, *The Fund for the Support of the Clergy According to the 1983 Code of Canon Law*, s. 119–134,

SZTYCHMILER, Ryszard, *Aspekty finansowe spraw o nieważność małżeństwa*, s. 195–224.

WRÓBEL, Paweł, *The Same Duties and Limitations of Religious and Clergy*, s. 245–262.

Český bratr, Českobratrská církev evangelická, Praha, ISSN 1211-6793, vol. 95, č. 1/2019,

z obsahu:

CSUKÁS, Adam, *Majetkové vyrovnání: Nikoliv restituice, nikoliv odluka*, s. 31–33.

Law Briefs, United States Conference of Catholic Bishops, Office of the General Counsel, Washington D. C., August 2019.

Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado,

Universidad Complutense, Madrid, ISSN 1696-9669,

č. 48 – Říjen 2018

z obsahu:

KŘÍŽ, Jakub, *Autonomía religiosa de las sociedades mercantiles: sobre la Sentencia de Hobby Lobby.***MONITOR,** Res Claritatis, Praha, ISSN 1214-8458,

č. 19/XVI

z obsahu:

HRDINA, Antonín Ignác, *Pár myšlenek k právní jistotě v souvislosti se zdaněním restitučních náhrad,* s. 14–15.**Revue de Droit Canonique,** Université de Strasbourg, Strasbourg, 2018, ISSN

0556-7378,

Tome 68/1, *Mariages mixtes, mariages disparis, mariages interreligieux.**L'adultère, une affaire d'État. Le vetitum, Le renvoi de religieuses au Congo.**La suppression de la Commission Ecclesia Dei.*

z obsahu:

KY-ZERBO, Alphonse, *Mariages disparis et mariages mixtes dans la législation de l'Église catholique. Entre droit divin et droit au mariage,* s. 21–42,FADY, Marie-Élisabeth, *Le vetitum apposé à une sentence déclarant nul un mariage: entre difficultés canoniques et enjeux pastoraux,* s. 107–140,BERTHE, Pierre-Marie, *La suppression de la commission Ecclesia Dei: un choix théologiquement cohérent,* s. 157–176.**Studia theologica,** Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická

fakulta, Olomouc, ISSN 1212-8570,

č. 1/2018,

č. 2/2018,

z obsahu:

VOTAVOVÁ, Petra, ŠMÍD, Marek, *Dlouhá cesta k Lateránským smlouvám: Diplomatické styky Svatého stolce a Itálie od nástupu fašizmu k moci do uzavření Lateránských dohod,* s. 185–208,

č. 3/2018,

z obsahu:

TICHÝ, Ladislav, *Kniha Izaiáš v Prvním listu Korint'anům*, s. 15–24,

SŁOWIKOWSKA, Anna, *Služba lektora ve všeobecném zákonodárství latinské církve*, s. 99–116,

KOBLÍŽEK, Jan, *Joseph Vialatoux o legitimitě politické moci a rezistenci: Suareziánská schémata ve francouzském sociálním katolicismu*, s. 169–192,

č. 4/2018,

z obsahu:

MAREČEK, Petr, *Recepce Jakubova listu v dějinách církve*, s. 1–20,

VOLEK, Peter, *Chápanie identity ľudskej osoby na podklade súčasných unterpretov Tomáša Akvinského*, s. 199–218,

č. 1/2019,

z obsahu:

PASTWA, Andrzej, *Svoboda a právo v perspektivě obratu konstantinovského a za Jana XXIII.*, s. 169–182.

Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht, Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2019, ISSN 0044-2690, Band 64, Heft 2.

z obsahu:

SCHWARZ, Karl W., *Der Karfreitag – ein Feiertag im Dilemma: Zwischen Minderheitenschutz, Diskriminierungsverbot, ökonomischen Sachzwängen und individueller Urlaubsgestaltung*, s. 172–182.

Právněhistorické studie 49/1, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2019, ISSN 0079-4929.

z obsahu:

STARÝ, Marek, *Ducatus nebo Terra?* (Na okraj 700. výročí vzniku Opavského vévodství), s. 25–61.

Communicationes, Vol. 51, N. 1, Iunii 2019, Pontificium Consilium de Legum Textibus, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 333 s.

Jan Beránek, Štěpán Tretera

CHURCH LAW REVIEW | Volume XXV | No. 77–4/2019

The Church Law Review is a peer-reviewed scientific journal included in the following scientific journal databases: *Web of Science*, the European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), the Central and Eastern European Online Library (CEEOL) and the Index to Foreign Legal Periodicals. It is on the List of Peer-reviewed Non-impacted Journals Published in the Czech Republic, which is issued by the Research, Development and Innovation Council of the Government of the Czech Republic.

The journal is published four times a year (in January, April, July and October of each year).

The journal is published by the Church Law Society, which is a collective member of the Czech Christian Academy (1995) and a member of the Council of Scientific Societies of the Czech Republic (2014).

It placed first in 2003 and second in 2014 in the Karlsbader Juristentage competition of the Society of German, Czech, Slovak and Austrian Lawyers for the best scientific legal journal published in the Czech Republic and Slovak Republic.

All articles are subject to double-blind peer review.

Office Address:	Společnost pro církevní právo, Sudoměřská 25, 130 00 Praha 3, Czech Republic
E-mail:	spcp@prf.cuni.cz
Websites:	< http://spcp.prf.cuni.cz/review > (English), < http://spcp.prf.cuni.cz/revue > (Czech)
Editor-in-chief:	P. Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP
Deputy Editor-in-chief:	Assoc. Prof. JUDr. ICLic. Zábaj Horák, Ph.D., LL.M.
Secretary of Editor:	Jakub Nagy
Editorial Board:	JUDr. Miloš Holub, Ph.D. Assoc. Prof. JUDr. ICLic. Zábaj Horák, Ph.D., LL.M. JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M. Prof. JUDr. Matúš Nemeč, PhD. R. D. Assoc. Prof. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D. P. Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP Assoc. Prof. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.
DTP:	Antonín Plicka
Cover Design:	† Ing. arch. Josef Hyzler
Photo:	Antonín Krč
Webmaster:	Jan Svatoš
Printed by:	TOMOS, a. s., Ohradní 59, 140 21 Praha 4
Distribution:	Ing. Stanislav Hruška, Jana Nosková

This issue was closed as of 15th October 2019.

Print run of 1,000 copies

ISSN 1211-1635 (print)

ISSN 2336-5609 (online)

Reg. č. MK ČR: E 7429

© Společnost pro církevní právo, 2019

Česká verze tiráže je na následující stránce.

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA | XXV. ročník | č. 77–4/2019

Revue církevního práva je recenzovaný vědecký časopis zařazený do mezinárodní citační databáze *Web of Science* a databázi odborných časopisů European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), Central and Eastern European Online Library (CEEOL) a Index to Foreign Legal Periodicals. Je uveden v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice, vyhlášeném Radou pro výzkum, vývoj a inovace vlády České republiky.

Vychází čtyřikrát ročně (v lednu, dubnu, červenci a říjnu každého roku).

Časopis vydává Společnost pro církevní právo, kolektivní člen České křesťanské akademie, z. s. (1995), člen Rady vědeckých společností České republiky (2014).

V soutěži Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnícké dny o nejlepší odborný právníký časopis vydávaný v České republice a Slovenské republice se Revue církevního práva umístila v roce 2003 na prvním místě a v roce 2014 na druhém místě.

Všechny články procházejí oboustranně anonymním recenzním řízením.

Adresa redakce:	Společnost pro církevní právo, Sudoměřská 25, 130 00 Praha 3
E-mail:	spcp@prf.cuni.cz
Internetové stránky:	< http://spcp.prf.cuni.cz/revue > (česky), < http://spcp.prf.cuni.cz/review > (anglicky)
Šéfredaktor:	P. prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP
Zástupce šéfredaktora:	doc. JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.
Tajemník redakce:	Jakub Nagy
Redakční rada:	JUDr. Miloš Holub, Ph.D. doc. JUDr. ICLic. Záboj Horák, Ph.D., LL.M. JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M. prof. JUDr. Matúš Nemeč, PhD. R. D. doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D. P. prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera OP doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.
Sazba:	Antonín Plicka
Grafická úprava obálky:	† Ing. arch. Josef Hyzler
Foto:	Antonín Krč
Webmaster:	Jan Svatoš
Tisk:	TOMOS, a. s., Ohradní 59, 140 21 Praha 4
Distribuce:	Ing. Stanislav Hruška, Jana Nosková

Toto číslo bylo redakčně uzavřeno ke dni 15. října 2019.

Náklad: 1 000 výtisků

ISSN 1211-1635 (tištěná verze)

ISSN 2336-5609 (elektronická verze)

Reg. č. MK ČR: E 7429

© Společnost pro církevní právo, 2019

**The English version of this imprint's text
is available on the previous page.**